

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**Türkiye'nin Dijital Diplomasisi: Rusya'nın Ukrayna
İşgalinde Türkiye'nin Tahıl Koridoru Diplomasisi**

Yüksek Lisans Tezi

Benginur İkbal Akgül

Haziran 2023

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**Türkiye'nin Dijital Diplomasisi: Rusya'nın Ukrayna
İşgalinde Türkiye'nin Tahıl Koridoru Diplomasisi**

Yüksel Lisans Tezi

Benginur İkbal Akgül

Danışman

Prof. Dr. İsmail Ermağan

Haziran 2023

TEZ JÜRİSİ ONAYI

Benginur İkbāl Akgöl tarafından hazırlanan "Türkiye'nin Dijital Diplomasisi: Rusya'nın Ukrayna İşgalinde Türkiye'nin Tahıl Koridoru Diplomasisi" başlıklı bu Yüksek Lisans Tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. İsmail Ermağan
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Doç. Dr. Helin Sarı Ertem
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Doç. Dr. Yusuf Sayın
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 03 / 07 / 2023

BEYANLAR

Yazım ve Kaynak Gösterme Kılavuzu Beyanı

Danışmanlığımda yazılan bu tezin APA yazım ve kaynak gösterme kılavuzunda belirtilen kurallara uygun olarak yapılandırıldığı ve bu kılavuzun APA kaynak gösterme standartlarının bu tezde tutarlı olarak uygulandığı tarafımdan incelenerek teyit edilmiştir.

İmza

Prof. Dr. İsmail Ermağan

Etik İlkeler Sadakat Beyanı

Hazırladığım bu tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

İmza

Benginur İkbal Akgül

ÖZET

Türkiye'nin Dijital Diplomasisi: Rusya'nın Ukrayna İşgalinde Türkiye'nin Tahıl Koridoru Diplomasisi

Akgül, Benginur İkbāl

Yüksek Lisans Tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. İsmail Ermağan

Haziran 2023

Bu tez, 1990'lı yıllarda İnternet Devrimi sonrasında iletişimin dönüşmesiyle birlikte uluslararası ilişkilerde önemli rol oynayan dijital diplomasiye odaklanmaktadır. Devletlerin ve aktörlerin dijital medya, sosyal ağlar ve online platformlar aracılığıyla diplomatik hedeflerini nasıl yönettiklerini veya yönetip yönetemediklerini araştırmaktadır. Diğer bir anlatımla, dijital diplomasi ve sosyal medya kullanımının artmasıyla devletlerin ve ilgili kurumlarının dijital medya aracılığıyla diplomatik performansları incelenmektedir. Spesifik olarak Rusya'nın Ukrayna işgali sürecinde dijital diplomasinin etkisi ele alınırken; saha incelemesi olarak da, Türkiye'nin Rusya'nın Ukrayna işgali sırasında yürüttüğü denge ve barış diplomasisi üzerine odaklanılmaktadır. Bu amaçla Türkiye'nin ve Birleşmiş Milletler'in Twitter hesaplarından yaptığı paylaşımların dijital diplomasiye olan etkisi irdelenmekte ve Rusya'nın Ukrayna işgali sırasında yaşanan gıda krizine odaklanılarak, dijital diplomasiyle yönetilen Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması'nın süreci ele alınmaktadır. Anlaşmanın hem klasik hem de dijital diplomasi süreci anlatılarak diplomasisi hakkında projeksiyon sunulmaktadır. Bu çerçevede, tezde Türkiye'nin ve Birleşmiş Milletler'in Twitter hesaplarından yapılan paylaşımların betimsel analizi yapılmaktadır. Tezde dijital diplomasiye dair literatürdeki gelişmeler de yansıtılmaktadır. Tezin temel bulgusu olarak; bu süreçte Türkiye'nin – kimi eksiklerle ve daha etkili olabileceği düşünülen yöntemler de hatırdta tutularak – başarılı bir diplomasi yürüttüğü ve böylece dünya çapında yumuşak bir güç ürettiği savlanabilir.

Anahtar kelimeler: Gıda Krizi, Dijital Diplomasi, Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması, Rusya'nın Ukrayna'yı İşgali, Türkiye'nin Denge Diplomasisi

ABSTRACT

Türkiye's Digital Diplomacy: Türkiye's Grain Corridor Diplomacy amid Russia's Invasion of Ukraine

Akgül, Benginur İkbâl

Master's Thesis, Department of International Relations

Supervisor: Prof. Dr. İsmail Ermağan

June 2023

This thesis focuses on digital diplomacy, which has played a significant role in international relations following the Internet Revolution in the 1990s and the transformation of communication. Ultimately, this study explores how states and actors manage or fail to manage their diplomatic goals through digital media, social networks, and online platforms. In other words, it examines the diplomatic performance of states and relevant institutions through the increasing use of digital diplomacy and social media. Specifically, the impact of digital diplomacy during Russia's invasion of Ukraine is discussed, while the field study focuses on Türkiye's balancing act and peace diplomacy during Russia's invasion of Ukraine. For this purpose, the impact of Türkiye's and the United Nations' Twitter posts on digital diplomacy is analyzed and the process of the Black Sea Grain Corridor Agreement, which was managed through digital diplomacy, is discussed, focusing on the food crisis during Russia's invasion of Ukraine. The diplomacy process of the agreement, both in traditional and digital terms, is analyzed, and projections regarding the diplomacy of the agreement are presented. In this context, the thesis provides a descriptive analysis of the posts on the Twitter accounts of Türkiye and the United Nations. The thesis also reflects on the developments in the literature on digital diplomacy. As the main finding of the thesis, it can be argued that Türkiye - with some shortcomings and keeping in mind the methods that could have been more effective - conducted a successful diplomacy in this process and thus produced a soft power worldwide.

Keywords: Black Sea Grain Corridor Agreement, Digital Diplomacy, Food Crisis, Russia's Invasion of Ukraine, Türkiye's Balancing Act, United Nations

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması boyunca, beni destekleyen ve bu çalışmanın tamamlanmasında büyük katkıları olan birçok kişiye teşekkür etmek istiyorum.

İlk olarak, danışmanım Prof. Dr. İsmail Ermağan, sabır, rehberlik ve değerli geribildirimleriyle bu çalışmanın kalitesini artırdı. Profesyonel yaklaşımı ve bilgi birikimi sayesinde bu süreçte kendimi geliştirme fırsatı buldum.

Ayrıca, bu çalışmanın yapılmasında beni destekleyen anneme, babama, kardeşlerime ve sevdiklerime teşekkür etmek istiyorum. Sabır, anlayış ve sürekli motivasyonlarıyla beni cesaretlendirdiler.

Katkılarından dolayı herkese teşekkür ediyorum. Bu çalışma, sayenizde gerçekleşti ve değer kazandı.

Saygılarımla,

Benginur İkbal Akgül

İstanbul, 2023

İÇİNDEKİLER

TEZ JÜRİSİ ONAYI	i
BEYANLAR	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
BÖLÜM I: KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	7
1.1. Diplomasi Kavramı ve Tanımı.....	7
1.2. Diplomasinin Tarihsel Gelişimi	8
1.3. Kamu Diplomasisi.....	11
1.3.1. Kamu Diplomasisinin Tanımı.....	12
1.3.2. Kamu Diplomasisi ve Geleneksel Diplomasinin Farkı.....	13
1.4. Dijital Diplomasi.....	14
1.4.1. Dijital Diplomasinin Tanımı ve Özellikleri	14
1.4.2. Dijital Diplomasinin Amacı	16
1.5. Twitter Diplomasisi (Twiplomacy).....	18
1.5.1. Twitter'ın Ortaya Çıkışı	18
1.5.2. Twitter Diplomasisinin Tanımı ve Etkisi.....	19
1.6. Siber Diplomasi.....	20
1.6.1. Siber Diplomasinin Faydaları ve Riskleri	21

1.7. Küresel Siyasette Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç	22
1.8. Niş Diplomasi.....	24
BÖLÜM II: RUSYA-UKRAYNA İLİŞKİLERİ	27
2.1. Rusya-Ukrayna İlişkilerinin Tarihçesi	27
2.2. Sovyetler Birliği'nin Dağılması	28
2.3. Sovyetler Birliği'nin Son Lideri Mihail Gorboçav Dönemi	29
2.4. Yeltsin Dönemi Rusya'nın Dış Politikası ve Ukrayna.....	30
2.5. Vladimir Putin Dönemi Rusya-Ukrayna İlişkileri	33
2.5.1. <i>Turuncu Devrim</i>	34
2.6. Ukrayna'da Viktor Yuşçenko Dönemi.....	35
2.6.1. <i>Rusya ve Ukrayna'nın Enerji İlişkileri</i>	37
2.7. Ukrayna'da Viktor Yanukoviç Dönemi ve Rusya ile İlişkiler.....	39
2.7.1. <i>Ukrayna'nın Jeopolitik Önemi</i>	41
2.7.2. <i>Kırım'ın İlhakı</i>	42
2.8. Ukrayna'da Petro Poroşenko Dönemi.....	46
2.9. Ukrayna'da Yeni Yönetim ve Volodimir Zelenski Dönemi	47
2.9.1. <i>Rusya'nın Ukrayna'yı İşgali</i>	49
2.10. Rusya-Ukrayna İlişkilerinde Türkiye'nin Rolü	51
BÖLÜM III: UKRAYNA KRİZİNDE TÜRKİYE'NİN TAHİL KORİDORU DİPLOMASİSİ.....	53
3.1. Türkiye-Rusya İlişkileri	53
3.2. Türkiye-Ukrayna İlişkileri	61
3.3. Rusya'nın Ukrayna İşgalinde Türkiye'nin Diplomatik Hamleleri.....	64
3.4. Gıda Güvenliği	66

3.3.1. <i>Tahıl Koridoru Anlaşması'nın Diplomasi Süreci</i>	69
3.3.1.1. T.C. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Dijital Diplomasisi	79
3.3.1.2. T.C. Savunma Bakanlığı'nın Girişimleri	101
3.3.1.3. T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın Girişimleri	108
3.3.1.4. Birleşmiş Milletler'in Girişimleri	113
SONUÇ	122
KAYNAKÇA	129

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Recep Tayyip Erdoğan, 17 Kasım 2022

Şekil 2: Volodimir Zelenski, 17 Kasım 2022

Şekil 3: Volodimir Zelenski, 22 Şubat 2022

Şekil 4: Recep Tayyip Erdoğan, 24 Şubat 2022a

Şekil 5: Recep Tayyip Erdoğan, 24 Şubat 2022b

Şekil 6: Recep Tayyip Erdoğan, 24 Şubat 2022c

Şekil 7: Recep Tayyip Erdoğan, 22 Temmuz 2022a

Şekil 8: Recep Tayyip Erdoğan, 22 Temmuz 2022b

Şekil 9: Recep Tayyip Erdoğan, 22 Temmuz 2022c

Şekil 10: Recep Tayyip Erdoğan, 22 Temmuz 2022d

Şekil 11: Recep Tayyip Erdoğan, 22 Temmuz 2022e

Şekil 12: Recep Tayyip Erdoğan, 22 Temmuz 2022f

Şekil 13: Antonio Guterres, 22 Temmuz 2022a

Şekil 14: Antonio Guterres, 22 Temmuz 2022b

Şekil 15: Antonio Guterres, 1 Ağustos 2022

Şekil 16: Recep Tayyip Erdoğan, 18 Ağustos 2022a

Şekil 17: Recep Tayyip Erdoğan, 18 Ağustos 2022b

Şekil 18: Recep Tayyip Erdoğan, 18 Ağustos 2022c

Şekil 19: Volodimir Zelenski, 2 Kasım 2022

Şekil 20: Recep Tayyip Erdoğan, 17 Kasım 2022a

Şekil 21: Recep Tayyip Erdoğan, 17 Kasım 2022b

Şekil 22: Volodimir Zelenski, 18 Kasım 2022

Şekil 23: Antonio Guterres, 17 Kasım 2022

Şekil 24: T.C. Milli Savunma Bakanlığı, 9 Eylül 2022

Şekil 25: T.C. Milli Savunma Bakanlığı, 25 Eylül 2022

Şekil 26: T.C. Milli Savunma Bakanlığı, 1 Kasım 2022

Şekil 27: T.C. Milli Savunma Bakanlığı, 19 Ekim 2022

Şekil 28: T.C. Milli Savunma Bakanlığı, 17 Kasım 2022

Şekil 29: T.C. Milli Savunma Bakanlığı, 17 Kasım 2022

Şekil 30: T.C. Milli Savunma Bakanlığı, 14 Mart 2023

Şekil 31: T.C. Milli Savunma Bakanlığı, 14 Mart 2023

Şekil 32: Mevlüt Çavuşoğlu, 8 Haziran 2022

Şekil 33: Mevlüt Çavuşoğlu, 22 Temmuz 2022

Şekil 34: Mevlüt Çavuşoğlu, 22 Temmuz 2022

Şekil 35: Mevlüt Çavuşoğlu, 22 Kasım 2022

Şekil 36: Mevlüt Çavuşoğlu, 1 Ocak 2023

Şekil 37: Tahıl Türleri

Şekil 38: UN Humanitarian, 4 Ağustos 2022

Şekil 39: UN Humanitarian, 15 Ekim 2022

Şekil 40: UN Humanitarian, 19 Kasım 2022

Şekil 41: Antonio Guterres, 22 Temmuz 2022

Şekil 42: Antonio Guterres, 24 Eylül 2022

Şekil 43: Antonio Guterres, 8 Mart 2023

KISALTMALAR

BDT: Bağımsız Devletler Topluluğu

BM: Birleşmiş Milletler

FAO: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü

GUUAM: Gürcistan, Ukrayna, Özbekistan, Azerbaycan ve Moldova

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

UNCTAD: United Nations Conference on Trade and Development

UNOCHA: United Nations Office for the Coordination of Humanitarian
Affairs/Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi

GİRİŞ

Bu tezde, uluslararası ilişkilerde iletişimin dönüşmesiyle önemli bir hâle gelen dijital diplomasiye odaklanılarak, devletler ve aktörlerin dijital medya, sosyal ağlar ve diğer online platformlar aracılığıyla diplomatik hedeflerini nasıl gerçekleştirdiği incelenecektir. Çalışmanın amacı; Rusya'nın Ukrayna işgali sürecinde uygulanan bazı diplomasi örnekleri ele alınarak, dijital diplomasinin nasıl bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktır. Ayrıca dijital diplomasinin etkisinin arttığı günümüz devlet ilişkilerinde bu yöntemin nasıl kullanıldığı ve kamuoyuna nasıl etki ettiğine yönelik tablo çizilecektir. Bir diğer hedef halen klasik diplomasinin de kullanıldığı uluslararası ilişkiler disiplininde, dijitalin hızlı bir şekilde başrol sahibi olduğu sürece dair literatüre örnek sunmaktır. Böylece, Rusya'nın Ukrayna işgali nedeniyle gıda krizine yol açan engellemelerinin kaldırılması için Türkiye'nin yürüttüğü denge ve barış diplomasisi ele alınmış ve bu sürecin sonunda imzalanan Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması araştırılmıştır.

Tezde yakın dönemden bir olay örneği seçilmesinin nedeni, konunun dijital dünyanın geldiği son durumun diplomatik süreçlere nasıl yansıdığına dair iyi bir projeksiyon sunmasıdır. Türkiye'nin hem dijital hem de dış politika çalışmalarına odaklanılmasının nedeni ise, dijital diplomasinin küresel etkisinin incelenmesi hedefidir. Bu çalışmanın bir başka amacı da aktörler olarak devletlerin Twitter hesaplarından yaptığı paylaşımların dijital diplomasiye olan katkısını göstermektir. Bu hesaplardan yapılan paylaşımlar, devletlerin dış politikalarındaki diplomasi sürecini nasıl yönettiğinin göstergesidir. Tezde ele alınan Rusya'nın Ukrayna işgalinde Türkiye'nin uyguladığı diplomasi süreci, resmi Twitter hesaplarından örneklerle analiz edilmiştir. Bu kapsamda, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın resmi Twitter hesabı, Milli Savunma Bakanlığının resmi Twitter hesabı, Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun resmi Twitter hesabı, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres'in resmi Twitter hesabı ve Birleşmiş Milletler'in resmi Twitter hesabı incelenmiş ve Karadeniz Tahıl Anlaşması'nın diplomasi sürecinin nasıl geliştiği, kamuoyuna nasıl iletildiği gibi hususlar araştırılmıştır. Betimsel analiz metodunun kullanıldığı bu süreçte, Türkiye'nin girişimleri ve açıklamaları dikkate alınarak dijital diplomasi bağlamında incelemeler yapılmıştır.

24 Şubat 2022’de başlayan Rusya’nın Ukrayna’yı işgal süreci tezin de kapsadığı dönemin başlangıcı olmuştur. Bu, savaşın başladığı ilk günden itibaren yaklaşık 17 aylık süreyi kapsamıştır. UNCTAD’ın (United Nations Conference on Trade and Development) 2022 verilerine göre Mısır’ın buğday ithalatının yüzde 80’ini, Rusya ve Ukrayna’dan yapılmaktadır. Bu ithalatın yüzde 60’ı Rusya’dan, yüzde 20’si ise Ukrayna’dan gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle, savaşın başlamasıyla iki ülkenin limanlarından çıkamayan tahıllar dünya genelinde gıda krizinin başlamasına sebep olmuştur. Mart 2022’de gıda krizinin başlangıç sesleri, bu durumun bir an önce çözülmesini gerektirmiştir. Batı ülkeleri ve ABD’nin Rusya’ya uyguladığı ambargolar, bu ülkelerin Rusya ile müzakere sürecini engellemiştir. Savaşın başından beri Rusya’ya barış çağrısı yaparak diplomasi yapan Türkiye, Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması’nın sağlanması için görüşmelerini sürdürmüştür.

Rusya-Ukrayna Savaşı ve Rusya’nın uyguladığı abluka ciddi bir gıda krizine neden olmuştur. Bu durum dünya genelinde milyonlarca insanın hayatını kaybetme riskiyle sonuçlanabilecek şekilde gıda erişimini sınırlamıştır. Birleşmiş Milletler (BM) Gıda Programı İcra Direktörü David Beasley, Rusya’nın Karadeniz’deki ablukasının kaldırılması çağrısında bulunarak, ablukanın dünya çapında ciddi sonuçlar doğurabileceğini ifade etmiştir. Benzer şekilde, BM Genel Sekreteri António Guterres de Ukrayna’daki savaşın, yetersiz beslenme, kitlesel açlık ve kıtlık tehdidiyle birlikte milyonlarca insanı gıda güvensizliğiyle tehdit ettiğini belirtmiştir. Bu açıklamalar, Rusya-Ukrayna Savaşı’nın gıda krizine ve küresel açlık sorununa yol açabilecek potansiyele sahip olduğunu kamuoyuna da göstermiştir. Aynı zamanda Birleşmiş Milletler’in gıda krizini önlemek için Ukrayna ve Rusya ile yaptığı diplomasi sonucunda Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması’nın imzalanmasında da etkili olmuştur.

Türkiye ve Birleşmiş Milletler’in katkılarıyla sağlanan anlaşmanın hem klasik hem dijital diplomasiyle yürütülmesi bu tezin çalışma konusunu oluşturmuştur. Özellikle Türkiye’nin dijital diplomasiyi yönetme süreci incelenmiştir ancak Türkiye’nin bu konuda yeterince mahir olamadığı da ortaya koyulmuştur. Dijital diplomasinin politikaya dair etki süreci henüz yenidir. Bu sürecin başlamasında en büyük katkıyı ABD Başkanı Barack Obama ve Donald Trump, başkanlık dönemlerinde vermiştir. Obama ve Trump dönemlerinde dijital diplomasiye yaklaşım

ve uygulamalar, farklılık göstermiştir. 20 Ocak 2009'dan 20 Ocak 2017'ye kadar olan Obama döneminde dijital diplomasi, ABD'nin dış politikasının önemli bir unsuru haline gelmiştir. Obama yönetimi, sosyal medyanın etkisini ve gücünü tanımış ve bunu, dış politika hedeflerine ulaşmak için aktif olarak kullanmıştır.

Sosyal medya platformları üzerinden dünya liderleriyle doğrudan iletişim kurulan bu dönemde, uluslararası toplumla etkileşim artmış ve geniş kitlelere mesajlar iletilerek dijital araçlar etkin bir şekilde kullanılmıştır. Obama yönetimi, dijital diplomasiyi birleştirici bir güç olarak görmüş ve genç nesilleri etkilemek, küresel meselelere ilgi çekmek ve ABD'nin değerlerini yaymak için sosyal medyayı kullanmıştır. Örneğin, Obama'nın 2008 seçim kampanyası, sosyal medyanın etkili bir şekilde kullanıldığı bir kampanya olmuş ve geniş kitlelere ulaşmayı başarmıştır. Donald Trump döneminin ise dijital diplomasi anlayışı ve uygulamaları farklılık göstermiştir. Trump, sosyal medyayı kişisel hesapları üzerinden aktif bir şekilde kullanmış ve kendi mesajlarını doğrudan iletmeyi tercih etmiştir. Trump yönetimi, geleneksel diplomatik kanallar yerine Twitter gibi platformları kullanarak politika açıklamalarını ve dış politika konularını duyurmuş ve tartışmalara neden olmuştur. Ancak Trump'ın dijital diplomasi yaklaşımı, bazen agresif ve tartışmalı mesajları da içermiş ve uluslararası ilişkilerde gerginliklere yol açmıştır. Ayrıca Trump yönetimi, bazı sosyal medya platformları üzerinden yaptığı açıklamalar nedeniyle eleştirilere maruz kalmış ve platformlar tarafından hesaplarının kısıtlanması veya silinmesi gibi durumlarla karşı karşıya kalmıştır. Özetle, her iki dönemde de dijital araçlar, liderlerin doğrudan iletişim kurmasını sağlamış ve küresel kamuoyunu etkileme potansiyeline sahip olmuştur.

Bu çalışmada örnek olarak seçilen Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması da dijital diplomasiyle yönetilen ilk örneklerden biri olmuştur. Anlaşma, Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesiyle başlayan savaş sürecinde yapılması nedeniyle de önemlidir. Zira, bu büyüklükte bir savaş İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın gördüğü en büyük savaş olmuştur. Dahası, dijital dünyanın bu kadar dahil olduğu savaş olarak da ilkler arasına girmiştir. Rusya ve Ukrayna'nın sahadaki tüm hareketleri, taarruzlar, savunma hatları gibi savaşa dair olaylar, hem uydu görüntüleriyle hem drone görüntüleriyle dijitalle aktarılmıştır. Bu nedenle savaş sosyal medyada da yaşanmıştır. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ve Ukrayna Devlet Başkanı

Vladimir Zelenski, yaşanan bu dijital savaşa video yoluyla yaptığı birçok açıklamasıyla katkı sağlamıştır. Ancak; videoların da sahte olarak üretildiği bu dönemde deepfake gibi uygulamalarla, iki liderin de sahte videoları sürecin özellikle ilk dönemlerinde ses getirmiştir. Bu yüzden, savaşın dijital diplomasiyle aktarıldığı süreçlerin tezde incelenmesi önemli görülmektedir.

Bu tezin araştırma soruları başlıca şu şekilde belirlenmiştir.

-Uluslararası ilişkilerde ve diplomasi tarihinde dijital diplomasiinin önemi nedir?

-Devletler dijital diplomasiyi daha mahir şekilde nasıl kullanmalıdır?

-Rusya'nın Ukrayna işgalinde her iki devletin temel hataları neydi?

-Rusya'nın Ukrayna işgalinden sonra, Türkiye'nin izlediği denge politikası nasıl olmuştur?

-Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması'nda Türk dış politikasının ve Cumhurbaşkanı'nın uyguladığı politikalar nelerdir?

-Türkiye'nin Tahıl Koridoru konusunda uyguladığı dijital diplomasi ne kadar başarılıdır?

Bu çalışmada test edilen hipotezlerden ilki teknolojik ilerlemelerin, devletlerin diplomasi yoluyla etkileşimde bulunma şekillerini değiştirmesidir. Uluslararası ilişkiler disiplininde devletler uluslararası sistemin temel aktörleridir. Uluslararası ilişkilerde temel aktörler arasında devletlerin birbirlerini etkileme ve sorunlarını yönetme konusundaki temel yeteneğe diplomasi denilmektedir. Diplomasi tarih içerisinde dönüşmüştür. 21. yüzyılda, yani teknoloji çağında diplomasi devletlerin önemli bir etkileme alanı olmuştur. Bu bağlamda, diplomatik ilişkilerin artık sadece geleneksel toplantılar ve elçilikler aracılığıyla sınırlı kalmadığı, aynı zamanda dijital iletişim, sanal diplomatik görüşmeler ve sosyal medya gibi yeni araçlarla da gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu teknolojik gelişmeler, devletlerin uluslararası ilişkilerde daha etkin bir şekilde etkileşimde bulunmasını sağlamıştır.

İkinci hipotez olarak, Rusya ve Ukrayna ilişkilerinde her iki tarafın süreci iyi yönetemediği ve NATO'nun bu sürece müdahale ettiği ileri sürülebilir. Özellikle de Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sürecinde ABD ve diğer NATO üyesi ülkelerin aktif bir

rol oynadığı düşünülmektedir. Savaşın sonucu ise henüz belirsizdir ve akıbeti netlik kazanmamıştır. Bu nedenle, Rusya ve Ukrayna arasındaki ilişkilerin nasıl gelişeceği ve savaşın sonucunun ne olacağı bilinmemektedir. Bu hipotez, tarafların krizi iyi yönetememesi ve uluslararası aktörlerin müdahalesi gibi faktörlere odaklanarak, sürecin karmaşıklığını ve belirsizliğini vurgulamaktadır.

Üçüncü hipotez olarak; dijital diplomasiyi dış politika alanında başarıyla kullanan Türkiye, yüksek bir dijital kullanıma sahiptir. Dijital iletişim teknolojileri, iletişim ve bilgi paylaşımının hızlı ve etkili bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlar. Türkiye'nin dijital diplomasiyi etkin bir şekilde kullanması, uluslararası ilişkilerde iletişimi güçlendirmesine ve etkili bir şekilde mesajlarını iletebilmesine olanak tanır. Örneğin, Türkiye'nin resmi diplomatik kanalları, sosyal medya üzerinden güncel gelişmeleri duyurabilir, politika hedeflerini tanıtabilir ve farklı ülkelerle etkileşimde bulunabilir. Bu, hızlı bir şekilde geniş bir kitleye ulaşabilme ve bilgi paylaşımında bulunabilme avantajı sağlar. Ancak, Türkiye'nin dijital diplomasi alanında bazı mahirlik eksiklikleri de vardır. Bu eksiklikler, dijital iletişim stratejilerinin tam anlamıyla olgunlaştırılmamış olmasından kaynaklanabilir. Dijital diplomasi, doğru hedef kitleye doğru mesajların iletilmesini gerektirirken, zaman zaman iletişim stratejilerinde koordinasyon eksiklikleri veya uygun dil kullanımının sağlanamaması gibi zorluklarla karşılaşılabilir. Bu tezin konusu olan Karadeniz Tahıl Koridoru Amlaşması'nın sağladığı diplomasinin başarısının, yeterince duyurulamamasının sebebinin temelinde de bu eksikler olduğu savunulmaktadır.

Çalışmanın 1. ve 2. bölümlerinde açıklamalar, 3. bölümünde ise araştırma-analiz kısımları bulunmaktadır. İlk bölümde, uluslararası ilişkiler disiplininde diplomasinin kavramsal çerçevesi ve teknolojinin gelişmesiyle dijital diplomasinin literatürde nasıl yer aldığı incelenmiştir. Diplomasi, kamu diplomasisi, dijital diplomasi, Twitter diplomasisi, siber diplomasi ve kamu diplomasisinin önemi gibi kavramlar ele alınmıştır. Ayrıca, Twitter diplomasisi ve siber diplomasi gibi dijital iletişim araçlarının uluslararası ilişkilere etkisi üzerinde durulmuştur. Kamu diplomasisi ve yumuşak güç ise halklar arasında anlayış ve işbirliğini sağlamayı amaçlayan önemli kavramlar olarak incelenmiştir. Tüm bu kavramlar uluslararası ilişkilerde devletlerin etkileşimlerini anlamak ve yönetmek için önemli araçlar sağlar. Dijital diplomasi, Türkiye'nin dış politika stratejilerinde başarıyla kullanılan bir araç

olmasına rağmen, eksikliklerin giderilmesi ve dijital becerilerin geliştirilmesi önemlidir. Bu sayede Türkiye'nin, uluslararası alanda daha etkili bir şekilde kendini ifade edebileceği ve çıkarlarını koruyabileceği irdelenmiştir.

İkinci bölümde, Rusya-Ukrayna ilişkilerinin tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Mihail Gorbaçov dönemi, Rusya'nın dış politikası ve Ukrayna ilişkileri üzerinde etkili olmuştur. Yeltsin dönemi ve Vladimir Putin dönemi, Rusya-Ukrayna ilişkilerinde önemli olaylara sahne olmuştur ki bu dönemler, özellikle Turuncu Devrim ve enerji ilişkileri konularında belirgin bir etkiye sahiptir. Viktor Yuschenko ve Viktor Yanukovich dönemleri, Ukrayna'nın iç politikası ve ilişkileri üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. Ukrayna'nın jeopolitiği ve Kırım'ın ilhaki da Rusya-Ukrayna ilişkilerinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Volodymyr Zelenski dönemi ise Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle mücadele etmeye çalışan yeni yönetim dönemi olarak ele alınmıştır. Ayrıca, Türkiye'nin Rusya-Ukrayna ilişkilerindeki rolü de incelenmiş ve bu çatışmada arabuluculuk girişimleri yapmış olduğu ortaya koyulmuştur.

Üçüncü bölümde ise Rusya'nın Ukrayna işgalinde Türkiye'nin yürüttüğü diplomasi çabaları ve girişimleri detaylı bir şekilde ele alınarak, Tahıl Koridoru Anlaşması'nda Türkiye'nin rolü ve katkılarına odaklanılmaktadır. Ardından Rusya-Türkiye ilişkileri ve Türkiye-Ukrayna ilişkileri incelenmiştir. Ayrıca, Rusya'nın Ukrayna işgaline karşı Türkiye'nin yürüttüğü diplomasi çalışmaları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Tahıl Koridoru Anlaşması'nın diplomasi süreci ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın dijital diplomasisi üzerinde durulurken, Birleşmiş Milletler'in girişimleri de incelenmiştir. Çalışmada son olarak ise Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın ve Savunma Bakanlığı'nın işgal sürecindeki girişimlerine değinilmiş ve sonuç bölümünde teze yönelik bulgu ve değerlendirmeler ortaya koyulmuştur.

BÖLÜM I: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu tezin Uluslararası İlişkiler disiplinine temel ilintisi, Rusya'nın Ukrayna işgalinden sonra ortaya çıkan tahıl sorununda Türkiye'nin uyguladığı politikayı dijital ortamlarda irdeleyebilmektir. Bunun için ilk olarak dijital diplomasi kavramı ve günümüzde dijital diplomasiyi etkin kullanmanın etkisi olan yumuşak gücün açıklanması gerekmektedir. Bu bölümde dijital diplomasinin önce kavramsal olarak açıklaması yapılacak ardından diplomasinin doğuşu, gelişmesi ve diplomasi tarihi kısaca aktarılarak, dijital diplomasinin bu diplomasi girişimindeki yeri ve özellikleri analiz edilecektir.

1.1. Diplomasi Kavramı ve Tanımı

“Diplomasi” kelimesi, Fransızca kökenli bir kelime olup, “diplomatie” olarak kullanılmaktadır. Bu kelime, “diplomate” kelimesinden türemiştir (Oxford, 2023). “Diplomate” kelimesi, bir diplomatik görevde bulunan kişiyi ifade eder. Bu kelimenin kökeni ise, Latince “diplomatus” kelimesine dayanır. “Diplomatatus” kelimesi, “diploma” kelimesinden türemiştir ve “çift katlanmış” anlamına gelir. Roma İmparatorluğu döneminde, özellikle ticari işlemlerde kullanılan belgeler, çift katlanarak zarf haline getirilirdi. Eski Yunanca’da “ikiye katlamak” anlamına gelen “diplo” ve obje anlamında kullanılan “ma” sözcüğünün birleşimi ile ortaya çıkan diploma kelimesinden türemiştir (Soysal, 2022, s. 16).

Bu belgeler, bir ticari işlemi veya anlaşmayı onaylamak için kullanılırdı. Daha sonra, Orta Çağ’da, çift katlanmış belgeler, hükümdarlar ve devlet adamları tarafından diplomatik amaçlar için kullanılmaya başlandı. Ayrıca bu belgeler, hükümdarlar ve devlet adamları arasında iletişim kurmak, anlaşmalar yapmak veya görüşmeler yapmak için kullanılırdı. Zaman içinde bahsi geçen belgelerin saklanması, korunması ve deşifre edilmesi ihtiyacı doğmuş böylece belgeleri inceleme bilimi olan “diplomatik” ortaya çıkmıştır. Bu işi icra etmek için profesyonel katipler çalıştırılmıştır (Tuncer, 2005, s. 13).

Günümüzde “diplomasi” terimi, hükümetler, devlet adamları ve diplomatik temsilciler arasındaki resmi görüşmeler, anlaşmalar, müzakereler ve diğer etkileşimler için kullanılmaktadır. Kelimenin kökeni çift katlanmış belgelerden gelmesine rağmen,

bugün diplomasinin daha çok resmi görüşmeler ve diyaloglar ile ilgili bir anlam taşıdığı kabul edilmektedir. Terimin evrimi hakkında açıklama yapmak gerekirse, 18. yüzyılın sonuna doğru bir değişime uğramıştır ve sadece arşiv işleriyle ilgilenmekten öte bir anlam kazanmıştır. İlk kez 1796 yılında Edmund Burke tarafından, devletler arasındaki ilişkilerin yürütülmesi anlamında kullanılmıştır (Çolak & Aydar, 2018, s. 958). “Diplomasi” kelimesi, Türkçe ve İngilizce dillerinde bugün kullanılan anlamıyla, Latin dil grubuna ait olan Fransızca dilindeki “diplomatie” kelimesinden türemiştir. “Diplomatie” kelimesi, Fransızca’da diplomatique ve aristocratie kelimelerinin birleşimiyle 18. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmıştır.

Diplomatique kelimesinin kökeni “diploma”ya dayanır ve Antik Yunan’daki gibi belge katlamak anlamına gelmektedir. Diploma kelimesinin Latince’deki bir diğer anlamı ise, seyahat eden kişilere devlet tarafından verilen belgeleri kolaylaştırmak amacıyla kullanılmıştır. Ayrıca, taşıyan kişiye ayrıcalık sağlayan yetki belgesi anlamı da taşımaktadır. Diplomasi terimini oluşturan bir diğer kök kelime olan aristocratie kelimesinin kökeni de Fransızca’da Eski Yunanca’dan geçmiştir. Yunanca “Aristokratia”, “en iyi” (best) anlamına gelen “aristos” ve “güç” (power) anlamına gelen “kratia” kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır. Aristocratie kelimesinin sözlük anlamı, toplumun hem ekonomik hem de sosyo-kültürel anlamda en üst kesimini ifade etmektedir.

Elçilere ilk çağlardan beri ayrıcalıklar ve dokunulmazlık tanınmış ve onların kutsal olduğu kabul edilmiştir. Ancak zamanla, elçilerin algısı olumsuz yönde değişmiş ve diplomatlara ülkesinin çıkarları için “onurlu bir casus” olarak bakılmaya başlanmıştır. Tarihin ilk dönemlerinde diplomatlık saygın bir meslek olarak görülürken, sonraki dönemlerde diplomatlar, yalan söyleyen ve inkar eden insanlar olarak algılanmaya başlanmışlardır (Çatal, 2015, s. 8).

1.2. Diplomasinin Tarihsel Gelişimi

Diplomasi dinamiklerinin kökenlerini aramak için, yazılı tarihten önceki dönemlere bakmak gerekmektedir. Eldeki tarihi kaynaklar, Eski Yunan’dan itibaren diplomasi tarihinin başladığını ve bu sürecin sebeplerine dair bazı ipuçları verdiğini göstermektedir. Diplomatik ilişkiler, ilk çağlarda bir klan, bir kabile veya herhangi bir topluluk diğerleriyle temas ettiği zaman ortaya çıkmaktaydı. Ancak, evlenme, ticaret

veya av alanlarının saptanması gibi konularda yapılan müzakerelerin varlığına dair kesin bir kanıt bulunmamaktadır (Baştan, 2016, s. 41). İlkel toplumlar arasındaki ilişkilerde, uluslararası kuralların varlığı günümüz devletlerinde olduğu gibi bilinmemektedir. İlkçağlarda, topluluklar arasında haberciler gönderilir ve özel amaçlı temsilcilerin değiş tokuşu yapıldı. Haberciler genellikle mesaj taşıyıcıları olarak tanıtılır, kutsal ve dokunulmaz olurdu. İlkçağlardaki diplomatik temasların sık olduğu, nadir taş veya toprak tabletlere yazılmış yazılardan anlaşılmaktadır. Ancak, bu dönemdeki diplomatik ilişkilerin nasıl ve hangi somut kurallara göre uygulandığı hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Kesin olan bir husus, o zamanki diplomasinin süreklilik göstermediğidir (İskit, 2014, s. 57).

Genel olarak, Roma'nın diplomasi tarihine önemli bir katkısı olduğu kabul edilmemektedir. Bununla birlikte, Roma'nın Eski Yunan mirasını devralması, hukuk alanındaki katkısının önemli olduğunu göstermektedir. Roma Hukuku, modern hukukun temel taşlarından biri olarak kabul edilmekte ve günümüzde hala etkisini sürdürmektedir. Roma'nın diplomasi tarihine doğrudan katkısı sınırlı olsa da, hukuk alanındaki katkısı büyük bir önem taşımaktadır. Romalıların diplomatik alanda en önemli katkısı, Fetial Hukuku olarak kabul edilir. Fetialler Koleji olarak bilinen bu kurum, günümüzde Dışişleri Bakanlığı'na benzetilebilir. Kurumun antlaşma metinlerinin saklanması, protokol sorunlarının çözülmesi ve savaş veya barışın belli kurallara uyularak ilân edilmesi gibi görevleri vardı (Tuncer, 2009, s. 29-30).

Modern diplomasinin temelleri, 14. yüzyıl sonları ve 15. yüzyıl başlarında Kuzey İtalya'da atılmıştır. Venedik, Milano ve Mantua gibi şehir devletleri arasında muhafazakar bir ittifakla başlatılan bu diplomasinin uygulamaları, 15. yüzyılda İtalya'nın diğer bölgelerine yayılmıştır (İskit, 2014, s. 74-78). Bu yayılmanın sebebi ise Kuzey İtalyan devletlerin Batı Avrupa'daki büyük güçlere elçiler göndermesi ve bu elçiliklere karşılık verilmesidir.

20. yüzyılın başlarına kadar uygulanan diplomatik yöntemin en önemli özelliklerinden biri ise gizliliktir. Bu gizlilik, diplomatik görüşmelerin sadece yürütülmesinde değil, aynı zamanda sonuçlandırılmasında da yer almıştır. Bu dönemde, ülkeleri yöneten liderlerin kendi kişisel çıkarlarına ve amaçlarına göre çok önemli dış politika kararlarını halklarına danışmadan aldığı bilinmektedir. Dış

politikanın saptanması ve yürütülmesi görevlerinde, büyük ölçüde tek bir kişi ya da belli bir sınıfın çıkarlarının göz önüne alındığı siyasal bir ortamda, kamuoyu unsuru ister istemez ikinci plana itilmiştir (Tuncer, 2005, s. 58).

Eski diplomasi dönemi, başlangıçta geçici nitelikte olan “ad-hoc diplomasi” yönteminin kullanımı ile başlamıştır. Ancak Kuzey İtalya şehir devletlerinde sürekli diplomasiye geçişle birlikte, diplomasiye yeni bir ivme kazandırılmıştır. Viyana Kongresi’nden sonra, konferans diplomasisi ve ardından doruk diplomasisi yöntemleri kullanılmaya başlanmıştır (Çatal, 2015). 15. yüzyılda İtalyan şehir devletlerinde sürekli diplomatik kurulların oluşturulması ile birlikte sürekli diplomasiye geçiş görülmüştür. Bu şehir devletlerinin Alp Dağları tarafından korunması ve ulaşım, iletişim ve haberleşmenin sınırlı olması, diğer devletlerden gelecek tehlikelere karşı korunaklı bir konumda olmalarını sağlamıştır. Avrupa’da yaşanan Yüzyıl Savaşları döneminde İtalya, diğer Avrupa devletlerinin ilgisini çekmemiş ve bu şehir devletleri arasında güç dengesi oluşmuştur. Bu durum, İtalya’da sürekli diplomasiyi teşvik etmiştir (Kodaman & Akçay, 2010, s. 79).

Günümüzde devletler arasındaki ilişkiler eskisine göre daha karmaşık, yoğun ve farklı boyutlarda olduğundan iki taraflı olan diplomasi, tek taraflı ve çok taraflı diplomasiye dönüşmüştür. 18. yüzyıla kadar diplomatik ilişkiler iki yönlü olarak sürdürülürken, 19. ve özellikle 20. yüzyılda uluslararası örgütlerin diplomatik ve teknik alanlarda gelişmesiyle birlikte çok taraflı iletişim daha yaygın hâle gelmiştir (Gönlübol, 1993, s. 115). Geleneksel olarak, devletlerarasında diplomatik ilişkiler ikili temaslar biçiminde yürütülmüştür. İki den fazla devlet temsilcisinin bir araya gelerek aralarındaki sorunları çözüme bağlama çabalarının tarihi çok eski değildir. “Konferans diplomasisi” diyebileceğimiz bu diplomasi türünün genellikle 1648 tarihli Westfalya Kongresi ile başlamış olduğu kabul edilmektedir (Gönlübol, 1993, s. 126). Birinci Dünya Savaşı’na kadar devam eden dönemde, Avrupalı devletler sistemi içinde yer alan belli başlı ülkeler, aralarındaki çeşitli sorunları toplanan konferanslarda çözmede başarılı da olmuşlardır (Sönmezoğlu, 2006, s. 329).

İtalyan şehir devletleri arasında bir güç dengesi olması, diplomasi kültürünün gelişmesini sağlamıştır. Hiçbir şehir devletinin diğerine üstünlük sağlayacak kadar güçlü olmaması ve Papa’nın da şehir devletlerini bir araya getirme gücünün olmaması,

devletlerin birbirleriyle kalıcı elçilikler aracılığıyla ilişki kurmalarına ve bu sayede birbirlerinin iç ve dış politik durumlarını incelemelerine yol açmıştır (Baştan, 2016, s. 46). Günümüz diplomatik sisteminin temelinde, 1648 yılında imzalanan Westphalia Antlaşması vardır. Bu antlaşma, Avrupa’da ulus-devlet sisteminin kurulmasına ve devletlerin egemenliğinin tanınmasına yol açmıştır. Ancak günümüz diplomatik sistemi, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sonrasında ortaya çıkan ihtiyaçlar ve bu savaşların getirdiği yükümlülükler sonucu şekillenmiştir.

Birinci Dünya Savaşı’nın ardından başarısızlıkla sonuçlanan Milletler Cemiyeti ve bu başarısızlıktan alınan derslerle yeni bir uluslararası kurum olarak kurulan Birleşmiş Milletler, günümüz diplomatik sisteminde önemli bir role sahiptir. Uluslararası barış ve güvenliği sağlamak için kurulan Birleşmiş Milletler, Güvenlik Konseyi ve Genel Kurulu gibi kurumlarıyla diplomatik kanalların daha yoğun kullanılmasını sağlamaktadır. Olası bir çatışma ve savaş durumunda Birleşmiş Milletler, Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul’a tanınan yetkilerle devletler açısından savaşın göze alınabilir maddi ve psikolojik maliyetini artırmaktadır. Bu durum, devletlerin diplomasi yapma yöntemlerini ve önemini belirleyen temel unsurlardan biridir. Devletler, mevcut pozisyonlarını korumak veya uluslararası sistem içinde daha fazla güç elde etmek için diplomatik yöntemleri kullanmakta ve bunun önemini artırmaktadır.

1.3. Kamu Diplomasisi

Diplomasi, farklı düşünürler tarafından farklı şekillerde tanımlanmış evrensel bir kavramdır. Genellikle, devletler arasında kullanılan bir dil olarak tanımlanır ve uluslararası ilişkilerin barışçıl yollarla yürütülmesinde bir araç olarak kullanılır. Diplomasi, uluslararası uyuşmazlıkların çözümünde kullanılan bir dış politika aracıdır ve ulusal çıkarların korunmasına yönelik barışçıl yolları içerir. Günümüzde, diplomatların mesleki faaliyetlerinin ötesine geçen çok boyutlu ve çok katmanlı bir kavram olarak görülmektedir. Bu nedenle, kamu diplomasisi adı verilen iletişim stratejileri ve uluslararası toplumdaki diğer ülke vatandaşlarının hedef alınması da diplomasi faaliyetlerinin bir parçası haline gelmiştir.

Yumuşak güç, uluslararası literatürde kullanılan bir kavramdır ve kamu diplomasisinin yeni tarz ve uygulamalarını kapsar. Bu kavram, dijital teknolojilerin

uluslararası aktörlerle kullanımını, markalaşmayı, ürünler ve halkla ilişkiler gibi yenilikleri içermektedir. Yumuşak güç, bireylerin ve grupların güçlendiği günümüz dünyasında önem kazanmaktadır. Bu nedenle, teknolojik gelişmeleri takip edebilen ülkeler ve halklar, düşünce çizgilerini koruyabilecek ve varlıklarını sürdürebileceklerdir. Kamu diplomasisine bakıldığında dış politikaların düzenlenmesi ve yürütülmesi üzerinde kamu tutumlarının etkilenmesi gibi konulara odaklanıldığı görülmektedir. Geleneksel diplomasi ile karşılaştırıldığında; kamu diplomasisi ve uluslararası ilişkiler boyutlarını, hükümetlerin diğer ülkelerde kamuoyu oluşturma çabalarını, özel grupların etkileşimini ve bir devletin bu yapılarla olan ilişkilerini, ilgi alanlarını, dışişleri raporlarını ve bu yapıların politikaya etkilerini kapsamaktadır. Ayrıca, kamu diplomasisi ve dış temsilciler arasındaki iletişimi ve kültürler arası iletişim süreçlerini de içermektedir.

1.3.1. Kamu Diplomasisinin Tanımı

Kamu diplomasisi terimi, ilk kez Edmund Gullion tarafından kullanılmıştır ve genellikle ülkelerin dış politikaları üzerindeki etkilerini ifade etmek için kullanılır. Bu kavram, bir ülkenin resmi politikalarının yanı sıra toplumun tüm kesimlerini içeren, geniş bir etkileşim alanını kapsar. Kamu diplomasisi, sadece resmi temsilciler arasındaki görüşmelerle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda kültürel ve sosyal faaliyetleri de içeren geniş bir yelpazede faaliyet gösterir. Bu sayede, ülkeler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi, barışçıl çözümlerin bulunması ve toplumlar arasındaki anlayışın artırılması hedeflenmektedir.

Hans Tuch, “kamu diplomasisi” terimini, bir hükümetin ulusal hedefleri ve güncel politikalarının yanı sıra, ulusun yoksulluk ve ideallerinin, kuruluşlarının ve kültürünün anlaşılması için gerçekleştirilen iletişim süreci olarak tanımlamaktadır (Tuch, 2004). Diğer bir yazar olan Nancy Snow, “kamu diplomasisi” terimine atıfta bulunarak, terimin içindeki “kamu” ve “diploma” kelimeleri arasındaki farkları açıklamaktadır. Snow, “kamu” teriminin sadece hükümet ile ilgili bir kavram olmadığını ve kamu işlerinin belirli uygulayıcılar tarafından yürütüldüğüne dikkat çekmektedir. Ancak, Snow kamunun, yürütücülerin gayri resmi iş ilişkilerinde aktif bir etken olarak yer aldığını vurgulamaktadır. Bu noktada, kamu ile olan ilişki ve iletişim diyalog temelli bir yönlü ve simetrik bir ilişkidir. Bu simetrik ilişki sonucunda

alınan geri bildirimler doğrultusunda, kaynağın davranışlarında değişiklik gözlemlenebilmektedir. Diplomatik ilişkilerde ise hükümetler arası bir ilişki söz konusudur ve dış ilişkiler alanında uzman kişiler tarafından yürütülmektedir. Bu ilişkiler resmi, özenli, belirli kurallara bağlı ve bilimsel kaynaklara dayalı bir yapıdadır. Diplomatik ilişkilerde kamu pasif ve izleyici konumdadır. Süreç içinde tek yönlü bir iletişim vardır; bu iletişim içinde kamu sadece bilgilendirilmektedir. Asimetrik bir iletişim süreci söz konusudur ve bu zaman içerisinde kaynağın davranışını değiştirmesi beklenmez (Snow, 2013, s. 9).

1.3.2. Kamu Diplomasisi ve Geleneksel Diplomasinin Farkı

Kamu diplomasisi, hükümetlerden uluslara doğru yayılan bir faaliyet olarak da adlandırılabilir. Diplomatik çalışmalar, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, halkla ilişkiler, uluslararası iletişim, medya çalışmaları, pazarlama ve reklam gibi farklı disiplinler, kamu diplomasi içerisinde temsil edilmektedir. Geleneksel diplomasi uygulamaları, hükümetlerin uluslararası ilişkiler içerisinde stratejik amaçlarının ilerletilebilmesi için yabancı temsilcilerle iletişim kurarken; kamu diplomasi, aynı stratejik amaçlar için, tam tersine yabancı halkların belirli kesimleri ile iletişim kurmaktadır (Ross, 2002, s. 75). Kamu diplomasisinin, klasik diplomasiden ayrıldığı nokta aslında ülkenin sivil halkını hedef almasıdır.

Gaye Aslı Sancar (2012), geleneksel diplomasi ile kamu diplomasisi arasındaki temel farkı şöyle belirtiyor. Geleneksel diplomasi, devletler arasındaki ilişkilere odaklanırken, kamu diplomasisi daha geniş bir kitleye hitap eder ve yabancı toplumlardaki gruplar, örgütler ve bireylerle ilişkilere odaklanır. Kamu diplomasisi, genellikle resmi olmayan kanallar aracılığıyla gerçekleştirilir ve ülkelerin imajını, kültürünü ve değerlerini tanıtmayı amaçlar. Bu nedenle kamu diplomasisi, geleneksel diplomasiye bir tamamlayıcı olarak görülebilir ve ülkelerin uluslararası ilişkilerinde önemli bir rol oynayabilmektedir.

Kamu diplomasisi sadece propaganda ile sınırlı değildir; aynı zamanda uzun vadeli ilişkilerin oluşturulması ve devlet politikalarının uygulanabilmesi için bir ortam yaratmayı da içerir. Kamu diplomasisinin üç temel bileşeni arasında, devlet politikalarının açıklanması sırasında günlük iletişim kurmak yer alır.

Karar alıcılar genellikle yerel medyaya odaklanır. Kamu diplomasisinin ilk aşamasında yabancı medya önemli bir hedeftir. İlk aşama, aynı zamanda kriz yönetimi yeteneklerinin de göz önünde bulundurulması gereken bir aşamadır. Hızlı yanıt verme kapasitesinin önemi, yanlış veya asılsız iddialara hızlıca yanıt verilebilmesi anlamına gelmektedir.

Kamu diplomasisi, eldeki kapasitenin yanı sıra yanlış veya asılsız iddiaların hızlı bir şekilde cevaplandırılabilmesi ve hızlı tepki verebilme kapasitesinin önemini vurgulamaktadır. Bir diğer unsur, siyasi kampanyaların veya siyasi reklamın oluşturduğu yapıları oluşturmaya yarayan stratejik iletişimdir. Kampanyalar sembolik olayları planlar ancak iletişim, devlet merkez politikasını veya belirli bir kısmını pekiştirmek amacını taşımaktadır. Özel konular, belirli siyasi önceliklere odaklanacaktır. Kamu diplomasisinin üçüncü unsuru, uzun yıllar boyunca burslar, eğitim değişimleri, seminerler, konferanslar ve medya oluşumlarına erişimle oluşturulan kültürel köprülerle ilişkilidir (Nye, 2008).

Kamu diplomasisi, geleneksel diploma yöntemlerinden farklı olarak ılımlı, uyumlu ve rahatlatıcı bir yaklaşım benimser. Bu yaklaşımın temelinde ülkeler arasında baskı uygulamak yerine, ülkenin kültürünü, politik ideallerini ve siyasetini diğer ülke bireylerinin arzu edeceği bir çekim merkezi haline getirmek yatar. Bu nedenle kamu diplomasisi, yumuşak güç kavramının bir örneğini oluşturur. Bu yöntem, kamuoyunun düşüncelerini, hareketlerini, davranışlarını, beklentilerini ve destekledikleri görüşleri etkilemek için kullanılmaktadır.

1.4. Dijital Diplomasi

1.4.1. Dijital Diplomasinin Tanımı ve Özellikleri

Dijital araçların diplomasi alanında kullanılmasına atfen dar anlamda dijital diplomasi, dijital araçların dış politika amaçları çerçevesinde diplomaside kullanılması olarak tanımlanmaktadır (Ekşi, 2023, s. 296). Küreselleşme ile birlikte devlet-dışı küresel aktörlerin ortaya çıkması, medyanın öneminin artması ve halkların diplomatik alanda daha fazla söz sahibi olması gibi faktörler nedeniyle, iç ve dış politika arasındaki ayrım giderek bulanıklaşmıştır. Günümüzde, hükümetlerin dış politikada izledikleri politikaların kendi halkları tarafından desteklenmesi ve diğer ülkelerin

halklarının da desteğini kazanması gerekmektedir. Bu nedenle, medya artık uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynamaktadır. Bütün bu yeni oluşumlar, geleneksel diplomasi anlayışının değişmesini ve dijital çağa ayak uydurabilen yepyeni bir diplomasi anlayışının benimsenmesini zorunlu kılmıştır (Demir, 2012, s. 12). İlişkileri yürüten diplomatların yerini “dijital diplomasi” yani iletişim teknolojileri almıştır (Ermağan, 2022, s. 55). Gelişen iletişim teknolojileri, sosyal medya platformları ve diğer dijital araçlar, devletlerin ve hükümetlerin daha geniş kitlelere ulaşmasını, kamu diplomasisini etkin bir şekilde yürütmesini ve halklar arasında doğrudan iletişim kurmasını sağlamıştır. Bu da, geleneksel diplomasi pratiğinin yanı sıra dijital çağın gerektirdiği yeni yaklaşımları ve iletişim stratejilerini benimsemeyi zorunlu hale getirmiştir.

Dijital diplomasi, uluslararası ilişkilerin dijitalleşmeyle birlikte şekillenmesi ve geleneksel diplomasi yöntemlerindeki değişimlerle ortaya çıkan bir kavramdır. Bu yeni diplomasi biçimi, dijital teknolojilerin kullanımı ile birlikte gerçekleştirilen iletişim ve etkileşimler yoluyla ülkeler arasındaki ilişkileri güçlendirmeyi ve geliştirmeyi amaçlamaktadır. Dijital diplomasi, bilgi teknolojilerinin sağladığı avantajlarla birlikte daha şeffaf, daha hızlı ve daha etkili bir diplomasi yöntemi sunmaktadır. Geleneksel diplomasi yöntemleriyle karşılaştırıldığında, dijital diplomasi daha fazla etkileşim ve bilgi paylaşımı sağlayarak ülkeler arasındaki işbirliği ve ilişkilerin gelişmesine yardımcı olmaktadır.

Özellikle son yıllarda siber güvenlik konularının ön plana çıkmasıyla birlikte, dijital diplomasinin önemi daha da artmıştır. Ülkeler arasındaki siber saldırılar ve diğer dijital tehditler, ülkelerin dijital diplomasi konusunda daha bilinçli olmalarını gerektirmektedir. Dijital diplomasi, uluslararası ilişkilerin dijitalleşme süreciyle birlikte şekillenmesi ve geleneksel diplomasi yöntemlerindeki değişimlerle ortaya çıkan bir kavramdır. Bu yeni diplomasi biçimi, ülkeler arasındaki işbirliği ve ilişkilerin geliştirilmesi için daha etkili, daha şeffaf ve daha hızlı bir yöntem sunmaktadır. Facebook ve Twitter gibi sosyal ağlar kullanılarak toplumların zihnini ve gönlünü kazanmak kolaylaşır hâle gelmektedir (Çatal, 2015, s. 78).

Günümüzde internet ve diğer dijital araçlar, uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynamaktadır. İnternetin kullanımı, iletişim, bilgi alışverişi, işbirliği ve hatta

kültürel etkileşimlerde büyük bir artışa neden olmuştur. Diplomatlar da bu değişime ayak uydurmak zorundadır. Dijital diplomasi, kamu diplomasisiyle başlayan yerel-uluslararası, ulusal/uluslararası, resmi/gayriresmi, sivil/bürokrat, meslektan diplomat/meslek dışı diplomat gibi ayrımları muğlaklaştırdığı gibi bunun da ötesinde anlamsızlaştırmaktadır (Ekşi, 2023, s. 300). Ayrıca Ekşi’ye göre dijital çağda vatandaş gazetecilik gibi vatandaş diplomatlık, sanal diplomatlık ve dijital diplomatlık yükseliş eğilimindedir. Dijital diplomasinin bir başka özelliği ise “diplomatsız diplomasi” olgusunu yaygınlaştırmasıdır (Kennan, 1997).

Dijital diplomasi, diplomatların sosyal medya gibi dijital teknolojileri kullanarak bilgi yönetimine katılımlarıyla kamu diplomasisi uygulamalarını, strateji planlarını ve uluslararası müzakere yöntemlerini değiştirerek, diplomatik amaçlar için sosyal medyanın kullanımını tanımlayan bir kavramdır. Bu yaklaşım, iletişim ve bilgi teknolojilerindeki hızlı gelişmelerin etkisiyle ortaya çıkmış ve geleneksel diplomatik faaliyetlere yeni bir boyut kazandırmıştır. Dijital diplomasi, temelde dışişleri bakanlığı perspektifinden tartışılmasına rağmen, dijital teknolojilerin gelişimi ile birlikte uluslararası örgütlerin çalışmalarını da etkileyen bir mecradır (Bjola & Holmes, 2015). 21. yüzyılda, devletlerin yanı sıra birçok kuruluş ve uluslararası örgüt de ülkelerin dış politikalarında önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, dış politika konusunda etkili işbirliği için dışişleri bakanlıklarının koordinasyon yeteneği büyük önem taşımaktadır.

1.4.2. Dijital Diplomasinin Amacı

Dijital diplomasi, internet ve diğer dijital teknolojilerin kullanımı yoluyla ülkelerin ve uluslararası örgütlerin dış politika hedeflerini ve çıkarlarını tanıtmayı, korumayı ve ilerletmeyi amaçlayan bir diplomasi türüdür. Bu yöntem, geleneksel diplomasiyi tamamlayan bir araç olarak kullanılır. Ekşi, dijital diplomasinin çeşitli prensip ve amaçları içerisinde iki unsurun öne çıktığını söylemiştir. Bunların ilkinin dijital diplomasinin anlık bilgilendirme ve küresel düzeyde bireylere ulaşma amacına hizmet etmesi olduğunu ifade eder. İkincisini ise dijital platformlar aracılığıyla tüm bireylerin ülkelerinin politikaları ve uluslararası ilişkilerdeki olaylar hakkında birbiriyle aracısız, zaman-mekandan bağımsız biçimde iletişim kurmaları ve etkileşime izin vermesi olarak açıklar.

Bu iki unsurun yanında Hanson, dijital diplomasinin sekiz prensibe dayalı amaç ve hedeflerini çıkarmıştır (Hanson, 2012, s. 1-41).

1. Kamu Diplomasisi
2. Bilgi Yönetimi
3. Enformasyon Yönetimi
4. Dijital Vatandaşlara Ulaşma İmkânı Sunması
5. E-Konsolosluk Hizmetleri
6. Çevrimiçi Afet Yönetimi
7. İnternet Özgürlüğü
8. Yurt Dışındaki Dijital Platformlarla İşbirliği

Diğer yandan, dijital diplomasi, devletlerin ve uluslararası kuruluşların, dijital araçlar vasıtasıyla bireyler ve toplumlarla iletişim kurarak hiyerarşik olmayan ilişkiler kurmasına olanak sağlayan bir diplomasi türüdür. Kriz durumlarında ise dijital diplomasi, karar alıcılar ve toplumlar arasında anlık iletişim sağlayarak arabuluculuk gibi bir işlev de üstlenebilmektedir. Özellikle kriz durumlarında, dijital araçlar vasıtasıyla karar alıcıların toplum ve bireylerle anlık iletişimiyle krizin yönetilmesi ve sorunların çözümünde arabuluculuk gibi işlevleri yerine getirmenin aracı olarak dijital diplomasi, önem kazanmaktadır (Ekşi, 2023, s. 304). Dijital platformlar ve uygulamaların sağladığı anlık, kolay ve zaman-mekandan bağımsız iletişim olanakları, arabuluculuk yöntemine yeni alanlar ve imkanlar sunmaktadır. Bu nedenle dijital diplomasi, geleneksel diplomasiye kıyasla daha hızlı, daha geniş kapsamlı ve daha etkili bir şekilde iletişim kurma imkanı sunmaktadır.

Dijital diplomasi, devlet-halk, devlet-birey, toplumdan topluma hatta bireyden bireye hiyerarşik olmayan yeni ilişkiler kurmayı sağlayan sivil iletişim kanalı olma amacına hizmet etmektedir. Bunun da ötesinde dijital diplomasi, karar alıcılarla bireyler arasında arabulucu olma amacına da hizmet etmektedir. Bir önceki paragrafta da bahsedildiği üzere özellikle kriz durumlarında dijital araçlar vasıtasıyla karar alıcıların toplum ve bireylerle anlık iletişimiyle krizin yönetilmesi ve sorunların çözümünde arabuluculuk gibi işlevleri yerine getirmenin aracı olarak öne çıkmaktadır.

Çünkü dijital diplomasinin diğer diploması çeşitlerinden en önemli farkı, anlık iletişimdir. Dijital diplomasinin de en önemli özelliklerinden biri olan dijital platformlar ve uygulamalar üzerinden anlık, kolay ve zaman-mekandan bağımsız iletişim olanakları, arabuluculuk yöntemine yeni alan ve imkanlar sunmaktadır.

1.5. Twitter Diplomasisi (Twiplomacy)

1.5.1. Twitter'in Ortaya Çıkışı

Twitter, Mart 2006'da Jack Dorsey, Biz Stone ve Evan Williams tarafından kurulmuştur. İlk olarak podcasting şirketi Odeo'nun yan kuruluşu olarak başlatılmıştır. Fikir, kullanıcıların kısa mesajlar paylaşmasına ve takipçileriyle iletişim kurmasına olanak tanıyan bir mikroblogging platformu yaratmaktır. Twitter, ilk olarak "twtr" olarak adlandırılmış ve Mart 2006'da kullanıma açılmıştır. İlk tweet, Jack Dorsey tarafından atılmış ve "just setting up my twtr" (sadece twtr'ımı ayarlıyorum) şeklinde olmuştur. Twitter, 2007'den sonra hızla büyümüş ve popülerlik kazanmıştır. Özellikle, 2007 yılında ilk iPhone marka akıllı telefonların ortaya çıkışıyla sosyal medya, hayatın bütün veçhelerine yayılmaya başlamış, hatta bireysel hayattan küresel siyasete kadar derin dönüşümlere yol açmıştır (Ekşi, 2023, s. 310). Ünlüler, politikacılar, işletmeler ve sıradan insanlar tarafından da benimsenmiştir. Twitter, haberleri anında paylaşma, etkileşimde bulunma ve tartışma imkanı sunması nedeniyle özellikle önemli bir iletişim aracı haline gelmiştir.

Twitter'in başarı hikayesi, şirketin hızla büyüyen kullanıcı tabanı ve reklam gelirleriyle devam etmiştir. Twitter, kullanıcılarına sınırlı karakter sayısı nedeniyle birçok zorluk da yaşatmıştır. Ancak bu sınırlama, platformun özgünlüğünü korumasına ve kısa, öz ve anlaşılır mesajların yayılmasına olanak tanımıştır. Twitter, son yıllarda politik tartışmaların, kamusal yararlı bilgilerin ve dünya çapında eylemlerin yayılması için bir araç olarak önemli bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, şirket, yanlış bilgi ve nefret söylemi gibi sorunlarla da mücadele etmek zorunda kalmıştır. Öyle ki, Twitter gibi sosyal medya, 21. yüzyılın yeni küresel kamusal alanı olmuştur (Ekşi, 2023, s. 311).

1.5.2. Twitter Diplomasinin Tanımı ve Etkisi

Twitter diplomasisi, İngilizcede yaygın olarak *Twiplomacy* ve *Twitter diplomacy* şeklinde adlandırılmaktadır (Gilboa, 2016, s. 544). Bazılarına göre sosyal medya diplomasisi olarak da isimlendirilmektedir. Dijital teknolojiler, diplomasi uygulamalarına yeni araçlar sunarak siyasi aktörlerin iletişim yöntemlerini değiştirmiştir. Sosyal medya araçları, küresel kullanım, hızlı etkileşim ve diyaloglu iletişim gibi avantajlara sahip olduğu için kurumsal hedeflere yönelik bir kanal olarak kullanılmaktadır. Dünya liderleri; sosyal medya araçlarında paylaştıkları faaliyetler, hedefler ve ideolojiler ile hem kamuoyunu bilgilendirmekte hem de diğer siyasi aktörler ile karşılıklı iletişim sürecini yönetebilmektedirler. Twitter diplomasisi, bu gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bunun da ötesinde Twitter diplomasisi aslında dijital diplomasinin çeşitlerinden biridir. Literatürde de Twitter diplomasisi dijital diplomasinin aracı ve alt bileşeni olarak nitelendirilmektedir (Ekşi, 2023: 310).

Bu diplomasi; bir devleti, kurumu veya örgütü temsil eden kişilerin kişisel veya kurumsal Twitter hesaplarını kullanarak dış politika konularında öngörülerini, tutumlarını ve beklentilerini tüm Twitter kullanıcılarına aktardığı bir dış politika yürütme aracıdır. Bu tür diplomatik faaliyetler, kamu diplomasisinin önemli bir parçası olup, Twitter hesaplarından gönderilen mesajlar, ikili ilişkilerin yanı sıra genel halkla ilişkiler faaliyetlerinin de bir parçasıdır. Ovalı'ya (2020) göre, dijital diplomasinin alt kategorilerinden biri olan Twitter diplomasisi, devlet, kurum veya örgütleri temsil eden kişilerin, kişisel veya kurumsal Twitter hesapları aracılığıyla dış politikadaki öngörülerini, tutumları ve beklentilerini tüm Twitter kullanıcılarına aktardıkları bir dış politika yürütme aracıdır. Bu yolla, liderler, politik aktörler ve bürokratlar, hedeflerini, ideolojilerini ve faaliyetlerini kamuoyuna duyurmakta ve diğer siyasi aktörlerle karşılıklı diyalog sürecini yönetebilmektedirler. Twitter diplomasisi kavramı, Twitter kullanıcı sayısının artmasıyla birlikte giderek daha fazla siyasal aktör tarafından tercih edilmekte ve önemi artmaktadır.

Twitter gibi sosyal medya platformları, özellikle siyasi liderlerin ve hükümetlerin kamuoyuyla iletişim kurması için önemli bir araç haline gelmiştir. Ancak bu iletişim tek yönlü olmamalıdır. Twitter, devlet yetkililerine ve diplomatlara, toplumun nabzını tutarak hükümet politikalarının etkisini anlama ve buna uygun

aksiyonlar alabilme fırsatı sunar. Bu nedenle Twitter diplomasisi, iletişimi bir araç olarak kullanarak diyalog ve işbirliği için fırsatlar yaratan bir alan olarak görülmelidir. Dolayısıyla Twitter diplomasisini, tek yönlü mesaj iletimi şeklinde düşünmek yerine; devlet ve hükümet yetkilileri, diplomatlar ve yerel siyasetçiler için ulusal ve uluslararası kamuoyunun nabzını tutabilecekleri ve buna göre aksiyon alabilecekleri bir alan şeklinde değerlendiren daha geniş bir perspektiften görmek gerekir (Göksun, 2019: 142).

1.6. Siber Diplomasi

Siber kavramı etimolojik olarak incelendiğinde, Antik Yunan'da “yöneten” anlamına gelmektedir (Orhon, 2021: 66). Etimolojik olarak siber kavramı gemiyi yöneten kişi, yönetim sanatı, dümenci, yönetici anlamına gelirken; kavramsal olarak otomasyon ve yapay kontrol anlamlarına gelmektedir (Aktaran Akyeşilmen, 2018: 54).

Oxford sözlüğü “cyber” kavramını “elektronik iletişim ağlarına, özellikle internete bağlı” şeklinde tanımlamaktadır (Oxfordlearnersdictionaries, 2023). Bu nedenle, siber terimini de elektronik iletişim ağlarına ve özellikle internete bağlı olan her şey olarak tanımlamak mümkündür. Bu tanım, siber teriminin yaygın olarak kullanılan anlamlarından biridir. Ancak, siber kavramı ayrıca bilgisayar sistemleri ve dijital teknolojilerle ilgili çeşitli diğer konuları da kapsayabilir.

Diplomasi, uluslararası ilişkilerde devletlerin dış politikalarının yürütülmesine yardımcı olan araçların başında gelmektedir ve insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahiptir. Diplomatik faaliyetler ve diplomasi kurumu, günümüze kadar önemini artırmıştır. Günümüzde ise küreselleşen dünya ve hızlı yoğunlaşan uluslararası ilişkiler, diplomatik faaliyetlerin daha da artacağını göstermektedir. Ancak teknolojinin gelişmesi ile birlikte diplomasinin boyutu değişmiş ve yeni bir kavram olan “Siber Diplomasi” ortaya çıkmıştır.

Siber diplomasi, devletlerin uluslararası ilişkilerinde dijital iletişim teknolojilerini kullanarak ve hedef ülkelerdeki vatandaşlarına veya diğer ülkelerin yöneticilerine ulaşarak, politik amaçlarına varmaya çalıştığı bir diplomasi türüdür. Siber diplomasi, dijital iletişim araçları, sosyal medya, bloglar, dijital haber siteleri,

video platformları, e-posta, mesajlaşma uygulamaları ve diğer çevrimiçi araçlar gibi dijital araçlar yoluyla gerçekleştirilir. Siber diplomasi, diğer ülkelerin insanlarının düşüncelerine, tutumlarına ve davranışlarına etki etmek için kullanılabilir ve bu nedenle modern bir diplomatik stratejidir.

Son yıllarda dijital diplomasiyle beraber “siber diplomasi” de etkili bir kavram olmuştur. Klasik diplomasiden farklı bir ortamda uygulanması demek olan siber diplomasi sayesinde, web aracılığıyla yeni ve dikkate değer yöntemlerle dinlemek, yayınlamak, etkileşime geçmek ve değerlendirmek mümkün hâle geliyor (Çatal, 2015). Genel olarak siber diplomasi; internet ve yeni teknolojik iletişim araçları kullanılarak uluslararası diplomatik faaliyetlere yardımcı olmak şeklinde tanımlanmaktadır (Straub ve Kruikemier, 2015).

1.6.1. Siber Diplomasinin Faydaları ve Riskleri

Siber diplomasi, geleneksel diplomasi yöntemlerinden farklı olarak, iki yönlü iletişim sağlama özelliği taşımaktadır. Geleneksel diplomasi genellikle hükümet yetkilileri arasında gerçekleşirken, siber diplomasi, hükümet yetkilileri ile halk arasında doğrudan iletişimi mümkün kılan sosyal medya ve diğer çevrim içi platformlar sayesinde daha geniş bir kitleye ulaşabilmektedir. Bu, hükümetlerin doğrudan vatandaşlarını etkileme ve onlarla etkileşim kurma imkanını artırır.

Uzun yıllar boyunca ulusların amacı hep yabancı toplumlara ulaşmaya çalışmak olmuştur (Gordon ve Taylor, 2009). Siber diplomasi araçları, diplomatlara ve dünya liderlerine daha geniş bir kitleye ulaşma ve seslerini daha etkili bir şekilde duyurma fırsatı sunmaktadır. Özellikle sosyal medya platformları ve bloglar gibi yeni nesil iletişim araçları, diplomatik faaliyetlerin ve liderlerin etki alanını genişletmektedir. Siber diplomasi, geleneksel diplomasiye kıyasla daha hızlı, daha erişilebilir ve daha etkili bir şekilde gerçekleştirilebilme imkanı sunmaktadır. Bu, diplomatların ve dünya liderlerinin daha geniş bir kitlenin dikkatini çekme, mesajlarını yayma ve destek toplama konusunda daha etkili bir rol oynamalarına olanak tanımaktadır. Siber diplomasi araçları, iletişim süreçlerini hızlandırarak, dünya liderlerinin ve diplomatların daha büyük bir etki yaratma potansiyeline sahip olmalarını sağlamaktadır. Sosyal medya, diplomatların kendi sınırlı elit ağlarından çıkmaları için onlara adeta bir fırsat sunmaktadır (Verrekia, 2017).

Dijital diplomasinin hem iyi hem de kötü amaçlar için kullanılması mümkündür (Gilboa, 2016). Siber güvenlik, günümüzde büyük bir önem arz etmektedir. Siber diplomatik faaliyetlerin en önemli dezavantajlarından biri olarak kabul edilen siber güvenlik, günümüzde sıklıkla manşetlere taşınan tehditleri içermektedir. Özellikle çevrimiçi çocuk istismarı, çalıntı kredi kartı ve sanal kimlik hırsızlığı, kötü amaçlı yazılımlar ve virüsler, siber casusluk ve siber saldırılar gibi konular, siber güvenlik alanında ciddi tehditler oluşturmaktadır. İnternet kullanıcı sayısının hızla artmasıyla birlikte, internetin hayatın neredeyse tüm alanlarına entegrasyonu da artmaktadır. Ancak bu durum, modern toplumun savunmasızlığını da artırmaktadır. İletişim, enerji şebekeleri, ulaşım sistemleri, sağlık hizmetleri ve akıllı şehirler gibi kritik altyapılar, siber saldırıların hedefi haline gelebilmektedir. Güvenlik açıkları, sıklıkla bilgisayar korsanları tarafından hızla fark edilerek kullanılabilir. Fakat bununla birlikte bilgisayar korsanları ve düşmanlık güden tarafların makineleri, sistem ve ağların güvenlik açığını fark edip bu açığı saldırmak için kullanabiliyorsa; aynı zamanda sistem ve ağ yöneticilerinin de makineleri, güvenlik açığını gidermek, saldırıları belirlemek ve bunlara karşı önlem almak için kullanabilecekleri gerçeği unutulmamalıdır (Newman & Blanchard, 2020, s. 210).

1.7. Küresel Siyasette Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç

Günümüzde dijital diplomasi ve yumuşak güç arasında oldukça güçlü bir bağlantı vardır. Dijital diplomasi, bir ülkenin yumuşak gücünü artırarak uluslararası toplumla daha etkili bir şekilde iletişim kurmasına yardımcı olur. Dijital araçlar ve iletişim teknolojileri, bir ülkenin kültürü, değerleri ve idealleri hakkında bilgi edinmenin yanı sıra, diğer ülkelerin bu ülke hakkında olumlu bir görüşe sahip olmasını da sağlayabilmektedir.

Kamu diplomasisi kavramı, güçle bağlantılı bir biçimde karşımıza çıkar (Snow, 2013). Ancak burada bahsedilen güç, zor kullanılarak uygulanan bir yapı değildir. Joseph Nye'in tanımladığı şekilde (Nye, 2004), "etkileme ya da ekonomik yollarla, kültür, değerler ve dış ilişkileri de buna ekleyerek, bir çekim yaratarak amaçladığın şeyi elde etme kapasitesi" olarak adlandırılan yumuşak güçtür. Bu nedenle kamu diplomasisi, bir ülkenin yumuşak gücünü artırmak amacıyla kültürel, sosyal ve ekonomik etkileşimleri kullanarak hedef ülkelerde olumlu bir imaj

oluşturmaya çalışmaktadır. Araçsal düzeyde ise kamu diplomasisi, yumuşak güç kaynakları olan ülkenin değerleri, kültürü, kurumları ve cezbedici dış politikasının kamuoylarına anlatılmasının aracı ve uygulamasıdır (Ekşi, 2023, s. 266).

Muharrem Ekşi (2023) yumuşak güç açısından prestij ve imajın, ülkelerin uluslararası sistem ve ilişkilerde diğer devletler ve toplumlar nazarındaki gücünü ve statüsünü yansıttığını söylemiştir. Devletler dış ilişkilerinde kamu diplomasisi yapma yoluyla imajını, ilgi çekici politikalarla inşa ederek güçlendirmeyi amaçlar. Bu yol teknoloji ve dolayısıyla internetin yükselişiyle de daha çok etkili olmaya başlamıştır. Yani büyük savaş dönemlerinde güçlü silahlar büyük devlet olabilmenin şartı sayılırken, yumuşak güçle uygulanan politikaların da önemi bu kadar büyük olmaya başlamıştır. Bir nevi devletler için imaj siyasetinin yeni nükleer silahı değerinde olan küresel TV kanalları ve sosyal medya, imaj yönetiminin de en stratejik aracıdır (Ekşi, 2023, s. 267).

Sosyal medya araçlarının giderek yaygınlaşması ve daha çeşitli araçlar kullanılması dijital diplomasi alanında büyük etkisi olan bir gelişmedir. Sosyal medya araçları, Facebook, Twitter ve Instagram gibi, büyüyen kullanıcı sayısı ile birlikte dijital diplomasi kavramının daha kullanışlı bir hal almasına yol açmıştır. Bu büyüyen etkinin politik yansımaları, dijital diplomasiinin son dönemdeki gelişiminde en önemli adımlardan biridir. 2010 yılında Arap Baharı olaylarının yaşanması sonrasında sosyal medya kullanımının etkileri, politik düzeyde tartışılmaya başlanmıştır. Bu olaylarda, sosyal medyayı kullanarak toplumları örgütlemek ve protestolara katılmak mümkün hâle gelmiştir. Olaylar sırasında ABD gibi küresel bir gücün sosyal medya araçlarını kullanarak başka bir ülke içindeki iç karışıklıkta rol oynadığı iddiaları da, dijital diplomasiinin önemli örneklerinden biri olmuştur. Ancak dijital diplomasiinin etkilerinin olması eleştirilere de yol açmıştır. Devletlerin, bir başka ülkede kışkırtma faaliyetleri yürüterek bilgi kirliliğine neden oldukları gibi sebeplerle dijital diplomasiinin olumsuz tarafları belirtilmiştir. Özellikle başka devletlerin imajlarının sarsılması, bir yumuşak güç aracı olarak dijital diplomasiinin kullanılması ve bu sayede üstünlük elde edilmesi, durumun kara propaganda üzerinden yorumlanmasına sebep olmaktadır (Ekşi & Taş, 2020, s. 223).

Sosyal medya ve dijital diplomasi, bilgi toplumu içinde bilgiye erişim ve doğrulama konularını önemli hâle getirdi. Sosyal medya sayesinde bilginin daha hızlı dolaşımı olumlu sonuçları beraberinde getirirken, yanlış bilginin de aynı hızda yayılması toplumsal olayların tetiklenmesine yol açmıştır. Bu nedenle, dijital diplomasinin bazı kişiler tarafından kötüye kullanıldığına dair endişeler bulunmaktadır. Devletler, dış ilişkilerinde teyit edilmemiş bilgileri kara propaganda aracı olarak kullanarak dijital diplomasinin imajını zedeleyebilirler. Bu durum, dijital diplomasinin olumsuz bir güç unsuru olarak da algılanmasına neden olabilmektedir.

Devletlerin dijital platformlar üzerinden stratejik uygulamalarla yürüttüğü dijital diplomasinin, dijital çağda yumuşak gücün büyümesinde önemli bir yöntem olduğu genel olarak kabul edilir. Son yıllarda sosyal medya platformlarının kullanımının artması, dijital diplomasinin yaygınlaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Devletler, dijital diplomasiyi diğer devletlerin davranışlarını şekillendirmeye yardımcı bir dış politika aracı olarak kullanmaktadır. Ancak dijital diplomasi, geleneksel diplomasi kavramlarını tamamlayacak bir mekanizma olarak kabul edilmelidir. Dijital diplomasi, geleneksel diplomasinin tamamlayıcısı ve yumuşak gücün önemli bir bileşenidir.

1.8. Niş Diplomasi

Uluslararası ilişkilerde niş diplomasi, bir ülkenin veya aktörün belirli bir alanda uzmanlaşarak ve özel bir konu veya stratejik bir alan üzerinde yoğunlaşarak etkili bir diplomasi yaklaşımı benimsemesidir. Mevzubahis diplomasi alanı, devletlerin tek bir yaklaşım benimsemesi ve azami fayda elde etmesi için tüm kaynaklarını ve uzmanlıklarını belirlenen amaçlar doğrultusunda kullanması anlamına gelmektedir (Ankasam, 2021). Niş diplomasi, diğer ülkelerle olan ilişkilerde dikkat çekici bir konuyu veya alanı vurgulamak suretiyle ülkenin veya aktörün dış politika hedeflerine ulaşmasına yardımcı olabilmektedir. Bu diplomasi, bir ülkenin diğer ülkelerle rekabet edebileceği ve öne çıkabileceği belirli bir alana odaklanmasını gerektirir. Bu alanda üstünlük sağlamak, ülkeye veya aktöre diğer ülkeler arasında özgün bir kimlik kazandırabilir ve dış politikada etkinliğini artırabilir. Niş diplomasi çerçevesinde Türkiye, yoksul ülkelere yabancı yardım sağlamaktadır. Şu anda, hem devlet hem de

devlet dışı düzeyde Türk aktörlerinin katkısıyla Afrika'da önemli bir bağışçı ülke konumundadır (Zengin, 2016, s. 54).

Bu tür diplomasi genellikle belirli bir konu veya sektörde uzmanlaşmayı gerektirir ve diğer ülkelerle olan ilişkilerde bu konu veya sektöre odaklanmayı içerir. Örneğin, bir ülke enerji alanında uzmanlaşarak, enerji diplomasisi yoluyla diğer ülkelerle stratejik enerji işbirliği anlaşmaları yapabilir ve bölgesel veya küresel enerji güvenliği konularında liderlik rolü üstlenebilir. Niş diplomasi, daha büyük ve güçlü ülkelerle rekabet edebilmek ve dış politikada etkili olabilmek için daha küçük veya orta büyüklükteki ülkeler tarafından da benimsenir. Bu şekilde, özel bir alanda uzmanlaşmak, diğer ülkelerin dikkatini çekmek ve diyalog kanallarını açmak için bir fırsat yaratabilir.

Ancak, niş diplomasi nin başarısı için uzun vadeli ve istikrarlı politika, uzmanlık ve kaynakların etkin kullanımı gereklidir. Ayrıca, belirli bir alanda etkili olmak, diğer alanlardaki diplomatik ilişkileri göz ardı etmemeyi gerektirir; çünkü dış politika genellikle çok boyutludur ve farklı alanlarda etkinlik sağlamak önemlidir.

Niş diplomasi izleyen ülkelerden orta ölçekli güçler olarak da bahsedilir. Bu güçler, uluslararası etkilerini artırmak için seçici bir angajman stratejisi de izlerler. Örnelemek gerekirse 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Kanada, Avustralya, İsveç ve Norveç gibi ülkeler için orta güç kavramı yaygın olarak kullanılırken bugün üçüncü dünya ülkeleri için de orta güç kavramı kullanılmaktadır (Deniz, 2019, s. 67). Bu strateji, belirli alanlara odaklanarak ve çeşitli uluslararası konularda aktif rol alarak avantajlarını kullanmalarına olanak tanır. Ancak bu angajman sadece tek bir alana sınırlı kalmaz, aksine çeşitli alanları içeren çok taraflı bir yaklaşım benimsenir.

Ayrıca, orta ölçekli güçlerin seçici angajmanı kritik konulara odaklanır. Yani, dünya çapındaki yönetimde daha az önemli olan konulardan ziyade, uluslararası arenada önemli ve öncelikli meselelere yönelirler. Bu şekilde, karmaşık uluslararası sorunlara çözümler bulma ve uluslararası gelişmeleri başarıyla yorumlama yeteneklerini kullanarak diplomasi ve müdahale alanında etkin bir rol üstlenirler.

Son olarak da orta ölçekli güçler çok taraflılığa verdikleri önemin bir uzantısı olarak uluslararası amaçlarını takip ederken aynı dünya görüşünü paylaştıkları ve hemfikir oldukları diğer aktörlerle koalisyonlar kurmayı tercih ederler (Kaya, 2019, s.

181.) Orta ölçekli güçlerin sahip oldukları entelektüel ve girişimci liderlik özellikleri bu aktörlerin aynı dünya görüşünü paylaştıkları ve hemfikir oldukları diğer devletlerle/aktörlerle koalisyonlar kurmalarını kolaylaştırmaktadır (Efsthopoulos, 2018, s.60).

BÖLÜM II: RUSYA-UKRAYNA İLİŞKİLERİ

Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ve ardından yaşanan olumsuz gelişmeler, uluslararası ilişkilerde ülkeler arasındaki ilişkilerin tarihi önemini de ortaya koymaktadır. Özellikle tahıl krizi gibi birçok alanda etkisi hissedilen işgal, ülkelerin birbirleriyle olan ilişkilerindeki siyasi, askeri ve ekonomik boyutun anlaşılmasının önemini de göstermektedir. Bu nedenle, bu bölümde Rusya ve Ukrayna'nın kısa tarihinden SSCB'nin dağılmasına ve Rusya'nın Ukrayna'yı işgaline kadar gelişen olaylar ülke yönetimlerinin dönemlerine göre anlatılacaktır.

2.1. Rusya-Ukrayna İlişkilerinin Tarihçesi

Kuzey Avrasya'da konumlanan Ukrayna ve Rusya, etnik, kültürel ve dini farklılıklar nedeniyle zamanla ayrılmışlardır. Bu ayrılık, Ukrayna'nın içinde de batı ve doğu bölgeleri arasında görülmüş; batı halkı Avrupa ile yakınlaşırken, doğu halkı daha çok Rusya ile yakınlaşmıştır. Her iki devlet de tarihi köken olarak, 9. yüzyılda ortaya çıkmış olan Kiev Knezliği'ni baz almaktadır (Dugin, 2004, s. 5-11). Rus tarihçiler, Kiev'in eski Rus toprağı olduğunu ve dolayısıyla Kırım'ın da Ruslara ait olduğunu söylemektedir (Samedov, 2021, s. 8).

Bazı tarihçiler, Kiev merkezli Drevny Rus Prenslığı'nin 9-10. yüzyıllarda Ukrayna'nın ilk devleti olduğunu iddia ederken, diğerleri Rusya'nın ilk devleti olduğunu savunmaktadır. 1200 yılında Kiev Knezliği'nin diğer küçük Knezlikler ile olan ilişkileri, iç karışıklıklar ve Moğol akınları nedeniyle zarar görmüş ve bu birliktelikler sona ermiştir (İşyar, 2008, s. 113). 1240 yılında Tatarlar tarafından yıkılan Kiev Prenslığı'nin ardından, Ukrayna toprakları Litvanya, Lehistan, Avusturya-Macaristan, Osmanlı ve Rusya tarafından kontrol edilmiştir (Samedov, 2021, s. 8).

Ukrayna'nın tarihi, Rusların işgal etmesiyle şekillenmiştir. Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Ruslar, "büyük Rus ulusu" projeleriyle Ukraynalıları da içeren bir ulus yaratmak istemiştir. Ancak Ukraynalı siyasi liderler, Rusya'dan bağımsız olarak kendi tarihleri, dilleri ve kültürleriyle ayrı bir Ukrayna ulusu kurma yoluna gitmiştir. 1917'deki Ekim Devrimi sonrasında her iki taraf da

kendi ulusal projelerini hayata geçirmeye çalışmıştır. Bu bağlamda, Ukrayna Halk Cumhuriyeti gibi oluşumlar ulusal bilincin oluşumuna katkı sağlamıştır. Ancak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin 1920'de Ukrayna'yı işgal etmesiyle bu çabalar sona ermiştir (Torbakov, 2001, s. 299).

İkinci Dünya Savaşı sırasında SSCB, batı Ukrayna'yı işgal etti ve tüm Ukraynalıları SSCB çatısı altında birleştirdi. Ancak, aynı ulusa ait olan farklı rejimler altında yaşayan insanların bir araya gelmesi, bazı sorunlara neden olmuştur. Örneğin, savaş sırasında batı Ukraynalılar Nazi ordularına, doğu Ukraynalılar ise Kızıl Orduya katılmıştır. Ayrıca 1941 yılında Nazi Almanyası Ukrayna'yı işgal etmiş; Ukraynalılar, bir nevi yarı bağımsız hâle gelmiş ve dinsel özgürlüklerinden yararlanarak bir ulusal kimlik oluşturmaya çalışmışlardır (Sönmez vd., 2015, s. 658). Ancak savaşın sonunda Ukrayna yeniden Sovyet işgaline uğramıştır. Bu süreçte Ukrayna halkı, farklı ideolojiler altında yaşamının zorluklarını deneyimlemiş ve milli kimliklerini korumak için mücadele etmiştir.

Ukrayna'da 1980'lerin sonuna kadar herhangi bir ayrılıkçı hareket gözlemlenmemiştir; ancak 1989 yılına gelindiğinde Ukrayna Halk Cephesi'nin liderliğinde ayrılıkçı hareketler yeniden canlanmıştır (Sönmez vd. 2015, s. 659). Bu süreçte, Ukrayna Yüksek Sovyeti, 1990 yılında "Egemenlik Deklarasyonu"nu ilân etmiştir. Bununla birlikte, Ukrayna 24 Ağustos 1990 tarihinde bağımsızlığını deklare etmiş ve bu bağımsızlık ilânı, 1 Aralık 1991'de yapılan halk oylaması ile kesinleşmiştir (Bişkin, 2010, s. 42). Daha sonra, 1997'de Rusya ile Ukrayna arasında Dostluk ve İş Birliği Anlaşması imzalanmış ve Ukrayna'nın bağımsızlığı hukuki bir zemine oturmuştur (Özdal, 2013, s. 48).

2.2. Sovyetler Birliği'nin Dağılması

Rusya-Ukrayna ilişkilerini anlamak adına, SSCB'nin dağılma sürecini ve o dönem yaşanan olayları anlamak oldukça önemlidir. Soğuk Savaş'ın son dönemleri, SSCB için oldukça zorlu geçmiştir. Sovyetler içinde 1947'den başlayarak çeşitli ayaklanmalar ve isyanlar gerçekleşmiştir. Kırk yılı aşkın bir süre sonra, nihayetinde, SSCB'nin kontrolü altında bulunan 15 ülke bağımsızlıklarını ilân etmiş ve bu ülkeler arasında Rusya Federasyonu da yer almıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılması, 1991 yılında gerçekleşmiştir. Dağılma süreci, birçok ekonomik, siyasi ve sosyal faktörün

bir araya gelmesi sonucu meydana gelmiştir. Sovyetler Birliği, ekonomik olarak güçlü bir ülke olmasına rağmen, aşırı merkezileşmiş yönetim sistemi ve yaşanan ekonomik sorunları nedeniyle çöküşe doğru gitmiştir.

Dağılma süreci, öncelikle Baltık Cumhuriyetleri (Estonya, Letonya ve Litvanya) olmak üzere, Sovyet Cumhuriyetlerinin bağımsızlık ilânları ile başlamıştır. Ardından, diğer cumhuriyetler de benzer adımlar atmıştır. Sovyet lideri Gorbaçov, bu süreçte, cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını kabul etmek zorunda kalmıştır. Ancak, Sovyetler Birliği'nin tamamen dağılması için birkaç önemli olay da meydana gelmiştir. Bunlar arasında, Rusya *Federasyonu'nun* bağımsızlık ilânı, Sovyetler Birliği'nin dağılmasını sağlayan anlaşma olan Bağımsız Devletler Topluluğu Antlaşması'nın imzalanması ve son olarak da Sovyetler Birliği'nin resmi olarak dağılması yer almıştır.

2.3. Sovyetler Birliği'nin Son Lideri Mihail Gorbaçov Dönemi

Mart 1985'te Çernenko'nun ölümü üzerine Sovyetlerin yeni lideri Mihail Gorbaçov olmuştur (Özsoy, :169-170). Mihail Gorbaçov, Sovyetler Birliği liderliğine geldiği 1985 yılından itibaren ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasi sistemlerinde önemli değişiklikler yapmak için çalışmıştır. Gorbaçov, ülkenin ekonomik sorunlarını çözmek ve sistemi modernize etmek için bir dizi reform hareketi başlatmıştır. Bu reformların başlıcaları, perestroyka (yeniden yapılanma) ve glasnost (açıklık) hareketleridir. Perestroyka, Sovyetler Birliği'nin ekonomik, sosyal ve siyasi sistemlerinde köklü değişiklikler yapılmasını amaçlayan bir yeniden yapılanma hareketidir. Başlangıçta ekonomik değişimlere odaklanan bu hareket, zamanla siyasi reformları da içermeye başlamıştır. Bu reformlar, Sovyetler Birliği'nin var olan sisteminin daha demokratik, şeffaf ve verimli hale getirilmesini hedeflemiştir (Holmes, 2002, s. 172).

Gorbaçov'un perestroyka hareketinin amacı, Sovyetler Birliği'nin ekonomik, sosyal ve siyasi sistemlerinde köklü değişiklikler yaparak ülkenin modernleştirilmesi ve yeniden canlandırılmasıydı. Ancak, bu hareketin amacı Leninizm'in yeniden canlandırılması değildi. Gorbaçov, Sovyetler Birliği'nin zorluklarla karşı karşıya olduğunu ve bu zorlukların üstesinden gelmek için reformların gerekli olduğunu düşünüyordu. Batı ile Sovyetler Birliği'nin arası iyice açılmıştı. Birçok ulusun yirmi-otuz yıl içinde Sovyetler Birliği'ni geride bırakacak ölçüde gelişebilme ihtimali ve bunun tüm dünyada biliniyor olması, Sovyetler Birliği'nin saygınlığını kaybetmesine

neden oluyordu. Bu meseleler Sovyet halkının gündeminde yer almıyordu. Ancak Gorbaçov, “Glasnost Politikası” ile bu gerçeklerin açık bir şekilde tartışılmasından yanaydı (Yıldırım, 2010, s. 102).

1980'li yıllarda dünyada gerçekleşen liberalleşme hareketleri ve Sovyet lideri Gorbaçov tarafından başlatılan "glasnost" (açıklık) politikaları, Sovyetler Birliği'nin içindeki sorunları daha da belirgin hale getirdi ve halkın konulara katılımını artırdı. Bununla birlikte, Ukrayna'nın 1986 yılında yaşadığı Çernobil nükleer kazası, Sovyet yöneticilerinin bu konuda yaptığı gizleme çabaları ve halkın güvensizlik duygusu, Ukrayna'da bağımsızlık hareketlerinin yeniden canlanmasına neden oldu (Olçar, 2007, s. 200).

Gorbaçov, Sovyetler Birliği'nin iç sorunlarıyla başa çıkabilmek için öncelikle Batı ile çatışmayı azaltmaya çalıştı. Bu amaçla, Ağustos 1985'te Sovyetler Birliği'nin nükleer denemelerini tek taraflı olarak durdurmuştur. Ancak Gorbaçov'un Perestroyka ve Glasnost politikaları, beklenmedik sonuçlar doğurmuş; üzerindeki baskısı biraz gevşetilen Sovyet halklarında sistemin rehabilitasyonu yerine milliyetçilik duyguları harekete geçmiştir (Yıldırım, 2010, s. 103).

1991 yılında Gorbaçov'a karşı gerçekleştirilen başarısız darbe girişiminin ardından, Gorbaçov siyasi açıdan dışlanmış ve Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in girişimleri sonucu, Ukrayna Devlet Başkanı Leonid Kravçuk, Beyaz Rusya Devlet Başkanı Stanislav Şuşkeviç ve Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin tarafından imzalanan anlaşmayla, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) kurulmuştur. 21 Aralık 1991'de Bağımsız Devletler Topluluğu'nun (BDT) kuruluşu ilân edildikten sonra, Gorbaçov kendisini artık olmayan bir devletin başkanı olarak gördüğünü ve SSCB'nin sona erdiğini anlamıştır. 25 Aralık 1991'de Gorbaçov istifa ederek Sovyetler Birliği'nin tarih sahnesinden çekildiğini duyurmuştur (Yıldırım, 2010, s. 103). Bu süreçte, Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin, Komünist Parti'yi kapatmıştır.

2.4. Yeltsin Dönemi Rusya'nın Dış Politikası ve Ukrayna

Boris Yeltsin, SSCB'nin son dönemlerinde Rusya Federasyonu'nun ilk ve son cumhurbaşkanı olarak görev yapmıştır. Sovyetlerin dağılması sonrasında Batı dünyasını tercih ederek, özellikle ABD'ye yakın bir politika izlemiştir. Ancak, Rus

olmayan milletler ve Bağımsız Devletler Topluluğu üyelerine karşı politikaları ve tavırları tutarsızlık göstermiştir. Bir yandan toprak bütünlüğü ilkesini savunurken, diğer yandan Ukrayna'nın parçası olan Kırım üzerinde hak iddia etmiştir (Hekimoğlu, 2007, s. 64-65).

Yeltsin, hızla liberal bir ekonomik sistem uygulama isteğiyle geniş çaplı özelleştirmeler gerçekleştirmiş ve bu sürecin sonucunda Rusya'nın en büyük ve önemli sektörü olan enerji sektörü, büyük ölçüde Batılı enerji şirketlerinin kontrolüne geçmiştir (Yıldırım, 2010, s. 104).

Yeltsin, Batı yanlısı bir dış politika izlemiş ve Sovyetler Birliği'nin emperyalist yapısının ortadan kaldırılması, ABD ile nükleer rekabetin sona erdirilmesi, NATO ile işbirliğinin geliştirilmesi gibi hedefleri önemsemiştir. Ayrıca BM Güvenlik Konseyi'ndeki diğer daimi üyeler ve Avrupalı müttefiklerle ilişkilerin kurulması, DTÖ ve G-7 gibi uluslararası kurumlara üyelik de planlarının arasındaydı (Yıldırım, 2010, s. 105). Ancak SSCB'nin yıkılışını sindiremeyen bazı kesimler, Yeltsin ve ekibinin bu politikalarına karşı çıkarak eleştiriler yöneltmişlerdir. Yeltsin, eleştirilerle karşı karşıya kalarak Sovyet Cumhuriyetlerine ve eski Sovyet Cumhuriyetlerindeki askeri üslerin varlığına daha fazla önem verilmesi gerektiğini düşünmüştür. NATO'nun Balkanlar politikasına karşı çıkan Yeltsin, NATO'nun Bosna Sırplarına yönelik hareketlerini "soykırım" olarak nitelendirmiş ve genişleme planlarına da karşı çıkmıştır (Onay, 2008, s. 192-193)

Yeltsin dönemi, NATO'nun doğuya doğru genişlemesini öncelikli sorunlarından biri olarak ele almıştır. Rusya'nın resmi politikası, eski Doğu bloku ülkelerinin NATO'ya kabul edilmemesi yönünde olmuştur. Yeltsin, bu ülkelerin NATO'ya kabul edilmesinin olumsuz sonuçlar doğurabileceğini, hatta yeni bir dünya savaşı gibi ciddi gelişmelerin ortaya çıkabileceğini belirtmiştir. Rus yetkililer, NATO'nun Polonya ve Macaristan gibi ülkeleri de içine alarak doğuya doğru genişlemesinin Rusya'yı yalnızlaştıracağını ve her türlü tehdide açık hâle getireceğini düşünmüşlerdir. Ancak zamanla Rusya'nın tutumunda değişiklik olmuş ve 1997 yılında Rusya, ittifakın genişlemesine izin vererek "Rusya-NATO Güvenlik Anlaşması"nı imzalamıştır. Bu anlaşmaya göre, Rusya'ya NATO faaliyetlerinde söz hakkı verilmiştir, ancak veto hakkı yoktur.

Bu dönemde Ukrayna, Moskova'nın hâkimiyetini zayıflatmak amacıyla GUUAM adında bir grup oluşturmuş ve ABD'nin tam desteğini almıştır. GUUAM (Gürcistan, Ukrayna, Özbekistan, Azerbaycan ve Moldova) 1999 yılında kurulmuş bir siyasi, ekonomik ve askeri işbirliği örgütüdür. Ukrayna'nın amacı, bu grupla birlikte Moskova'nın bölgedeki baskın konumunu zayıflatıp enerji taşımacılığını kolaylaştırmaktır. Ancak GUUAM 2005 yılında Özbekistan'ın örgütten ayrılması nedeniyle etkinliğini yitirmiş ve örgüt resmen sona ermiştir.

Öte yandan, uzun ve zorlu müzakereler sonucu Ukrayna ve Rusya arasında 1997'de imzalanan Dostluk, İşbirliği ve Ortaklık Antlaşması ile Ukrayna'nın egemenliği ve uluslararası sınırları tanınmış ve Karadeniz filosu tartışmaları askıya alınmıştır. Daha sonra, 1998-2007 dönemi için Rusya ve Ukrayna arasında büyük ölçekli bir Ekonomik İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır. Ancak 1999'un sonunda Ukrayna, iflas etmiş bir ekonomi ve anti-demokratik uygulamalar nedeniyle Batı ve Doğu ile olan ilişkilerini bozmuştur (Torbakov, 2001, s. 306-307).

Yeltsin döneminde, Ukrayna'nın Rusya ile ilişkilerinin kötüleşmesine neden olan önemli bazı konular da gerçekleşmiştir. Bunlar; Ukrayna'nın Rus gazının ücretini ödememesi ve Batı pazarlarını çalmaya çalışması, Ukrayna'nın devlet dili kullanımını artırması ve bunun Rus azınlık için hak ihlali olarak görülmesi ve Ukrayna'nın Rusya'nın liderliğindeki BDT savunma yapıları yerine Avrupa-Atlantik güvenlik örgütleriyle ilişkilerini geliştirmesi şeklinde sıralanabilir (Torbakov, 2001, s. 308). Bu nedenlerle, Ukrayna'nın Rusya ile iyi komşuluk ve karşılıklı yararlı ilişkiler geliştirmesi engellenmiştir.

Siyasi sorunlar, Moskova ile Ukrayna arasındaki ilişkileri uzun süre olumsuz etkilemiştir. Ancak Ukrayna, Rus baskısına karşı direnç göstererek bu süreci atlarmayı başarmıştır. Bu süreç boyunca Batı ve Kremlin'de değişimler yaşanmıştır. Batı'nın Ukrayna'nın demokratikleşme sürecine bakış açısının değişmesi ve Putin'in Moskova'da iktidara gelmesi, Kiev için olumsuz bir dönemin başlangıcını işaret etmiştir.

Başlangıçta Batı yanlısı bir dış politika izleyen Yeltsin, ekonomideki sıkıntılar nedeniyle Batı modelinden vazgeçmiştir. Halk arasında rahatsızlıklara yol açan bu politika, SSCB'nin izlediği politikalara geri dönülmesine neden olmuştur (Yıldırım,

2010, s. 111). Bu politikanın temel amacı; BDT coğrafyası, Balkanlar ve Doğu Avrupa'da Rusya'nın varlığını artırmak ve geleneksel dostları olan Arap ülkeleri, Kuzey Kore ve Küba gibi ülkelerle ilişkileri güçlendirmek olmuştur (Kamalov, 2008, s. 5-6).

2.5. Vladimir Putin Dönemi Rusya-Ukrayna İlişkileri

Vladimir Putin dönemi, Rusya ve Ukrayna ilişkilerini anlamak için oldukça önemlidir. Putin ile değişen Ukrayna politikası, bugünkü işgalin temellerini oluşturmuştur. Rusya, son yüzyılda iki büyük parçalanma süreci yaşamıştır. Bunlardan ilki Çarlık Rusya'sının yıkılışı, ikincisi ise Sovyetler Birliği'nin çöküşüdür. Bu parçalanmaların temel nedeni, merkezi otoritenin zayıflaması olarak görülmektedir. Rusya'nın ilk Devlet Başkanı Boris Yeltsin döneminde merkezi otorite bir kez daha zayıflamıştır. Ancak Yeltsin döneminde yaşanan ekonomik sorunlar, politik kaos ve sosyal bozulma Putin tarafından devralınmıştır. Putin, Rusya'nın büyük bir güç olma stratejisine uygun bir politika geliştirerek, ülkeyi yeniden dünya sahnesine taşımış ve küresel sistemin saygın bir gücü haline getirmiştir. Putin, ilk olarak Rusya'nın 89 idari birimindeki gücü tek elde toplamak için, cumhuriyet ve bölgelerin yetkilerini sınırlandırarak merkezîyetçi bir sistem oluşturmuştur (Yıldırım, 2010, s. 112). Ayrıca Putin, oligarkların siyasi ve iktisadi kararlar üzerindeki kontrolünü de azaltarak, Rusya'nın siyasi ve ekonomik alanında daha güçlü bir liderlik sergilemiştir (Kamalov, 2004, s. 117-118).

1999 yılında, Rusya'nın Batı yanlısı politikalarıyla bilinen lideri Boris Yeltsin, yeni yıl kutlamalarından önce görevinden ayrılacağını açıklamıştır. Rus anayasasına göre, başbakan geçici olarak devlet başkanı olmuş ve eski KGB ajanı olan Vladimir Putin başkanlık görevini üstlenmiştir. Yeltsin döneminde Çeçen-Rus Savaşı'nda atılan yanlış adımlar, halk desteğini azaltmıştır. Putin'in iktidara gelmesiyle birlikte, öncelikli olarak Rusya'da düzeni sağlamak için değişiklikler yapılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda, oligarklar devletle birleştirilmiş ve medyanın kontrolü ele alınmıştır. Putin'in odak noktası, ülkenin iç işlerindeki istikrarı sağlamak olmuştur. Ancak bu dönemde Batı'nın Ukrayna'daki etkisi artmaya başlamış ve AB'nin Ukrayna üzerindeki ticari etkisi açıkça görülmüştür.

Rusya'nın BDT ülkeleriyle olan ticari ilişkilerini güçlendirme çabaları, Vladimir Putin'in iktidara gelmesiyle artmıştır. Bu politika, BDT ülkelerinin yeniden Rusya'nın etki alanına girmesini hedeflemektedir. Bu dönemde, Rusya ve Ukrayna arasında imzalanan bir dizi anlaşma arasında, uzay-roket ve roket teknolojisi alanında iş birliği anlaşması da bulunmaktadır (Samedov, 2021, s. 59). Anlaşma kapsamında, her iki ülke arasındaki mal ticareti serbestleştirilmiştir. Bu anlaşma, 9 Ağustos 2003 tarihinde imzalanmıştır.

Rusya lideri Putin için Ukrayna, jeopolitik ve stratejik açıdan önemli bir bölgedir. Putin, Ukrayna'yı Rusya'nın çıkarlarına göre şekillendirmeyi hedeflemiştir. Ancak Putin'in ilk yıllarında Batı, Ukrayna üzerinde daha çok etki sağlamıştır. 2002 yılında Batı yanlısı kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, medya ve birçok siyasi kişi, Rusya'nın Ukrayna'daki nüfuzuna karşı protesto düzenlemiştir.

2.5.1. Turuncu Devrim

Leonid Kuçma döneminin sonlarında, Ukrayna Batı'nın dikkatini çekmiş ve Batı, Rusya'nın yeni iktidarını beğenmemiştir. Bu nedenle, Ukrayna aracılığıyla Rusya'yı zor durumda bırakma fikri ortaya atılmıştı. Batı, Leonid Kuçma'nın Rusya yanlısı politikalarına karşı çıkmak için Batı yanlısı bir liderin iktidara gelmesi gerektiğine karar vermişti. Ancak Rusya'nın Ukrayna üzerindeki güçlü etkisi, iktidarın normal yollardan değiştirilmesini zorlaştırdı.

Avrupa Birliği, Ukrayna'daki muhalefeti destekleyerek, hükümeti devirmeyi amaçlamıştır. Ukrayna Sosyalist Partisi Başkanı Oleksandr Moroz ve Ukrayna Komünist Partisi Başkanı Petro Symonenko ile bir araya gelen Viktor Yuşçenko, iktidara karşı ortak bir bildiri yayınlamıştır. 2004 yılında Leonid Kuçma yeniden başkan adayı olmayacağını açıklamış ancak kendisi yerine Rusya yanlısı Viktor Yanukoviç'i aday göstermiştir (Samedov, 2021, s. 60). Ukrayna, Kuçma dönemine geri dönmek istememiştir. Çünkü bu dönemde Rusya'ya karşı Ukrayna'nın bağımsızlığı için savaşımlar baskı altında tutulmuş ve ülkenin yönü Rusya'ya doğru döndürülmüştür.

Turuncu Devrim, 2004 yılında Ukrayna'da gerçekleşen bir siyasi harekettir. Ukrayna'nın Batı yanlısı partileri, Rus yanlısı hükümetin seçim sonuçlarını manipüle

ettiği iddiaları üzerine, devrimci bir hareket başlatarak protesto gösterileri düzenlemişlerdir. Protestoların yoğunluğu giderek artarken, Uluslararası Gözlemci Heyeti de seçimlerin hileli olduğunu açıklamıştır. Sonuç olarak, Ukrayna'da tekrar seçimler yapılmış ve Batı yanlısı Viktor Yuşçenko devlet başkanı seçilmiştir.

Turuncu Devrim'in nedeni, Ukrayna'nın Batı ve Rusya arasında bölünmüş bir ülke olmasıdır. Rusya'nın Ukrayna üzerindeki etkisi, Ukrayna'nın Batı'ya açılmasını engellemektedir. Batı yanlısı Ukraynalılar, ülkelerinin daha demokratik bir şekilde yönetilmesini ve Avrupa Birliği ile daha yakın ilişkiler kurulmasını istiyorlardı. Bu nedenle, Turuncu Devrim, Ukrayna'nın Batı'ya doğru bir dönüş yapması için önemli bir adım olmuştur.

Turuncu Devrim, 2004 yılında Ukrayna'da gerçekleşen halk hareketidir. Sosyal medyanın etkisinin bu olaydaki rolü oldukça önemliydi. Sosyal medya, o dönemde yeterince etkin olmasa da, internet, insanlar arasında hızlı iletişim ve haberleşme sağlama potansiyeli nedeniyle hareketin organizasyonunda ve bilgi akışında rol oynamıştır. Ancak, Turuncu Devrim sürecinde geleneksel medya kullanılarak kamuoyunun etkilendiği haberler de medyada yerini almıştır. New York Times Gazetesi bu örneklerden biri olmuştur. Ukrayna'da 2004 yılında Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ve seçim döneminde yaşanan olaylar gazetede sık sık yerini almıştır. Örnek vermek gerekirse, gazete, ikinci tur seçimlerinin ardından yaptığı ilk haberde Ukrayna'nın Rusya ve Batı'yı birbirine bağlayan bir ulus olduğu belirtmiştir. Bununla birlikte adayların birbirinden farklı yönleri temsil ettiğini söyleyip, adayların bir bakıma Rusya ve Batı eğilimli olduklarını ima etmiştir (Küçük, 2017, s. 132). Bu haberler süreç boyunca devam ederek, kamuoyu manşetlere atılan başlıklarla olaylar yansıtılmıştır. Bu haberlerde tarafları niteleyici detaylar da verilmiştir. Gazete bir haberinde protestocu profilini barışçıl olarak belirtirken, barışçıl bir hareket olarak turuncu kurdeleyi polislerin zırhlarına bağlama olayını haber metninde geçmiştir (Küçük, 2017, s. 135). Batı medyasının Ukrayna'nın bu halk ayaklanmasındaki tavrı, medyanın kamuoyunu etkileyici yönünü gösteren önemli örneklerden olmuştur.

2.6. Ukrayna'da Viktor Yuşçenko Dönemi

Viktor Yuşçenko, 2005 yılında Ukrayna Devlet Başkanlığına seçilmiştir. Yuşçenko'nun seçilmesi, Ukrayna'da Batı yanlısı bir dönemin başlangıcını işaret

etmiştir. Yuşçenko'nun iktidara gelmesi, Rusya-Ukrayna ilişkilerini de olumsuz etkilemiş; Rusya ile olan bağlar azaltılarak NATO üyeliği yolunda adımlar atılmıştır. Ancak bu politikalar, Ukrayna içinde de tartışmalara yol açmış ve ülkede bölünmelere neden olmuştur. Yuşçenko döneminde, ülkede çeşitli reformlar gerçekleştirilmiştir. Özellikle, yolsuzlukla mücadele ve ekonomik reformlar konusunda çalışmalar yapılmıştır. Ancak, reformların yavaş ilerlemesi ve ekonomik krizler, Yuşçenko'nun popülaritesini azaltmıştır. Ayrıca, ülkede siyasi krizler devam etmiş ve Yuşçenko'nun hükümeti, Batı yanlısı partilerle olan anlaşmazlıklar nedeniyle istikrarsız kalmıştır.

Yuşçenko'nun iktidarı, Ukrayna'daki Rus yanlısı kesimler tarafından eleştirilmiş ve ülkede siyasi bir krize yol açmıştır. 2010 yılında yapılan seçimlerde, Yuşçenko kaybetmiş ve yerine Rus yanlısı Viktor Yanukoviç seçilmiştir. Yuşçenko'nun iktidarı, Ukrayna'nın siyasi ve sosyal yapısında önemli değişikliklere yol açsa da, ülkenin birliği konusunda bazı sorunlar yaratmış ve uzun vadeli bir istikrar sağlayamamıştır. Daha önceki yıllarda Yuşçenko iktidarı sırasında Viktor Yanukoviç'in başbakanlık görevine atanmasıyla birlikte, Rusya'ya yakınlığıyla bilinen Yanukoviç'in konuşmaları, önceki döneme kıyasla daha dengeli bir politikacı olduğunu kanıtlamıştır. Ancak bu dönemde Ukrayna'da cumhurbaşkanı ve başbakan arasındaki siyasi farklılıklar daha açık hâle gelmiş ve ülkenin geneline yayılmıştır. Bu durum, devlet politikasında istikrarsızlık yaratmış ve birçok siyasi parti içinde çekişmeler yaşanmıştır. Bunun sonucunda, Bizim Ukrayna partisinden 11 milletvekili, Rusya'nın baskısı nedeniyle Bölgeler partisine geçiş yapmıştır (Samedov, 2021, s. 62). Yuşçenko istikrarsızlığı engelleyemeyince, Rusya'nın Ukrayna üzerindeki etkisi açıkça görülmüştür.

2006 yılında Ukrayna'da bazı değişiklikler gerçekleşmiş ve bu değişikliklerle birlikte başbakanın yetkileri artmıştır. Ancak devlet içindeki istikrarsızlık nedeniyle ülkenin ekonomisi zarar görmüştür. Cumhurbaşkanı Yuşçenko, Rusya'nın Ukrayna üzerindeki etkisini azaltmak için 2007'de parlamentoyu feshederek erken seçim kararı almıştır. Ancak seçimler, Yuşçenko'nun istediği gibi sonuçlanmamış ve en çok oy alan parti, yüzde 34,37 oyla Ukrayna Bölgeler Partisi olmuştur. Yulia Timoşenko Bloğu ise yüzde 30,71 oyla ikinci olmuştur. Bu sonuçta, Timoşenko'nun kararsızlığı ve ülkedeki siyasi istikrarsızlık etkili olmuştur (Samedov, 2021, s. 63).

Yuşçenko, iktidara geldikten sonra verdiği vaatleri yerine getirememesi nedeniyle halkın güvenini kaybetmiştir. Ülkenin IMF'ye olan borçları artarken, Rusya'nın baskıları sonucu Ukrayna ekonomisi çökmüş ve halk yaşanan sıkıntılardan dolayı Yuşçenko'ya karşı kayıtsız kalmıştır. 2008 yılına gelindiğinde ise Ukrayna'nın doğusu ve batısı arasında Yuşçenko hakkında benzer düşünceler ortaya çıkmıştır.

2.6.1. Rusya ve Ukrayna'nın Enerji İlişkileri

Soğuk Savaş sonrası, dünya siyasi arenası iki kutuplu ideolojik mücadele döneminden çıkarak, temelde ekonomik çıkar rekabetinin hakim olduğu ve ülkelerin dış politikalarının belirlenmesinde ekonomik faktörlerin öne çıktığı bir evreye girmiştir. Bu ekonomik faktörler arasında, özellikle enerji unsuru oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Uluslararası ilişkilerde ideolojik mücadele yerine ekonomik çıkar rekabeti de ön plana çıkmıştır. Bu rekabet içinde enerji unsurunun özellikle Rusya için stratejik bir araç olarak kullanılması, AB ve Avrupalı devletlerle ilişkilerde önemli bir güç kaynağı olmuştur. Putin döneminde daha da belirginleşen bu stratejik anlayış, Rusya'nın küresel bir güç olarak algılanmasında önemli bir rol oynamış ve küresel güç olma stratejisinin temel argümanı haline gelmiştir. Rusya, yakın çevresindeki büyük güçlerin müdahalelerine enerji kartıyla yanıt vermekten çekinmemiştir.

Rusya Federasyonu'nun döviz gelirlerinin önemli bir kısmı, petrol ve doğal gaz ihracatından kaynaklanmaktadır ve yaklaşık yüzde 65'lik bir oranla doğal gaz, petrol ve petrol türevleri ihracatın ana kalemlerini oluşturmaktadır (Yıldırım, 2010, s. 167). Bu nedenle, enerji ihracatı, Rusya ekonomisi için belirleyici bir faktördür. Yüksek enerji fiyatlarına bağlı olarak son yıllarda gerçekleştirilen ekonomik büyüme, siyasi istikrarla birleşerek Putin'in güçlü ve popüler bir lider olmasını sağlamıştır. Bu büyümede enerji fiyatlarının yüksek seviyeleri belirleyici bir rol oynamaktadır. Enerji gelirleri sayesinde, refahın belli ölçüde Rus halkına yayılması da mümkün olabilmiştir.

Putin döneminde yükselen petrol ve doğalgaz fiyatları, Rus ekonomisinde hızlı bir büyümeye yol açtı ve ortalama yüzde 7'lik bir büyüme oranı kaydedildi. Ancak 2009 küresel ekonomik kriziyle birlikte enerji fiyatları düştü ve Rusya'nın ekonomisi yüzde 7.9 oranında daraldı (Yıldırım, 2010, s. 167). Bu nedenle Rusya ekonomisi, ekonomik yapısının büyük bölümünü içeren doğal kaynakları nedeniyle enerji politikalarına çok fazla önem vermektedir.

SSCB döneminden beri Rusya ve Ukrayna arasında enerji konusunda karşılıklı bir bağımlılık söz konusudur. Rusya, Ukrayna üzerinden Avrupa'ya enerji sağlamakta, Ukrayna ise ihtiyacının bir kısmını bu enerjiden temin etmektedir. Ancak bu durum herhangi bir nedenle kesintiye uğradığında, Avrupa'da enerji krizleri yaşanabilmektedir. Bu nedenle, Rusya-Ukrayna enerji ilişkileri sadece iki ülkeyi değil, aynı zamanda Avrupa'yı da doğrudan etkileyen önemli bir konudur.

1998 yılında, Rusya ve Ukrayna arasında ekonomik işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma, Rus doğal gazının Ukrayna üzerinden geçişini sağlamlaştırmayı amaçlamaktadır. 2001 yılında, Gazprom ve Naftogaz arasında yıllık doğal gaz tedariki garantileri belirlenmiştir. 2002-2013 yılları arasında ise yıllık 124 milyar m³ doğal gazın geçişi planlanmıştır (Samedov, 2021, s. 64). Bu sürecin ardından, 2002 yılında Rusya ve Ukrayna arasında stratejik işbirliği anlaşması imzalanmış ve bu anlaşma Rus doğal gazının Ukrayna üzerinden geçişine ilişkin önceki anlaşmalara dayanmıştır.

Turuncu Devrim'in ardından Batı yanlısı lider Yuşçenko'nun iktidara gelmesi, Rusya'nın Ukrayna üzerindeki politik etkisinde büyük bir kayba neden olmuştur. Fakat, Rusya, Ukrayna'yı kaybetmek istemeyerek, stratejik bir adım atmış ve üç doğal gaz ve bir petrol boru hattı ile Avrupa'ya ulaşımı sağlamak için Ukrayna'yı kullanmaya devam etmiştir. 2005 yılında Ukrayna, 54 milyar m³ doğalgaz ve 14,6 milyon ton petrolü Rusya'dan ithal etmiştir (Samedov, 2021, s. 65) Ukrayna'nın enerji ihtiyacının büyük bir bölümünü Rusya'dan karşılaması, iki ülke arasındaki enerji bağımlılığını göstermektedir. Ayrıca, Avrupa'nın Rus doğal gazının yüzde 80'ini Ukrayna üzerinden aldığı da unutulmamalıdır. Bu nedenle, Rusya ve Ukrayna arasındaki enerji krizleri, Avrupa'yı da olumsuz etkilemektedir.

2005 yılında Rusya, Ukrayna üzerinden Orta ve Batı Avrupa'ya giden doğal gaz boru hatlarını keserek, Avrupa'nın doğal gaz tedarikinde krize neden oldu. Bu durumdan ilk etkilenen ülkeler Macaristan, Polonya ve Avusturya olmuştur. Rusya, Ukrayna'nın doğal gazı çaldığını iddia ederek, AB'nin Ukrayna'ya baskı yapmasını talep etti. Kriz öncesinde, Ukrayna ve Rusya arasındaki doğal gaz fiyatı 50 dolardı, ancak kriz sonrasında fiyat 230 dolara yükseldi (Samedov, 2021, s. 65). Kriz sonrasında sevkiyat ve taşıma bedeli gibi konularda da sorunlar yaşandı. Ukrayna,

Rusya'ya transit ücreti olarak 1000 m3 için 0.56 dolar ödemeyi kabul etmek zorunda kaldı. Bu kriz, Avrupa'nın Rusya'ya olan enerji bağımlılığına dikkat çekti ve alternatif enerji kaynaklarının araştırılması gerektiğini gösterdi.

2005 yılında yaşanan doğal gaz krizi, Rusya'nın enerji silahını kullanarak elini güçlendirmesine neden oldu. Bu kriz, Avrupa, Ukrayna ve Orta Asya ülkelerine Rusya'ya olan bağımlılıklarını hatırlatmıştır. Ancak krizin ardından, 2006 yılında Rusya ve Ukrayna arasında anlaşma sağlanmıştır. Anlaşmada ayrıca, Rusya'nın doğal gaz geçişine engel olmayacağı da yer almıştır (Hürriyet, 2005). Bu kriz, Rusya'nın enerji gücünü Ukrayna ve Batı'ya karşı silah olarak kullanabileceğini göstermiş ve Yuşçenko yönetimine karşı taviz vermeyeceğini de göstermiştir.

2006 yılından itibaren Ukrayna ve Rusya arasındaki doğal gaz krizi her yıl tekrarlanmıştır. Krizin sona ermesi 2009 yılında Ukrayna'da gerçekleşen seçimlerde Rus yanlısı Yanukoviç'in iktidara gelmesiyle gerçekleşmiştir. Rusya, 2008 yılında hem Ukrayna hem de Gürcistan üzerinden Batı'ya karşı sert bir tutum sergilemiştir. Batı, Rusya'nın bu sert tavrı karşısında ilk kez geri adım atmak zorunda kalmıştır (Samedov, 2021, s. 66).

2008 yılının sonlarına doğru Ukrayna ile Rusya arasında yaşanan doğal gaz krizi, Ukrayna'nın 2 milyar dolarlık borcunu ödeyememesi nedeniyle ortaya çıkmıştır. Rusya, borcun ödenmemesi üzerine doğal gaz sevkiyatını durdurmuştur. Ukrayna ise borcu ödeyemeyeceğini açıklamıştır. Bu durum krizi daha da derinleştirmiştir. 5 Ocak 2009'da Gazprom, Ukrayna'yı müzakere masasına dönmeye çağırmıştır. Ancak Ukrayna, Avrupa'ya giden 4 vanayı birden kapatmıştır. Krizin sonucunda, Ukrayna masaya oturmak zorunda kalmıştır ancak Rusya'nın tutumu, Avrupa ülkeleri tarafından güvenilmez bir ülke olarak algılanmasına neden olmuştur.

2.7. Ukrayna'da Viktor Yanukoviç Dönemi ve Rusya ile İlişkiler

2005 ile 2010 yılları arasında Ukrayna, Batı ile yakınlaşma politikaları izlemiş fakat Rusya'nın baskısı sonucu bu politikalar hayata geçirilememiştir. Bu durum, Rusya ve Ukrayna arasında gerilimlere neden olmuştur. Yuşçenko yönetimi bu politikaları uygulayamayınca halkın desteğini kaybetmiş ve sonuçta Viktor Yanukoviç cumhurbaşkanı seçilmiştir. Viktor Yanukoviç, Ukrayna'nın ekonomik kalkınması için

çeşitli adımlar atmıştır. Bu kapsamda, Rusya Ukrayna'ya verdiği doğal gazın fiyatını indirmiş ve Ukrayna'ya desteğini göstermiştir. Ayrıca Ukrayna'daki yolsuzluk ve ekonomik sorunlar kapsamında, Avrupa Birliği'nin içinde bulunduğu ekonomik kriz nedeniyle AB'den yeterli destek alınamamıştır. Yanukoviç'in ekonomi politikalarındaki başarısızlığı, Ukrayna'yı Rusya ile olan ilişkilerini yeniden düzenleme kararına yönlendirmiştir. Bu kapsamda Sivastopol Limanını 2042 yılına kadar Rusya'ya kiralamış ve Rusya da doğal gaz tedarikinde yüzde 30 indirim yapmıştır. Tüm bu anlaşmalar, 21 Nisan 2010 tarihinde Harkov şehrinde yapılan bir toplantıda onaylanmıştır (Samedov, 2021, s. 67).

Yanukoviç dönemi boyunca Ukrayna, Rusya ile yakın ilişkiler kurmuş ve AB ile ilişkileri geri planda tutmuştur. Ancak Yanukoviç, AB ile kötü ilişkiler istememiş ve AB-Ukrayna Zirvesi'nde kısa süreli vize uygulamasının kaldırılmasına karar verilmesi, halkın ona olan inancını artırmıştır (Dural & Emiraliyev, 2015, s. 107). AB-Ukrayna Ortaklık Anlaşması'nın imzalanması planlanmış, ancak Yulia Timoşenko'nun hapse atılması anlaşmanın imzalanmasını ertelemiştir. AB, Timoşenko'nun serbest bırakılmasını şart koşturmuştur.

Yanukoviç'in Rus yanlısı politikaları, Ukrayna içinde muhalefetin artmasına ve Holodomor soykırımını konusundaki tartışmaların yeniden alevlenmesine neden olmuştur. Rusya yanlısı politikanın izlenmesi, AB'ye entegrasyonun yapılmaması ve Batı ile ilişkilerin kötüleşmesi şeklinde geçen Yanukoviç döneminde, Ukrayna halkı içinde bölünmeler artmıştır (Diyarbakırlıoğlu, 2020, s. 216). Yanukoviç'in tarafsız statü alarak hiçbir askeri bloğa katılmama yasasını onaylaması sonucunda Ukrayna'nın NATO üyeliği engellenmiştir.

2012 yılında Ukrayna, Rusya'nın önerdiği Avrasya Ekonomik Birliği ile Avrupa Birliği'nin önerdiği Ortaklık Anlaşması arasında bir tercih yapmak zorunda kalmıştır. Ukrayna Devlet Başkanı Yanukoviç'in 10 Eylül 2012'de Avrasya Ekonomik Komisyonu ile Ukrayna Bakanlar Kurulu arasındaki anlaşmayı onaylaması, Rusya'nın Ukrayna'daki etkisini artırmış ve Batı'yı yeni bir politika izlemeye zorlamıştır. Ukrayna, Batı ile ilişkilerini güçlendirmek amacıyla 2013 yılında Dünya Ticaret Örgütü ile işbirliği yapmak üzere Devlet Komisyonu'nun kurulmasını onaylamıştır. Bu komisyonun temel görevleri arasında, Ukrayna'nın ulusal çıkarları doğrultusunda

anlaşmalar imzalamak, ekonomik ilişkileri güçlendirmek ve örgütün yükümlülüklerini yerine getirmek yer almaktadır.

2013 sonbaharında Ukrayna Devlet Başkanı Viktor Yanukoviç, AB tarafından önerilen ortaklık anlaşmasını imzalamayı reddetmiştir (Traynor & Grytsenko, 2013). Belirtilen durum, ülkede halkın sokaklara çıkmasına ve üç ay boyunca sürececek bir dizi olay zincirine neden olmuştur. Bu olaylar, ülkenin karmaşık etnik yapısından dolayı halk arasında bölünmelere sebep olmuş ve süreç, köklü değişimlere yol açmıştır (Dural & Emiraliyev, 2015, s. 107).

Ukrayna, iç ve dış politikada doğru kararlar almada sorunlar yaşamaktadır ve halkın bölünmesinin en önemli nedeni, ülkenin siyasi tarihinde yatmaktadır. Ukrayna cumhurbaşkanları, AB ve Rusya arasında bir güç dengesi oluşturamamıştır ve bu nedenle dış politikada hatalı adımlar atılmıştır. Bu yanlış adımların sonuçları ise iç politikayı da etkilemiştir.

2.7.1. Ukrayna'nın Jeopolitik Önemi

Ukrayna, Doğu Avrupa'da yer alan ve Rusya, Belarus, Polonya, Slovakya, Macaristan, Romanya, Moldova ve Karadeniz ile komşu olan bir ülkedir. Coğrafi konumu, tarihi, kültürel ve dini bağları nedeniyle Ukrayna, Rusya ile sıkı bir ilişkiye sahiptir. Ayrıca Avrupa Birliği ve NATO ile işbirliği yapmak isteyen Ukrayna, Rusya'nın bölgedeki etkisine karşı çıkarak Batı ile yakınlaşmıştır. Bu nedenle Ukrayna'nın jeopolitiği, tarihi, güncel, siyasi ve ekonomik ilişkileri nedeniyle oldukça önemlidir. Rusya'nın Ukrayna'daki etkisi, Kırım'ın ilhakı ve Donbass bölgesinde yaşanan çatışmalar gibi olaylar, Ukrayna'nın jeopolitik önemini artırmış ve ülke, uluslararası arenada gündemde kalmıştır.

Ayrıca, Ukrayna'nın doğusundaki Donbass bölgesi de jeopolitik açıdan oldukça önemlidir. Bu bölge, Ukrayna'nın sanayi merkezidir ve aynı zamanda doğal gaz kaynaklarına da sahiptir. Rusya, Ukrayna'nın doğusundaki bu bölgenin kontrolünü ele geçirmeye çalışarak Ukrayna'yı zayıflatmak ve kendi nüfuzunu artırmak istemiştir. Ancak bu durum, Ukrayna'da iç çatışmalara ve savaşa yol açmıştır. Jeopolitik konumu nedeniyle Ukrayna, tarih boyunca birçok devletin hedefi olmuştur ve son olarak Rusya'nın Ukrayna işgalinde de bu unsurların önemi oldukça büyüktür.

2.7.2. Kırım'ın İlhakı

Rusya ve Ukrayna arasındaki en büyük sorunlardan biri, Kırım Yarımadası'nın Sovyetler sonrasında Ukrayna'ya transfer edilmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu durum Rusya'nın Karadeniz'e olan sınırının küçülmesine neden olmuş ve Rus analistlerin "Karadeniz iç denizimizdir" söylemine ters düşmüştür. Rusya, Sovyetlerin yeniden kurulması fırsatını değerlendirmeye çalışırken Ukrayna ile arasındaki sorunlar nedeniyle Kırım'ın ayrılmasını kabul edememiştir. Kırım'ı yeniden kontrolü altına almak için planlar yapmış; ancak 1990'ların sonunda ABD'nin etkisi nedeniyle bu planları gerçekleştirememiştir. ABD, bölgede etkisini göstermeye çalışırken, Rusya bu politikaya tepki göstermiştir. Rus analistler, Kırım'ın o dönem geri alınamayacağını 1997 yılında yapılan anlaşmayla kabul etmişler ve daha kapsamlı bir plana ve uygun bir zamana ihtiyaçları olduğunu düşünmüşlerdir (Samedov, 2021, s. 30).

19 Şubat 1954'te Sovyet lider Kruşçev, Ukrayna ve Rusya arasındaki dostluğu pekiştirmek için Kırım Yarımadası'nı Ukrayna SSC'nin idaresine vermiştir (Kramer, 2014). O dönemde, SSCB'nin iç yapısı nedeniyle bu karar uygulanabilir görünmüştür. Bununla birlikte Kırım'ın Ukrayna'ya verilmesi, Ukrayna'nın Kırım'a karadan tek bağlantısının olduğu noktada mantıksal bir tercihtir. Görünüşte, bu hamle, İkinci Dünya Savaşı sırasında Ukrayna'nın Sovyetlere bağlılığının bir göstergesi olarak yorumlanmıştır. Ancak diğer bir yorum da Kırım'ın geçici olarak Sovyetler Birliği'nden ayrılmasının, ülkenin ekonomik toparlanma sürecinde daha iyi bir konuma gelmesi için yapılmış bir stratejik hamle olduğudur.

Ukrayna ve Rusya arasındaki Kırım krizinin kökenleri; 1954 yılında Sovyet lider Nikita Kruşçev'in, Ukrayna'nın Rusya'ya katılımının 300. yılı kutlamaları sırasında Kırım'ı Ukrayna'ya devretmesine kadar uzanmaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte, Rusya ile Ukrayna arasında Karadeniz filosu üzerinde diplomatik bir anlaşmazlık yaşanmıştır. Rus tarihçiler, Kırım'ın SSCB Anayasası'na uygun olmayan şekilde transfer edildiğini ve geçersiz olduğunu savunmuş olsa da; sonradan Sivastopol'deki üssün Rusya'ya ait olduğunu kanıtlamak için SSCB arşivlerinde bulunan belgeler, transferin Sovyet lider Kruşçev'in kişisel girişimi olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ukrayna ise Kırım'ı 1954'te devralmıştır ve bu konuda taviz vermeye niyetli değildir.

Rusya Parlamentosu, Karadeniz'de Sivastopol üssünü kaybettikten sonra bu durumu kabullenmeyerek 1993 yılında Sivastopol'un Rusya'nın bir parçası olduğu kararını kabul etmiştir. Ukrayna, Sovyet dönemi boyunca Donanma'nın envanterine katmadan önce Karadeniz'de bulunan üssü kullanmış ve Rusya, uzun süren müzakereler sonucunda, üssü kullanmaya devam etmeye izin verilmesi karşılığında bir anlaşma imzalamıştır. Ancak, Rusya, Kırım konusunda Ukrayna'nın onaylamayı talep ettiği birçok konuda statükonun korunması gerektiğini vurgulayarak çözüme yanaşmamıştır.

Kırım, 20 Ocak 1991'de Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti statüsüne kavuştu ve Ukrayna'nın bağımsızlığından sonra da özerk bir cumhuriyet olarak varlığını sürdürdü. 1992 yılında, Kırım Parlamentosu, özerklik durumunu daha da sağlamlaştırmak için Kırım'ın adını "Kırım Cumhuriyeti" olarak değiştirmiştir. Aynı yıl, Ukrayna Anayasası, Kırım'ın bağımsızlığını onaylamış ve Ukrayna'nın bir parçası olarak kalmaya devam edeceğini vurgulamıştır. Ancak, Ukrayna Parlamentosu Kırım'ın bağımsızlığını tanımamış ve taraflar Kırım'ın "Özerk Cumhuriyet" olarak kalması konusunda anlaşmaya varmışlardır.

1994 yılında göreve gelen Kırım Cumhurbaşkanı Yuriy Meşkov, yeni bir anayasa yazmaya karar verdi ancak 1995 yılında Verkhovna Rada'sı tarafından görevden alındı. Rusya yanlısı bir politikacı olan Meşkov, yarımada bağımsızlık referandumu düzenlemeyi planladı ve ardından Rusça'yı resmi dil ve rubleyi de resmi para birimi yapmak istedi. Bu durum Ukrayna hükümeti tarafından kabul edilmedi ve sonrasında Leonid Kuçma, Kırım'ın Ukrayna'ya bağlı olduğunu gösteren yasa tasarısını Verkhovna Rada'ya sundu (Samedov, 2021, s. 32). 1998 yılında yeni bir anayasa onaylandı ve Ukrayna hükümeti, Kırım üzerindeki haklarını sağlamlaştırdı. Ukrayna, bağımsızlık sonrası jeopolitik öneme sahip olan yarımada için Rusya ile sorunlar yaşadı ve Kırım'ın ilhakına kadar Batı ülkelerinden yeterli destek alamadı.

Rusya, stratejik konumu nedeniyle Kırım'ın Batı ülkelerine karşı bir koz olduğunu düşünmekte ve Karadeniz'de istediği üstünlüğü elde etmek istemektedir. Ancak 1990'ların başlarında, Batı'nın güçlü varlığı ve Ukrayna ile Rusya arasındaki ilişkilere etkisi, Rusya'nın Kırım'ı yeniden birleştirme hedefini gerçekleştirmesini

zorlaştırmıştır. Bu dönemde NATO, ABD liderliğinde bölgede önemli bir güç haline gelmiş ve özellikle Balkanlar'da birçok işe imza atmıştır.

Kırım yarımadası, Rusya'nın Karadeniz'i iç deniz olarak görmesi ve Batı'ya karşı savunma pozisyonunu sağlaması amacıyla jeopolitik açıdan büyük bir önem taşımaktadır. Sovyetler Birliği'nin çöküşünden beri Rusya, Kırım'ı topraklarına dahil etmeyi amaçlamaktadır. NATO'nun Balkanlar'da güç kazanması, bu yarımadanın önemini daha da artırmıştır, çünkü Kırım üzerinden hem Karadeniz'in hem de Balkanların kontrolü mümkündür. Ayrıca ekonomik olarak da yüksek gelir kaynağı oluşturmaktadır.

2013 yılında Rusya, Ukrayna içinde Rusların yoğun yaşadığı bölgelerde propoganda faaliyetleri yürüterek yeni hükümete karşı Rus yanlısı bir algı yaratmaya çalışmıştır. Maidan olayları sonrasında hükümetin değişmesi ve Rus karşıtı söylemlerin ortaya çıkması, Ukrayna'nın doğusunda ve Kırım'da Ruslar ve Rus yanlısı kesim arasında protestolara neden olmuştur (Samedov, 2021, s. 79). Bu protestolar sırasında, Rusya'nın desteğiyle Kırım'daki Rusların hak ve özgürlüklerinin korunması ve tehdit altında olduğu yönündeki iddialar dile getirildi. Protestocular, yeni yönetimi faşist olarak nitelendirdi ve eski hükümetin anayasaya aykırı bir şekilde devrildiğini öne sürdü. Bu durum, Rusya'nın Kırım'ı topraklarına katmak için durumu bir bahane olarak kullanmasına yol açtı. Rusya, Kırım'daki Rusların haklarını ve ifade özgürlüklerini korumak amacıyla müdahale ettiğini savunmuştur.

2014 yılında Kırım'da yaşanan olaylar, Rusya ve Ukrayna arasında gerginliğe neden olmuştur. Kırım Parlamentosu'ndaki Rus yanlısı partilerin siyasi desteğiyle birlikte, Kırım'ın Rusya'ya bağlanması talebi açıkça belirtilmeye başlanmıştır. Tatarlar, Kırım'ın Ukrayna'da kalmasına destek mitingleri düzenlemeye başlamış ancak Rus yanlısı gruplarla aralarında çatışmalar yaşanmıştır. Rusya, askeri müdahalenin gerekliliğini savunarak Kırım'a askerlerini konuşlandırmış ve Rus birlikleri, Kırım'daki kamu binaları ve devlet kurumlarını ele geçirmiştir. Nisan ayında referandum yapılması kararı alınmış ve 16 Mart'ta referandum gerçekleştirilmiştir. Kırım'ın Rusya'ya bağlanması kararı alınmış ve bu karar, Kırım Tatarları ve Ukraynalılar tarafından boykot edilse de uygulanmıştır. Rusya Devlet Başkanı

Vladimir Putin, Kırım'ın Rusya'ya bağlanması kararını resmen onaylamıştır (TRT Haber, 2014).

Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi sonrasında, uluslararası toplum, ilhakı tanımadığını açıklamıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun kararı da Kırım'ın Rusya'ya bağlanmasını kabul etmemiştir. AB ve ABD, Rusya'ya yönelik seyahat kısıtlamaları ve mal varlıklarının dondurulması gibi yaptırımlar uygulamıştır. AB'nin yaptırımları, üye ülkelerin Rusya'ya olan bağlılıkları nedeniyle sıkıntı yaratmıştır. Ayrıca NATO, Rusya ile işbirliğini askıya almıştır.

Rusya'nın Kırım'ı ilhakı, uluslararası hukuk kurallarını ihlal ettiği için eleştirilmiştir. Rusya, Kosova'nın bağımsızlığına atıfta bulunarak, ülkelerin tek taraflı olarak bağımsızlık ilân etme hakkına sahip olduğunu savunmuş ve Batı'nın çifte standart uyguladığını iddia etmiştir. Ancak Ukrayna, Kırım'ın Anayasasına göre ayrılmaz bir parçası olduğu için Rusya'nın Kosova modelini kullanamayacağını savunmuştur. Rusya ise, Batı'nın Kosova'ya verdiği desteği hatırlatarak, Kırım'ın da aynı şekilde ayrılması gerektiğini savunmuştur. NATO barış güçleri, Kosova'da savaşı sonlandırmak ve barışı sağlamak için yerleştirilmiştir. Kosova, anlaşmalar yapıldıktan sonra resmi olarak özerklik kazanmıştır. Ancak Rusya'nın Ukrayna topraklarına askeri müdahalesi, işgal niteliği taşıdığı için eleştirilmektedir. Rusya'nın Kırım'a asker konuşlandırması, referandum gerçekleşmeden önce başlamıştır.

2014 yılında Kırım'ın ilhakından sonra, Ukraynalılar ve Tatarlar yaşadıkları zorluklar nedeniyle yarımadayı terk etmek zorunda kalmıştır. Bu durumun ardından Rusya, göç edenlerin yerine kendi nüfusunu Kırım'a yerleştirerek dengeleme yapmaktadır. Ancak bu durum, Kırım'da yaşayan Ukraynalılar ve Tatarlar arasında ortak bir amaç için işbirliği yapılmasına da neden olmuştur. 2018 yılından bu yana, Ukrayna parlamentosu Kırım Özerk Cumhuriyeti'nde yaşayan Tatarlara yerli halk statüsü verilmesi için yeni düzenlemeler yapmaktadır. Bu düzenlemeler, Sovyet dönemi sürgüne gönderilen Tatarların geri dönüşlerini ve yerleşimlerini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır.

Kırım ilhak edildiğinden bu yana, Rusya'nın Tatarlara verdiği sözler gerçekleşmedi ve Tatarlar Rusya'nın uyguladığı politikayı eleştirerek protesto etti. Ancak Ukrayna diasporası ile birleşme kararı alınması ve Ukrayna'da Kırım Tatarları

ile ilgili düzenlenen kampanyalar, Tatarların haklarını savunmalarına yardımcı olmuştur. Kırım ilhak edildiğinden bu yana, Tatarlar ve Ukraynalılar arasında ortak bir mücadele birliği oluşmuş, Sovyet dönemi çatışmaları geride kalmıştır. Ancak, Rusya'nın Kırım'daki baskısı hâlâ devam etmektedir.

2.8. Ukrayna'da Petro Poroşenko Dönemi

Petro Poroşenko, Ukrayna'da iktidara geldikten sonra Rusya ve Batı arasında denge politikası kurmaya çalıştı. Ancak Rusya ile yaşanan kriz nedeniyle bu mümkün olmadı. Poroşenko, Donbass ve Kırım konuları dışında Ukrayna ekonomisini düzenlemek zorunda kaldı. Donbass bölgesinin ayrılıkçılardan temizlenmesi gerektiğini düşünen Poroşenko, çatışmaların sonlanması için ayrılıkçıların bölgeyi terk etmelerini ve Rusça konuşan bölgelere geniş hakların tanınmasını sağlayan bir çözüm önerisi kabul etti. Ayrıca Yanukoviç döneminde kabul edilen ülkenin herhangi bir bloğa katılmama kararı, yeniden sunuldu ve 303 oyla bu kararın iptali gerçekleştirildi. Bu da Ukrayna'nın NATO üyeliği yolunu açtı.

Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi, Karadeniz'de askeri ve ekonomik üstünlüğünü artırmış ve NATO tatbikatlarını kontrol etmesine olanak sağlamıştır. Kırım'daki doğal gaz kaynakları Ukrayna'nın tüm doğal gaz kaynaklarının yarısına eşdeğerdir ve Rusya'nın enerji gücünü artırmasına yardımcı olmuştur.

2014 yılında ABD, Rusya'yı bölgesel bir güç olarak tanımlamış ve NATO Rusya ile kararlı bir politika izlemeyi sürdürmüştür. Aynı yıl, NATO'nun Ukrayna sınırında askeri bir yığınağı olması, Rusya'ya bir mesaj olarak algılanmıştır. NATO'nun 2014 Galler Zirvesi'nde, sınırların güvenliği için yeni bir konsept belirlenmiş ve düşmana karşı hızlı bir şekilde tedbirlerin alınması gerektiği vurgulanmıştır. Rusya'nın 2014 yılında Ukrayna'ya yönelik politikası, NATO ve Rusya'yı birkaç kez karşı karşıya getirmiştir. Artan gerilim sonrasında, ABD, 2016 yılında Varşova'da gerçekleştirilen NATO Zirvesi'nden sonra, 60 bin askerin yanı sıra Avrupa'ya 4 bin asker daha gönderileceğini açıklamıştır (The White House, 2016). Putin, Poroşenko döneminde statükonun değişmesini istememiş ve Poroşenko'nun Rusya ile dengeli politika izlemesi nedeniyle onu ideal bir lider olarak görmüştür. Putin, Poroşenko'nun tahmin edilebilirliğinden dolayı onu Ukrayna lideri olarak tercih etmiştir.

Bu dönemde imzalanan Minsk I ve Minsk II Antlaşmaları; Ukrayna'nın doğusundaki Donbass bölgesinde yaşanan çatışmaları sona erdirmek için Rusya, Ukrayna ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) üyeleri arasında yapılan önemli anlaşmalar olmuştur. Minsk I Antlaşması, 2014 yılında imzalanmış ve savaşın sona erdirilmesi, silahların susturulması, insani yardımın sağlanması ve siyasi çözüm önerilerinin belirlenmesi hedeflerini içermiştir. Ancak antlaşma uygulanamamış ve çatışmalar devam etmiştir. Minsk II Antlaşması ise 2015 yılında imzalanmış ve Minsk I'in hedeflerini tekrarlamıştır. Ayrıca, özellikle Donbass'ta özerklik ilân edilmesi ve Rusça'nın resmi dil olarak kabul edilmesi gibi bazı ek hükümler içermiştir. Ancak bu antlaşma da uygulanamamış ve çatışmalar devam etmiştir.

2014'te Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi, iki ülke arasındaki ilişkileri her geçen gün germeye devam etmiştir. 2018 yılında Rusya ve Ukrayna arasında Azak Denizi'nde yaşanan olaylar da bu kriz noktalarından biri olmuştur. Krizin nedeni, Rusya'nın Kırım'ın ilhakının ardından Kırım'daki limanlarını kullanarak Azak Denizi'ne yayılması ve Ukrayna'nın egemenlik haklarını ihlal etmesidir. Rusya, Ukrayna gemilerini ve personelini gözaltına almış ve gemilerini ele geçirmiştir. Bu olaylar sonrasında Ukrayna, sıkıntılı bir ekonomik dönemde olduğundan, gemi trafiğine kısıtlama getirmiş ve Rusya'ya karşı çeşitli yaptırımlar uygulamıştır. Ayrıca Ukrayna, Kırım ve Doğu Ukrayna'daki Rus yanlısı ayrılıkçı gruplarla ilgili olarak Rusya'yı birçok kez eleştirmiş ve Batılı müttefiklerinden destek istemiştir. Kriz, Rusya-Ukrayna ilişkilerini daha da gerginleştirmiş ve uluslararası toplumda kaygı yaratmıştır.

2.9. Ukrayna'da Yeni Yönetim ve Volodimir Zelenski Dönemi

2014'ten bu yana iktidarda olan Petro Poroşenko, savaş döneminde olan Ukrayna'nın silah anlaşmaları yaparak envanterini güçlendirmesi ve askeri techizatını artırması nedeniyle ekonomik olarak zor durumda kalmıştır. Bu durum, 2018 yılı itibariyle Ukrayna'yı Avrupa'nın en fakir ülkesi haline getirmiştir. Halkın yüzde 25'i yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır ve bu ekonomik zorluklar halkın hükümete güvenini sarsmıştır (bne IntelliNews, 2018).

2019 yılında Ukrayna'da gerçekleşecek seçimler öncesinde, Devlet Başkanı Petro Poroşenko ve eski Başbakan Volodimir Zelenski adaylıklarını açıklamışlardır.

Ancak halk arasında siyasal seçimlere güven azalmış ve katılım oranı düşük kalmıştır. Seçim kampanyaları sırasında Poroşenko, Ukrayna'nın Batı'ya entegrasyonu, Kırım ve Donbass konuları, Rusya tehdidi ve AB ve NATO ile ilişkilerin derinleştirilmesi gibi konuları vurgulamıştır. Poroşenko, rakibi Zelenski'yi yahudi milyarder Kolomoyskiy tarafından finanse edildiği iddiasıyla eleştirmiştir. Zelenski ise popüler bir komedyen ve televizyon yıldızı olarak, ekonomik ve sosyal vaatlerinin yanı sıra Rusya ile masaya oturmanın gerekliliğini ve barışın önemini vurgulamıştır.

Zelenski, iktidara geldikten sonra ülkesinde düzen sağlamak için bir dizi adım atmıştır. Bir toplantıda Anayasa Mahkemesine Rada tarafından 7 yasa tasarısı gönderilmiş ve milletvekillerinin dokunulmazlığı iptal edilmiştir (Samedov, 2021, s. 115). Kırım serbest ekonomik bölgesinin oluşturulması ve Ukrayna'nın geçici olarak işgal edilmiş topraklarında ekonomik faaliyetlerin uygulanması için yasa tasarısı onaylanmıştır. Zelenski, yolsuzlukla mücadele kapsamında Ulusal Konseyin yolsuzlukla mücadele politikasına ilişkin yasa tasarısını kabul etmiştir. Zelenski iktidara geldikten sonra bir dizi atama yapmıştır. Andriy Bohdan'ı Başkanlık İdaresi Başkanı olarak ve İvan Bakanov'u SBU Başkan Yardımcısı olarak atanması bunlardan bazılarıdır.

Zelenski, Ukrayna'nın doğusundaki güvenlik sorunlarının çözümüne ve ülkedeki reformların ilerlemesine odaklanarak, AB ve NATO yetkilileri ile görüşme amaçlı Brüksel'e ilk resmi ziyaretini gerçekleştirmiştir (Churm, 2019). Bu ziyaretin amacı, Batı'nın Ukrayna'ya sağlayabileceği desteği öğrenmektir. Görüşmeler sırasında, IMF ile işbirliğinin önemi vurgulandı ve AB-Ukrayna Zirvesi'nin Kiev'de temmuz ayında düzenlenmesi planlandı. Zelenski ayrıca, eski Devlet Başkanı Leonid Kuçma'yı Ukrayna heyet başkanı olarak atayarak, Rusya ile zıt görüşlere düşmek yerine ortak bir noktada buluşma hedefini benimsemiştir. Ancak bu atama, Kuçma'nın Rusya'ya yakınlığı nedeniyle bazı eleştirilere yol açmıştır. Ukrayna'nın ABD ile ilişkileri, Donald Trump döneminde iyi bir noktada olmamıştır. Trump, Rusya ile ilişkileri geliştirmeyi ve Çin'e karşı ekonomik savaşı kazanmayı öncelikli olarak düşünüyordu. Bu nedenle, Zelenski yönetimi ile ilişkiler geliştirmemiştir.

Ancak yeni ABD Başkanı Joe Biden'ın Putin ile ilişkilerinin kötü olması, Ukrayna-ABD ilişkilerinin yakınlaşmasına neden olmuştur. Biden'ın Moskova'ya

yönelik yeni yaptırımlar uygulayacağı düşünülmekteydi. Zelenski yönetimi de Rusya ile ilişkilerde ekonomik açıdan AB'den, askeri açıdan ise ABD'den güç almayı hedeflemişti. NATO ülkelerinin desteğiyle Kırım ve Donbass konularında ilerleme kaydetmek için çabalayan Zelenski, Ukrayna'nın yeniden birleştirilmesi için doğru zamanı beklemiştir. Ancak Rusya'nın ne Kırım ne de Donbass konularında geri adım atmaya niyeti olmamıştır.

Ukrayna Cumhurbaşkanı Vladimir Zelenski ise Ukrayna'nın NATO'ya katılımının açık bir destekçisi olduğunu defalarca dile getirmiştir. Zelenski, 2019'da cumhurbaşkanlığına seçildiği günden beri Ukrayna'nın Batı ile yaklaşması ve NATO üyeliği konusunda sık sık açıklamalar yapmıştır. Bu çerçevede, Ukrayna ordusunun modernizasyonu ve NATO standartlarına uygun hâle getirilmesi için çaba harcanmıştır. Ayrıca Ukrayna'nın NATO üyeliğine hazırlık sürecinde daha fazla destek alabilmesi için NATO üyesi ülkelerle sık sık temas halinde olmuştur.

2.9.1. Rusya'nın Ukrayna'yı İşgali

Putin, 22 Şubat 2022'de sabahın erken saatlerinde yaptığı ulusa sesleniş konuşmasında 2015'te imzalanan Minsk Anlaşması'nın artık geçersiz olduğunu söyleyerek, Donbas bölgesine askeri operasyon başlattığını duyurmuştur (BBC News, 2022). Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Ukrayna ile yaşanan çatışmanın bir işgal olmadığını, özel askeri operasyon olduğunu söylemiştir. Putin, askeri operasyonun amacının Ukrayna'yı Neo-nazilerden temizlemek ve silahsızlandırmak olduğunu iddia etmektedir. Ancak, Putin'in Ukrayna'ya yönelik normalleşme şartları arasında Ukrayna'nın Kırım'ın yasa dışı ilhakını tanıması, NATO'ya katılmayacağına dair garanti vermesi, silahsızlandırılması ve Donbas bölgesindeki soruna çözüm bulunması gibi şartlar bulunmaktadır. Bu şartlar, konunun sadece Donbas bölgesiyle ilgili olmadığını ve daha geniş bir perspektifte değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Putin, Ukrayna'nın Rusya'nın bir parçası olduğuna inandığını ve iki ülkeyi tek bir halk olarak gördüğünü dile getirmektedir.

Ukrayna'ya yönelik Rusya tarafından yapılan saldırılar ve olası toprak işgali, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Avrupa'da yaşanan en büyük kara savaşı olarak nitelendirilmektedir. Kısa vadede, Ukrayna'nın toprak bütünlüğü ve egemenliği masada olan en önemli konulardan biridir. Ancak orta vadede, uluslararası sistemin ve

güç rekabetinin geleceği açısından da önemli bir durum söz konusudur. Eğer savaş uzarsa, Rusya'nın savaş tazminatı ödeme gibi bir durumla karşılaşması, daha ağır ekonomik yaptırımlarla karşı karşıya kalması ve savaş suçları işlediği suçlamalarıyla karşı karşıya gelmesi mümkün görülmektedir. Batı Bloğu (ABD ve AB) şu anda Ukrayna hükümetine askeri malzeme göndermek ve ağır finansal yaptırımlar uygulamakla birlikte, Rusya'ya karşı birçok alanda yaptırım uygulamaktadır.

Rusya, Ukrayna'ya saldırdıktan sonra dünya genelinde en fazla yaptırıma maruz kalan ülke konumuna gelmiştir (Çelik, 2022, s. 529). Castellum.ai verilerine göre, saldırı öncesi 2 bin 754 yaptırıma maruz kalan Rusya, saldırıların ardından gelen 4 bin 362 yaptırımla zirveye çıkmıştır (Castellum.AI, 2022). İngiltere, İsveç, AB, Fransa ve Kanada, en sert tepkiyi veren ülkeler arasında yer almıştır. NATO, savaşta tarafsız kalmaya çalışan Türkiye'nin yanı sıra Ukrayna'ya askeri yardımını sürdürmektedir (Çelik, 2022, s. 529).

24 Şubat 2022 tarihinde Rusya, geniş çaplı bir askeri harekat başlatarak Ukrayna'ya savaş açmıştır. Rusya'nın devlet imkanları ve potansiyel gücü açısından Kiev'i rahatça alt etmesi bekleniyordu, ancak Ukrayna, Batı dünyasının desteğini arkasına alarak Rusya'nın kaynakları ile zor bir mücadeleye girişmiştir. Ukrayna halkının özgürlüklerini korumak için verdiği cesur mücadele, Rusya'yı beklenmedik bir resimle karşı karşıya bırakmıştır. Rusya'nın en güvendiği işbirlikçisi Çin, beklenen yardımı vermek konusunda çekingen davranmıştır. Rusya bu durumu haksız bulsa da Birleşmiş Milletler, Ukrayna'yı bağımsız ve egemen bir devlet olarak tanıdığını açıklamıştır (United Nations, 2022). Savaş sırasında Rusya, uluslararası toplumda haksız bulunmuş ve eleştirilere maruz kalmış, Ukrayna ise dünya genelinde destek bulmuştur.

Savaşın ardından Avrupa ülkeleri, Rusya'ya karşı duruşlarını netleştirerek Ukrayna'yı desteklemeye başladılar. Macron'un da belirttiği gibi Fransa, Ukrayna'ya askeri, mali ve insani yardımlarını sürdürerek Kiev için kabul edilebilir şartlarda bir zafer kazanılana kadar onları destekleyeceğini açıklamıştır (Rahman, 2022). Avrupa ülkelerinin birçoğu, Almanya ve İngiltere başta olmak üzere, Ukrayna'yı siyasi, ekonomik ve askeri açıdan desteklemektedir. AB de Ukrayna'ya güçlü siyasi, mali ve

insani yardımlar sunarak, Rusya ve savaşın diğer suç ortaklarına karşı sert yaptırımlar uygulamaya devam edeceğini söylemiştir (European Commission, 2022).

Öte yandan Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sürecinde sosyal medyanın da önemli bir yeri olmuştur. Ukrayna krizinde sadece sahada değil, sosyal medya üzerinden de ciddi bir süreç yürütülmüştür. ABD istihbarat servisi CIA ve İngiliz Dış İstihbarat Servisi MI6 gibi istihbarat kurumları, istihbarat raporlarını ve verileri anlık olarak kamuoyuyla paylaşarak sosyal medyada dezenformasyon faaliyetlerini engellemeye çalışmışlardır. Ukrayna krizinde yaşanan olayların, video paylaşım siteleri ve sosyal medya üzerinden anlık olarak her iki tarafın unsurları tarafından dünya kamuoyuna servis edildiği görülmüştür. Bu nedenle, Rusya'nın Ukrayna'yı işgal ettiği süreçte her iki tarafın ve diğer ülkelerin sahadan yaptığı bilgi paylaşımları sosyal medyada yürütülen bir savaş ortaya koymuştur.

Bu işgalle beraber sosyal medyanın gücünün; haber ve bilgi akışının hızını artırdığı ve savaşlarla ilgili gelişmelerde dahi dünya çapında bilgi yayımına ve etkileşimlerin artmasına yol açtığı göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak, sosyal medyanın da dezavantajları olduğu unutulmamalıdır. Zira, savaş süresince paylaşılan yanlış bilgilerin yayılması, propaganda ve manipülasyon gibi faktörler, sosyal medyanın etkisinin büyüklüğünü göstermiştir. Bu nedenle, sosyal medya kullanıcılarının bilinçli olmaları ve doğrulanmamış haber ve bilgileri paylaşmaktan kaçınmaları gerektiği gözler önüne serilmiştir.

2.10. Rusya-Ukrayna İlişkilerinde Türkiye'nin Rolü

2020 yılı sonunda Ukrayna, Rusya ile arasındaki krizi çözmek için adımlar atmaya çalışmıştır. Aynı zamanda Türkiye'yi de yeni bir müttefik olarak görmeye başlamıştır. Bu, Türkiye'nin Suriye ve Libya'daki etkisinin artmasının ardından gerçekleşmiştir. Ayrıca, II. Karabağ Savaşı sırasında Türkiye'nin Azerbaycan'a açık desteği, uzun süredir devam eden çatışmaların sona ermesine katkı sağlamıştır. Ukrayna, Türkiye'nin rolünün Rusya ile mücadele ederken önemli olduğunu görmektedir Bu nedenle, Ukrayna Kara Kuvvetleri Komutanı Aleksandr Syrskyi ve Türkiye Savunma Bakanı Hulusi Akar arasında görüşmeler yapılmıştır. İki ülkenin çıkarları, Rusya ile mücadele etmek için bir araya gelmelerini de sağlamıştır. Ukrayna Devlet Başkanı Zelenski, Türkiye'ye ziyaret gerçekleştirerek, Donbass, Kırım ve

Ukrayna'daki Tatarlar hakkında müzakereler yürütmüştür. Ancak ABD'nin Türkiye'yi Rusya ile karşı karşıya getirme çabaları da görülmektedir. Türkiye, Ukrayna'yı desteklemesine rağmen Rusya ile açık bir çatışmaya girmemektedir çünkü Türkiye bölgede denge politikası yürütmeye çalışmaktadır.

Türkiye ve Rusya, Ukrayna üzerindeki karşılıklı çıkarları nedeniyle birçok fikir ayrılığı yaşamıştır. Rusya'nın Suriye ve Libya'da Türkiye'ye karşı pozisyon alması, Türkiye'nin Ukrayna'daki krizde Rusya'ya karşı tutumunu etkilemiştir. Türkiye, Ukrayna'nın Rusya'ya karşı önemli bir koz olduğunu düşünmektedir. Bu nedenle, Türkiye ve Ukrayna, askeri işbirliği anlaşması imzalayarak birlikte hareket etme kararı almışlardır. Ayrıca, Türk şirketleri ile Ukrayna arasında korvet ve insansız hava aracı üretimi konusunda ortak anlaşmalar imzalanmıştır.

Türkiye, bölgede çıkabilecek savaşlardan kaçınmak ve ekonomik-ticari çıkarlarını desteklemek için çalışmaktadır. Rusya ile karşı karşıya geldiği Suriye, Libya ve Azerbaycan'da kurduğu denge oldukça önemlidir. NATO müttefiki olarak, Rusya'nın Ukrayna'ya karşı politikasını desteklememekte ancak ABD'nin NATO üzerinden bölgedeki etkisini artırma girişimine de karşı çıkmaktadır. Rusya-Ukrayna krizinin diyalog yoluyla çözülmesini isteyen Türkiye, arabuluculuk rolünü üstlenmektedir. Türkiye, Karadeniz bölgesinde askeri dengeyi koruyarak ülkelerin işbirliği yapmasını ve Montrö Sözleşmesi'nin uygulanmasını desteklemekte ve diyalog ve diplomasi yoluyla bölgesel istikrarı sağlamayı ve arabuluculuk rolüyle krizi barışla sonlandırmayı hedeflemektedir. Bu sayede uluslararası alanda krizleri çözen bir ülke olarak önemli bir konuma gelmeyi ve bölgesel gücünü artırmayı amaçlamaktadır (Samedov, 2021, s. 119).

BÖLÜM III: UKRAYNA KRİZİNDE TÜRKİYE’NİN TAHİL KORİDORU DİPLOMASİSİ

24 Şubat 2022 tarihinde başlayan Rusya’nın Ukrayna’yı işgali tüm dünyada küresel krizlerin yaşanmasına neden olmuştur. Her iki ülkeyle yakın ilişkisi olan Türkiye, savaşta denge politikası uygulamış ve barışın sağlanması için diplomasi çalışmalarını yürütmüştür. Bu bölümde, Rusya’nın Ukrayna’yı işgaliyle başlayan gıda krizini çözmek adına Türkiye’nin yürüttüğü diplomasi incelenecektir. Bunun için ilk olarak Rusya, Ukrayna ve Türkiye ilişkilerinin bugüne kadar nasıl geldiği analiz edilecektir. Ardından, Karadeniz Tahıl Anlaşması’nın imzalanması için yürütülen diplomasi ve bu diplomasinin dijital dünyaya nasıl yansıdığı ele alınacaktır. Bu çerçevede çalışmada, 42 tweet incelenmiş ve bu tweetlerin Türkiye’nin Tahıl Koridoru diplomasisinde nasıl yer ettiği analiz edilmiştir. Tweetlerin içerikleri, dil kullanımı ve iletilen mesajlar gibi unsurlar dikkate alınarak diplomatik etkileşimlerin nasıl gerçekleştiği ve hangi stratejilerin benimsendiği değerlendirilmiştir. Bu analiz, dijital medya ve sosyal ağların diplomatik ilişkilerde nasıl bir rol oynadığının anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

3.1. Türkiye-Rusya İlişkileri

Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından 1990’lı yılların başında, Soğuk Savaş dönemindeki gerginliklerin Türk-Rus ilişkilerindeki etkisi bir süre azalmıştır. Rusya, kendi iç sorunlarıyla ilgilenmek durumunda kalmıştır; çünkü dağılan modern çağ imparatorluğunun ardından hem birliğini koruma çabası içinde olmuş, hem de Orta Asya ve Kafkaslar bölgesinde artan etnik çatışmalarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Dağılan Sovyet Cumhuriyetlerinin bulunduğu coğrafya, Türkiye’nin ilgisi ve Rusya’nın endişeleri, 1990’lı yıllardaki Türk-Rus politik ilişkilerinin temelini oluşturmuştur. Kafkasya, bu süreçte Türkiye için önemli bir bölge haline gelmiş ve Türkiye’nin Çeçenistan konusundaki duruşu, Rusya’yı rahatsız eden faktörlerden biri olmuştur. Ruslar ise Kürt meselesini kullanmış, 25 Ocak 1995 tarihinde Yaroslav’da bir Kürt evinin açılmasına izin vermiş ve 30 Ekim - 1 Kasım 1995 tarihleri arasında "Sürgündeki Kürt Parlamentosu" Moskova’da Rus Duma’sının gözetiminde toplanmıştır (Tellal, 2009, s. 545-546).

Rusların terör meselesi bağlamında önemli bir iç sorun olan Kürt meselesinde bu şekilde hareket etmeleri, Türkiye ile Rusya arasındaki ikili ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur. Ancak 1999 yılında Başbakan Bülent Ecevit'in Rusya ziyaretinde, Çeçenistan meselesinin Rusya'nın iç meselesi olduğu vurgulanarak siyasi ilişkilerdeki gerilimin azalması sağlanmıştır. Bu gelişme sonucunda terör örgütü lideri Abdullah Öcalan'ın Moskova'ya sığınma talebi reddedilmiş ve iki ülke arasında siyasi ilişkilerde normalleşme süreci başlamıştır (Tellal, 2009, s. 546). Türkiye'nin tarihi, etnik ve kültürel olarak bağlı olduğu yeni bağımsız devletlere, politik ve ekonomik sistemlere uyum sağlamaları ve kurumsal yapılarını tekrar inşa etmeleri konusunda önemli destek sağladığı bilinmektedir. Türkiye, bu bağımsız Türk Cumhuriyetlerinin dünya politikası ve ekonomik düzenine entegre olmalarına yardımcı olmak amacıyla önemli katkılarda bulunmuştur.

Ayrıca Türkiye, bu bağımsız devletlere milyonlarca dolarlık eğitim ve altyapı programlarıyla personel ihtiyaçlarını karşılamada da destek sağlamıştır. Türk dış politikası, Sovyetler Birliği'nin perestroyka ve glasnost politikaları sonucunda ortaya çıkan Rusya Federasyonu'na da yoğun bir şekilde ilgi göstermiştir. Rusya ve Türkiye arasında yapılan anlaşmalarla hem finansal hem de kültürel alanlarda ortak projelere imza atılmış ve Rusya'nın orta ölçekli üretim gücü desteklenmiştir. Ancak 2015 yılında yaşanan uçak kriziyle bu işbirliği duraksamıştır.

Rusya ile Türkiye arasındaki ticari ilişkilerin gelişmesi, Rusya'yı Türkiye'nin en büyük ticaret ortağı haline getirmiştir. Hem resmi ticaret hem de kayıt dışı "bavul ticareti" göz önüne alındığında, yıllık ticaret hacmi 800 milyon dolar ile 1 milyar dolar arasında gerçekleşmiştir (Büyükkıncı, 2004, s. 707). Bu rakam, Türkiye'nin 1990'lı yıllarda tek bir ülkeyle gerçekleştirdiği en yüksek ticaret hacmi olarak kaydedilmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde doğalgaz alımı konusunda Rusya, Türkiye'nin en önemli ticari partneri haline gelmiştir. Özellikle Karadeniz tabanına döşenen bir boru hattı aracılığıyla Rus doğalgazının Türkiye'ye taşınmasını öngören Mavi Akım Projesi'nin 2003 yılında uygulamaya konulmasıyla birlikte Türkiye, doğalgaz ihtiyacının yaklaşık yüzde 70'ini Rusya'dan karşılamaya başlamıştır (Yılmaz, 2010, s. 29). Bu proje, enerji alanında işbirliği ve ticaretin önemli bir örneğini oluşturmaktadır. 1997 yılında, uzun bir süreçten sonra bir kriz daha ortaya çıkmıştır, Rusya'nın Kıbrıs Rum Kesimi ile yapmış olduğu S-300 füze anlaşması Türkiye'yi endişelendirmiştir.

Ancak 1998 yılında dönemin Genelkurmay Başkanı İsmail Hakkı Karadayı'nın Moskova ziyareti, bu endişeleri sona erdirmiştir.

Vladimir Putin'in 2000 yılında Rusya'nın başına geçmesi, asıl politikalarını değiştirmemiştir. Putin'in liderlik döneminde etnik çatışmalar azalmış ve Rusya, ekonomik gücünü kullanarak çevre ülkelere karşı etkisini sürdürmeye çalışmıştır (Minisker, 2019, s. 26). Bu doğrultuda, 2000 yılında Rusya, Beyaz Rusya, Kazakistan, Tacikistan ve Kırgızistan'ın katılımıyla bir Avrasya Ekonomik Topluluğu kurulmuştur. Özbekistan da 2006 yılında bu topluluğa katılmıştır (Yılmaz, 2010, s. 30). Türkiye ve Rusya arasındaki ilişkiler, ekonomik boyutuyla da büyük bir öneme sahiptir. İki ülkenin ekonomileri birbirini tamamlayıcı nitelik göstermektedir. Türkiye, Rusya'dan enerji hammaddeleri ve diğer ham maddeleri ithal ederken, Rusya'ya yönelik ihracatı genellikle hazır mallar üzerine yoğunlaşmaktadır.

Ancak Türk-Rus ticaret ilişkilerinde dengesizlik söz konusu olmuştur. Türkiye, Rusya'dan yüksek oranda ithalat yapmaktadır ve bu durum giderek artan bir ticaret açığına neden olmaktadır. Türkiye'nin enerji ihtiyacının artmasıyla Rusya'dan yapılan enerji ithalatı büyümekte, ancak Türkiye'nin Rusya'ya yönelik ihracatı aynı oranda artmamaktadır. Diğer yandan, Rusya tarafından Türkiye'ye yönelik olarak bavul ticareti, turizm gelirleri, inşaat şirketlerinin gelirleri ve Türk şirketlerinin ağırlıklı olduğu taşımacılık sektöründeki gelirler de dengede bazı avantajları Türkiye'ye sağlamaktadır (Kolobov vd., 2006, s. 15-94).

Türkiye-Rusya enerji ilişkileri, 1984 yılında imzalanan doğalgaz anlaşmasıyla başlamıştır. Doğalgaz boru hattının inşasına aynı yıl başlanmış ve 1987 yılında tamamlanarak Türkiye'nin Ukrayna, Romanya ve Bulgaristan üzerinden Rus doğalgazını almasını sağlamıştır (Özbay, 2011, s. 41). İki ülke arasındaki enerji işbirliği 1997 yılında imzalanan Mavi Akım Anlaşması ile daha da güçlenmiştir. Mavi Akım, Karadeniz'den geçen doğalgaz boru hattı projesi olarak hayata geçmiş ve Türkiye'nin Rusya ile enerji alanında işbirliğini artırmıştır. Bu anlaşma aynı zamanda Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı rekabetinin yerine işbirliği yaklaşımının gelmesi açısından önemli bir adım olmuştur. Mavi Akım'ın devreye girmesiyle birlikte Türkiye, Rusya'nın en büyük enerji ortaklarından biri haline gelmiştir.

2002 yılında AK Parti Hükümeti'nin göreve başlamasıyla birlikte Türkiye, yeni bir dış politika stratejisi uygulamaya koymuştur. Bu dönemde, Türkiye'nin sınır komşularıyla sorunsuz ilişkiler kurma ve bölgesel uyum sürecini hızlandırma çabalarıyla birlikte AB üyelik görüşmelerini olgunlaştırma süreci hız kazanmıştır. Dolayısıyla bahsedilen dönem Türk-Rus ilişkilerinde 2000'li yıllarda oluşacak değişim açısından büyük önem taşımaktadır.

2002 sonrasında ilişkilerin gidişatı, iki ülkenin hedefleri doğrultusunda evrilmeye başlamıştır. Bu dönemde Türkiye'nin enerji arzı ve Rusya için ise güçlenme siyaseti oldukça önemli argümanlar olmuştur. BM'nin New York'taki zirvesinde Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in davetiyle gerçekleşen ziyaret sonucunda Rusya Başbakanı Mihail Kasyanov Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyaret, Mavi Akım Projesi ve Rusya'dan elektrik alımı gibi konuları kapsamıştır. Türkiye'de yaşanan siyasi ve ekonomik krizler 2001 yılında ilişkilerin ilerlemesine engel olsa da Mavi Akım Projesi inşaatı kesintiye uğramamıştır. Dönemin Enerji Bakanı Cumhur Ersümer'in açıklamaları, Türkiye'nin Mavi Akım'a büyük önem verdiğini göstermiştir. Ersümer, projenin iyi gittiğini ve planlandığı gibi ilerlediğini vurgulamıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde, Rusya Federasyonu Genelkurmay Başkanı Anatoli Kuvaşi ile Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanı Hüseyin Kıvrıkoğlu arasında gerçekleşen görüşmeler sonucunda imzalanan "Askerî Alanda İşbirliğine İlişkin Çerçeve ve Askerî Personel Eğitim İşbirliği Anlaşması", iki ülke arasında askeri alanda imzalanan en önemli belge olarak kabul edilmektedir (Çulha 2016, s. 289). AK Parti Hükümeti'nin 2002 yılında iktidara gelmesiyle birlikte Türkiye, yeni bir dış politika stratejisi benimsemeye başlamıştır. Bu dönemde, Türkiye sınır komşularıyla sorunsuz bir ilişki ve bölgesel uyum sürecini hedeflemiş, aynı zamanda Avrupa Birliği (AB) ile üyelik görüşmelerinin olgunlaştırılmasına öncelik vermiştir. Bahsedilen dönem Türk-Rus ilişkilerinde 2000'li yıllarda gerçekleşecek değişim ve gelişmeler açısından oldukça önemli olmuştur.

AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, Mihail Kasyanov'un ziyaretinden sonra 24 Aralık 2002 tarihinde Moskova'ya bir ziyaret gerçekleştirmiş ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile Kremlin'de bir araya gelmiştir. Bu önemli görüşmede, politik ilişkilerin geliştirilmesi için adımlar atılmış ve 1998 yılında

imzalanan Mavi Akım Projesi, enerji arzı ve diğer finansal konular ele alınmıştır. Recep Tayyip Erdoğan, ziyaret sırasında Türkiye ile Rusya arasındaki dış ticarete Rusya lehine olan ticaret fazlasının dengelenmesine dikkat çekmiş, bu doğrultuda Rus gaz şirketi Gazprom'un doğal gaz fiyatlarında indirim yapmasını önermiştir. Ayrıca, 2002 yılından itibaren 4 milyar doları aşan "bavul ticareti"nde Rusya'nın en önemli alıcı ülke olduğunu belirtmiş ve bavul ticaretini engelleyecek gümrük vergilerinin yürürlüğe girecek gümrük düzenlemeleriyle altı ay daha ertelenmesi gerektiğini söylemiştir (Minisker, 2019, s. 28).

4 Haziran 2003 tarihinde, Rusya Dışişleri Bakanı İgor İvanov ile Türkiye'nin o dönemki Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Moskova'da bir araya gelmiştir. Bu önemli görüşmede, Avrupa ve Asya bölgelerinde güvenlik ve istikrar konuları ele alınmış ve Türk-Rus işbirliği kararı alınmıştır. Ayrıca, uluslararası terörizmle mücadelede ortak adımlar atılması konusunda anlaşmaya varılmıştır (Çulha, 2016, s. 290). Bu bağlamda, Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin'in 2004 yılında gerçekleştirdiği Türkiye ziyareti büyük önem taşımaktadır. Bu ziyaret, 1992 yılında Yeltsin'in gerçekleştirdiği ziyaretten sonra Rusya tarafından devlet başkanı seviyesinde gerçekleştirilen ilk ziyarettir. Putin, ziyaret sırasında Türk-Rus ilişkilerini "Ülkelerimiz arasında bloklarla ilgili taahhütler kalmadı. Kendi çıkarlarımızı düşünmeye başladık" şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca, dostluğun ve çok yönlü işbirliğinin ilerletilmesine yönelik ortak bildirinin önemine vurgu yaparak, bu bildirinin ikili ilişkilerin geleceğini belirleyeceğini ve ilişkilere güç kazandıracağını ifade etmiştir.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 10-12 Ocak 2005 tarihleri arasında gerçekleştirdiği Moskova ziyareti oldukça önemlidir. Bu ziyaret kapsamında, "Rusya Federasyonu ve Türkiye Cumhuriyeti Arasında Dostluğun ve Çok Boyutlu Ortaklığın Derinleştirilmesine İlişkin Ortak Deklarasyon" metniyle birlikte bir dizi anlaşma imzalanmıştır (Çulha, 2016, s. 291-292). Bu anlaşmalar arasında, Karasuların Ötesinde Tehlikeli Olayların Önlenmesi Anlaşması, Savunma Sanayii Alanında İşbirliği Kapsamında Mübadele Edilen Gizlilik Dereceli Bilgi ve Malzemenin Karşılıklı Korunması Anlaşması, İkili Askeri-Teknik İşbirliği Kapsamında Mübadele Edilen Fikri ve Sınai Mülkiyet Haklarının Karşılıklı Korunması Anlaşması ve İşbirliğine Dair Mutabakat Zaptı gibi anlaşmalar yer almaktadır. Ayrıca, Gazprom ile

Botaş arasında Enerji Alanında İşbirliğine İlişkin Çerçeve Anlaşması ve Türk ve Rus Vneşekonombank ve Eximbank arasında İşbirliği Protokolü gibi ekonomik ve askeri-savunma alanlarında anlaşmalar imzalanmıştır (Tüfekçi, 2017, s. 142).

Bu anlaşmalar, Türkiye ile Rusya arasındaki dostluğun ve çok boyutlu ortaklığın derinleştirilmesini hedeflemekte ve ekonomik, askeri ve savunma alanlarında işbirliğini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu ziyaret, Türk-Rus ilişkilerinde büyük bir adım olarak kabul edilmiştir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, 2005 yılı içerisinde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile iki önemli görüşme daha gerçekleştirmiştir. İlk görüşme, 17-18 Temmuz 2005 tarihlerinde Soçi'de yapılmıştır. Bu görüşmede, Türkiye ile Rusya arasındaki ikili ilişkilerin durumu ele alınmış ve Karadeniz ve Kafkasya bölgesindeki güvenlik meseleleri üzerinde görüş alışverişinde bulunulmuştur (Çulha, 2016, s. 292). 2005 yılındaki ikinci görüşme ise 17 Kasım 2005 tarihinde gerçekleşmiştir. Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Putin, Mavi Akım Doğalgaz Hattı Projesi'nin açılışını gerçekleştirmek amacıyla Samsun'a gelmiştir (Çulha 2016, s. 292). Bu ziyaret, Türkiye ve Rusya arasındaki enerji işbirliğinin bir göstergesi olarak büyük bir öneme sahip olmuştur.

2008 yılı, Türkiye ve Rusya arasındaki ilişkilerin canlandığı bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Bu dönemde karşılıklı ziyaretler gerçekleştirilmiştir. 1-2 Temmuz 2008 tarihleri arasında Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanı Lavrov, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Ali Babacan'ın davetlisi olarak Türkiye'yi ziyaret etmiştir (Çulha 2016, s. 293). Bu ziyaret, iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin güçlenmesine katkı sağlamıştır. Ardından, 5 Temmuz 2008 tarihinde Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Dmitriy Medvedev, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ile Kazakistan'ın başkenti Astana'da bir araya gelmiştir. Bu görüşmede, ticari alandaki işbirliği, ticaret hacminin artırılması olanakları ve büyük altyapı projelerinin hayata geçirilmesi gibi konular ele alınmıştır. İki lider, ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi ve ortak projelerin gerçekleştirilmesi için adımlar atmışlardır.

Bu dönemde, Türkiye ve Rusya arasında Çeçenistan ve Kürt meseleleri gibi önemli konular gündemden düşmüştür. İki ülke, stratejik ortaklık düzeyine yükselterek ilişkilerini geliştirmeye karar vermiş ve ticari bağları güçlendirmiştir. Ancak, 2008

yılında Rusya'nın Gürcistan'a müdahalesi ile siyasi bir kriz yaşanmıştır. Türkiye'nin bu konuda batılı ülkelerin benimsediği bir siyasi üslubu benimsemesi, Rusya Federasyonu tarafından olumlu karşılanmamıştır. Bu durum, ilişkilerde bazı gerginliklere yol açılmasına neden olmuştur.

2009 yılındaki görüşmelerle birlikte Türkiye ve Rusya arasında daha sağlam ilişkiler kurulmuştur. İlk ziyaret Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından gerçekleştirilmiştir. Gül, Moskova'ya ek olarak Kazan Cumhuriyeti'ni de ziyaret etmiştir. Bu ziyaret, Türkiye Cumhuriyeti devlet başkanının Tataristan Özerk bölgesini ziyaret ettiği ilk görüşme olma özelliği taşımaktadır. Görüşme sonrasında, iki ülke arasındaki ticarete Türk Lirası ve Ruble'nin kullanılması, Moskova'da bir Türk Kültür Merkezi ve Türkiye'de bir Rus Kültür Merkezi açılması gibi konular kararlaştırılmıştır. Ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu arasındaki ilişkilerin yeni bir boyuta doğru ilerlemesi ve dostluğun ve çok boyutlu ortaklığın daha da ileri gitmesine yönelik bir ortak deklarasyon yayınlanmıştır (Dışişleri Bakanlığı, 2009).

Rusya Federasyonu Başbakanı Putin'in 2009 yılında Türkiye'ye yaptığı ziyaret, genel olarak ekonomik ilişkilerin ileri seviyeye taşınması amacıyla gerçekleşmiştir. Ziyaret sırasında, Türkiye'de planlanan Nükleer Santral Projesi başta olmak üzere, inşaat ve enerji sektörlerinde çeşitli protokoller imzalanmıştır. Ayrıca, AKSA Enerji, Çalık Holding, Post Olgun Dış Ticaret, TETAŞ, TPAO ve TÜPRAŞ gibi Türk şirketlerinin Rus şirketlerle 20 işbirliği protokolü imzaladığı 12 anlaşma yapılmıştır (Çelikpala, 2013, s. 540).

Bu görüşmelerin yanı sıra, Rus Gazisi'nin Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınmasıyla ilgili olan Güney Akım Projesi de Rusya tarafından desteklenmiştir. Bu proje, Rusya'nın gazını Avrupa'ya taşıyacak yeni bir yolun bulunması için önemli bir adım olarak kabul edilmiştir. 2014 yılı Ekim ayında, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin arasında telefon görüşmesi gerçekleşti. Kremlin Sarayı tarafından yapılan açıklamaya göre, bu görüşme Türkiye'nin isteği üzerine yapıldı. Görüşmenin odak noktası IŞİD terör örgütünün faaliyetleriydi ve bu örgütün bölgedeki güvenlik açısından bir tehdit oluşturduğu vurgulandı. Ayrıca, Putin ve Erdoğan, Türkiye'de gerçekleştirilecek olan Üst Düzey İşbirliği Konseyi (ÜDİK) gündemi hakkında da görüşlerini paylaşmışlardır.

2014 yılında Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Putin, Türkiye-Rusya Üst Düzey İşbirliği Konseyi'nin beşinci toplantısına katılmak amacıyla 1 Aralık 2014 tarihinde Türkiye'ye ziyaret gerçekleştirdi. Bu ziyarette, ikili ekonomik ilişkiler ve bölgesel meseleler ana konular olarak ele alındı. Ziyaretin sonucunda doğalgaz fiyatında %6 oranında indirim yapıldı ve Mavi Akım üzerinden taşınan gaz miktarının 3 milyar metreküp artırılması kararlaştırılmıştı (Çulha, 2016, s. 295).

2015 yılında Vladimir Putin ve Recep Tayyip Erdoğan üç kez bir araya gelmiştir. Bu görüşmelerde, dış politikadaki fikir ayrılıklarına rağmen ticari işbirliğinin devam edeceği mesajları verilmiştir. İki lider arasındaki iyi ilişkiler sürerken, 24 Nisan 2015 tarihinde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Ermenistan'ın başkenti Erivan'da düzenlenecek olan 1915 olayları anma törenlerine katılacağı açıklanmıştır. Kremlin'in internet sitesinde yapılan yazılı açıklamada "soykırım" ifadesinin yer alması tartışmalara yol açmıştır. Kremlin Sözcüsü Dmitriy Peskov, bu açıklamanın Türkiye-Rusya ilişkilerini etkilemeyeceğini belirterek, iki ülke arasındaki ortaklığın devam edeceğini ve birçok ortak projenin bulunduğunu ifade etmiştir.

24 Kasım 2015 tarihinde ise Türk hava sahasını ihlal ettiği gerekçesiyle Türk hava kuvvetlerine ait bir F-16 savaş uçağının, Rusya'ya ait bir SU-24 savaş uçağını düşürmesiyle sorunlar başlamıştır. İncirlik Hava Üssü'nden kalkan Türk F-16 uçağı, Suriye sınırları yakınlarında hava sahasını ihlal eden Rus SU-24 uçağına uyarılar yaptıktan sonra müdahalede bulunmuştur. Rus uçağı düşürülmüş, iki Rus pilot da hayatını kaybetmiştir. Bu olay, Türkiye ve Rusya arasında büyük bir diplomatik krize neden olmuştur. Rusya, Türkiye'ye karşı ekonomik yaptırımlar uygulamış, ticari ilişkileri ve turistik faaliyetleri askıya almıştır. İki ülke arasındaki ilişkilerde gerilim ve gerginlik bir süre devam etmiştir. Ancak, 2016 yılında Türkiye ve Rusya arasında diplomatik temaslar ve müzakereler gerçekleştirilmiş ve ilişkilerin normalleşmesi için adımlar atılmıştır. Bu süreçte, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin arasında karşılıklı ziyaretler gerçekleşmiş ve ilişkiler yeniden düzelmiştir.

Normalleşme süreci kapsamında, ekonomik ilişkiler de güçlendirildi. İki ülke arasındaki ticaret hacmi arttı ve tarım, enerji, turizm ve inşaat gibi çeşitli alanlarda

işbirliği anlaşmaları imzalandı. Ayrıca, Rusya, Türkiye ve İran arasında başlatılan Astana Süreci, Suriye'deki çatışmaların çözümüne yönelik bir diplomatik girişim olarak hayata geçirildi. Türkiye, 2017 yılında Rusya'dan S-400 hava savunma sistemleri satın alarak önemli bir adım attı; ancak bu durum NATO üyeliği bağlamında tartışmalara neden oldu. 2020'de ise Suriye'nin İdlib bölgesindeki çatışmalarda Türk askerlerinin hedef alınması gerginlik yarattı; ancak diplomatik görüşmeler ve ateşkes anlaşmalarıyla sorunların çözümü için adımlar atıldı. Bu olaylar, Rusya ve Türkiye arasındaki ilişkilerin karmaşık ve dinamik doğasını yansıtan önemli gelişmeler olmuştur.

3.2. Türkiye-Ukrayna İlişkileri

SSCB'nin dağılmasının ardından, Türkiye, Ukrayna'nın bağımsızlığını ilân ettiği dönemde hızla harekete geçti ve Aralık 1991'de Ukrayna'nın bağımsızlığını resmen tanıyan ilk ülkelerden biri oldu. Ardından Kiev'de bir büyükelçilik açarak diplomatik ilişkiler kurdu. Benzer şekilde Ukrayna da Türkiye ile yakın ilişkiler geliştirmek amacıyla Ankara'da bir büyükelçilik açtı; bu da iyi komşuluk ilişkilerinin temellerini attı.

Ukrayna; stratejik konumu, ekonomik-ticari potansiyeli ve ulusal değerleriyle Doğu Avrupa'nın önemli bir ülkesi olarak kabul edilmektedir. Türkiye, bölgedeki istikrar açısından Ukrayna ile ilişkilerine büyük önem vererek ikili ilişkileri her alanda geliştirmeye odaklanmaktadır. İki ülke başbakanları arasında 2004 yılında imzalanan "Geliştirilmiş İşbirliği Ortak Eylem Planı"; Karadeniz Bölgesi'nde terörizm ve organize suçlarla mücadele, barış ve güvenliğin sağlanması, ekonomik işbirliğinin güçlendirilmesi, Avrupa-Atlantik bütünleşmesi, beşeri ilişkilerin geliştirilmesi, bilim ve teknoloji alanlarında işbirliği, enerji, çevre ve denizcilik konularında işbirliği ve transit potansiyelinin iyileştirilmesini hedeflemektedir. Ayrıca, 2007 yılında imzalanan "Savunma Sanayii İşbirliği Anlaşması" ile Türkiye ve Ukrayna arasındaki savunma sanayii işbirliği güçlendirilmiştir. Türkiye-Ukrayna ilişkileri, 2011 yılında kurulan "Yüksek Düzeyli Stratejik Konsey" ile stratejik ortaklık düzeyine yükselmiştir (Hoşab, 2022, s. 74).

2014 yılında Kırım Krizi'nin patlak vermesiyle birlikte Türkiye-Ukrayna ikili ilişkileri önemli bir sınavdan geçti. Türkiye, Ukrayna'nın egemenliğine yönelik

tehditleri desteklemedi ve kriz sonrasında tutarlı bir politika izlediği görüldü. Özellikle Kırım'ın ilhakının uluslararası hukuka aykırı olduğunu vurgulayan Türkiye, Rusya'ya yönelik yaptırımlar konusunda Batı bloğuna katılmadı. İlginç bir şekilde, krizin ardından Türkiye-Rusya ilişkilerinde ciddi bir sorun yaşanmadı ve krizin ilişkilere sınırlı etkisi olduğu belirtildi. Hatta Suriye konusundaki görüş ayrılıkları bile ilişkileri olumsuz etkilemedi. Bu durum, Putin'in 2014 yılında Türkiye'yi ziyaretinde enerji konularına odaklanması ve doğalgaz fiyatlarındaki düşüşe dair vaadinde görüldü. Ancak 2015 yılındaki "Uçak Krizi" ile birlikte ilişkilerdeki olumlu atmosfer değişti. Rus Su-24 uçağının Türkiye sınırlarını ihlal etmesi ve uyarılara rağmen ihlale devam etmesi üzerine angajman kuralları çerçevesinde düşürülmesi, ilişkilerde tansiyonun artmasına neden oldu. Özellikle Rusya'nın saldırgan politikaları, Türkiye'nin Ukrayna krizine yönelik açıklamalarında eleştirel bir tutum sergilemesine yol açmıştır.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Ukrayna Krizi ile ilgili olarak Ukrayna Devlet Başkanı Petro Poroşenko ile gerçekleştirdiği ortak basın toplantısında, Kırım'ın ilhakının hukuka aykırı olduğunu vurgulayarak, ilhakın "güçlüyüm, öyleyse haklıyım" mantığıyla eleştirilmesini dile getirmiştir (Milliyet, 2022). Türkiye'nin Rusya ile gerginleşen ilişkileri, Türk-Ukrayna diyalogunun gelişmesine öncülük etmiştir. Ukrayna Devlet Başkanı Petro Poroşenko, Mart 2016'da TRT World kanalında yayınlanan bir söyleşide, Türkiye ve Ukrayna arasındaki ilişkilerin geçmişte bu seviyeye gelmediğini ve Türkiye ile stratejik ortak olduklarını ifade etmiştir (TRT Haber, 2022a).

Ukrayna eski Cumhurbaşkanı Poroşenko'nun 2016 yılındaki Türkiye ziyaretinde, Türkiye'nin Ukrayna Silahlı Kuvvetlerine 4 milyon dolarlık askeri mühimmat ve teçhizat sağlayacağı Stratejik İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma, Türkiye'nin Ukrayna'nın bütünlüğünü desteklemesinin yanı sıra askeri ve mali yardımlarını da içeriyordu. Türkiye, insani yardımların yanı sıra askeri işbirliği alanında da destek sağlamaya başlamıştır. Anlaşmanın hedefi, Ukrayna ordusunun operasyonel yeteneklerini geliştirmek için 2020'ye kadar bir askeri işbirliği planı çerçevesinde pratik adımlar atılmasıydı. Planda, askeri birliklerin eğitimi, reform ve ordu planlaması, danışmanlık yardımı ve silahlı kuvvetler arasında işbirliği alanları gibi konular yer almıştır. Ukrayna Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanlığı'nın 2016 yılındaki basın açıklamasına göre, askeri alanda gerçekleştirilen işbirliği

önlemleri, hem Türkiye ve Ukrayna arasındaki ilişkileri güçlendirmeyi hem de Ukrayna'nın 2020'de NATO üyeliğine hazır olma hedefine ulaşmasını amaçlamıştır.

Aynı yıl içinde, taraflar Askeri Mekanik İşbirliğinin Koordinasyonuna İlişkin Ortak Grup oluşturmuştur. Bu grup, Ukrayna Savunma Bakan Yardımcısı Igor Pavlovsky ve Türkiye Savunma Sanayii Müsteşar Yardımcısı Serdar Demirel tarafından yönetilmiştir. 2018 yılında ise "Ukroboronprom" ve Türkiye Askeri Sanayi Kompleksi Ofisi arasında askeri sanayi kompleksinde işbirliği yapılmasını taahhüt eden bir İşbirliği Mutabakat Muhtırası imzalanmıştır. Ayrıca Ankara, 2017-2021 döneminde Kiev'e mali yardım yapma taahhüdünde bulunarak 15 milyon dolarlık fon sağlamıştır. Bu fonlarla Türk silahlarının satın alınması ve Ukrayna ordusunun Türk eğitim merkezlerinde eğitilmesi amaçlanmıştır. 21 Ekim 2020 tarihinde, Ukrayna Devlet Başkanı Zelenski'nin İstanbul ziyareti sırasında Türkiye ve Ukrayna Savunma Bakanlıkları arasında Askeri Çerçeve Anlaşması imzalandı. Bu anlaşma, askeri savunma alanında işbirliğini geliştirmek ve her iki ülkenin savunma kabiliyetlerini güçlendirmesi amacını taşımaktaydı (President of Ukraine, 2020).

Karadeniz havzasının istikrarı, Türkiye'nin Ukrayna kriziyle ilişkili politikalarında temel bir öneme sahiptir. Bu coğrafi bölge genellikle çatışmasız ve istikrarlı durumuyla bilinmektedir. Türkiye'nin en önemli komşusu ve ticaret ortağı olan Rusya Federasyonu da bu bölgede yer almaktadır. Ancak, Ukrayna krizi sonrasında ortaya çıkan gelişmeler, Karadeniz havzasının istikrarına dair endişeleri artırmıştır. Özellikle Kırım'ın ilhakı, birçok uzman tarafından yeni bir soğuk savaşın başlangıcı olarak değerlendirilmiştir. Bu noktada, Türkiye için yeni bir soğuk savaş riski arzulanan bir sonuç değildir. Potansiyel bir çatışmanın en çok etkileyeceği ülke Türkiye'dir ve bu nedenle Türkiye'nin izlediği politika, dengeyi sağlamak açısından önemlidir. Türkiye'nin tutarlı bir politika izlemesi, Türkiye ve Rusya arasındaki çatışmayı önlemeye yardımcı olmuştur.

Kırım'ın ilhakının ardından, Doğu Ukrayna'da ayrılıkçı hareketlerin yayılması ve iç çatışmaların başlaması, Kiev Hükümeti için ulusal güvenlik açısından ciddi zorlukları beraberinde getirdi. Rusya'nın Doğu Ukrayna'yı işgal etmesiyle birlikte ise ikinci bir kriz dönemi başlamıştır. Türkiye, hem Rusya hem de Ukrayna ile siyasi ve

ticari ilişkilere sahip olması ve aynı zamanda NATO üyesi bir ülke olması nedeniyle bu kriz sürecinde önemli bir konumda bulunmaktadır.

3.3. Rusya'nın Ukrayna İşgalinde Türkiye'nin Diplomatik Hamleleri

24 Şubat 2022'de Rus birlikleri, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'da ilk savaş tehdidi olan Ukrayna işgalini başlattı. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, bu operasyonu “özel askeri hareket” olarak ilân etmiştir. Putin, kısa bir televizyon yayınında operasyonla ilgili bilgi verdikten sonra Ukrayna'nın başkenti Kiev'de ve diğer büyük şehirlerinde patlamalar duyulmaya başlandı. Putin, Ukrayna'ya yönelik saldırganlıkla ilgili ilk açıklamasında, radikal sağın Kiev'deki hükümeti kontrol ettiği iddialarını yineleyerek, bunun Ukrayna'nın “silahsızlaştırılması ve askerden arındırılması” ile ilgili olduğunu vurguladı. Putin, açıklamasında eş zamanlı olarak “Rusya kendini güvende hissedemez, modern Ukrayna topraklarından gelen sürekli tehdit altında gelişemez ve var olamaz” vurgusu yaptı ve ardından Batılı ülkelere karşı bir uyarıda bulundu. Açıklamada, “Dışarıdan müdahale etmek isteyenlere: Bunu yaparsanız tarihteki tüm sonuçlarından daha büyük sonuçlarla karşılaşacaksınız. İlgili tüm kararlar alınmıştır. Umarım beni duyabilirsiniz” demiştir.

Aynı gün Ukrayna Dışişleri Bakanlığı, Ukrayna'nın büyük şehirlerinin, balistik füzelerin hedefi olduğunu duyurdu. Öte yandan Ukrayna Dışişleri Bakanı Dmytro Kuleba, “Putin Ukrayna'ya karşı topyekun bir işgal başlattı” açıklamasını yaparak, “Ukrayna'nın barışçıl şehirleri saldırı altında. Bu saldırganlıktır. Ukrayna kendini savunacak ve kazanacak. Dünya Putin'i durdurabilir ve durdurmalıdır. Şimdi harekete geçme zamanı” dedi. BM Güvenlik Konseyi acil bir toplantı yaptı ve BM Genel Sekreteri Antonio Guterres de “Başkan Putin, barışa bir şans verin. Çok fazla insan öldü” açıklamasını yaptı. BM'nin yanı sıra aynı zamanda diğer Batılı ülkeler de Rusya'ya Ukrayna işgalini durdurması çağrısında bulundu. ABD Başkanı Joe Biden yaptığı bir duyuru ile tüm dünyanın Ukrayna halkıyla dayanışma içinde olduğunu dile getirdi: “Başkan Putin, feci can kayıplarına ve acılara yol açacak, önceden tasarlanmış bir savaşı seçti.”

Gerilimin başladığı bugünlerde Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi gerektiği yönündeki tutumunu net bir şekilde dile getiren Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Erdoğan, orta yolu bulacak bir diplomasi yürüttü. Ayrıca

Türk Dışışleri Bakanlığı, Türkiye'nin Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü desteklediğini ve Kırım'ın Rusya'ya ilhakını kabul etmediğini de açıklamıştır (Baltacı, 2022). 24 Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'yı işgali nedeniyle başta ABD olmak üzere batılı ülkeler çok sayıda Rus şirkete, diplomata ve oligarka yaptırım uygulamaya başladı. Bu bağlamda, Türkiye'nin Rusya'ya karşı ekonomik yaptırımlar uygulamadığını, Ukrayna ve Rusya ile ilişkilerini dengeleyerek “aktif tarafsızlık” politikası uygulamayı tercih ettiğini vurgulamak gerekir. Fakat, Türkiye'nin tarafsız diplomasisi ABD'deki siyasi çevrelerde rahatsızlık da yartmıştır ve bunun üzerine ABD Hazine Müsteşar Yardımcısı Wally Adeyemo, Türkiye Hazine Müsteşar Yardımcısı Yunus Elitas'ı Rus kurum ve şahıslarının Türkiye'yi kullanmaya çalıştığı konusunda uyarmıştır.

Türkiye Hazine Müsteşar Yardımcısı Yunus Elitas ise konuyla ilgili açıklamasında Ukrayna ve Rusya ile derin ekonomik ve siyasi ilişkilere sahip olduğunun altını çizdiği aktararak, devam eden süreç ve yaptırımlar konusunda ise Türkiye'nin konumunun değişmediğini ancak herhangi bir kurum veya kişi tarafından yaptırımların delinmesine de izin verilmeyeceği teyit edilmiştir (Cumhuriyet, 2022). Batılı ülkelerin aksine Türkiye'nin yürüttüğü tarafsız diplomasi Ukrayna ve Rusya için bir nevi iletişim köprüsü olmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan her iki liderle süreç boyunca sürekli olarak gerek telefon görüşmesiyle gerekse yüz yüze görüşmelerle barış yolunu konuşmaya özen göstermiştir. Bu nedenle, Ukrayna Lideri Zelenski ve Rusya Lideri Putin de buna binaen Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın aracılığına birçok kez teşekkürlerini sunmuştur.

Liderlerin güvenini işaret eden bu tavırların göstergesi, diplomasi adına yapılan ilk görüşmelerin Türkiye ile olmasıyla da görülmüştür. Bölgede uluslararası ilişkiler için de önemli bir örnek olan Türkiye, bu tutumuyla savaşın en önemli diplomatik girişimlerine vesile olmuştur.

24 Şubat 2022'de Rus birliklerinin Ukrayna'yı işgal etmesi, uluslararası ilişkilerde dijital diplomasinin önemini bir kez daha vurgulamaktadır. Bu krizde dijital medya, sosyal ağlar ve online platformlar, devletlerin ve aktörlerin diplomatik hedeflerini yönetme ve iletişim kurma aracı olarak büyük bir rol oynamıştır.

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Ukrayna işgalini duyurduğu televizyon yayını, dijital medyanın hızla yayma gücünü göstermiştir. Putin'in

açıklamaları, sosyal medya aracılığıyla hızla tüm dünyaya ulaşmış ve krizin boyutlarını daha da derinleştirmiştir. Bu durum, dijital diplomasinin haberleşme ve bilgi paylaşımında ne kadar etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Batılı ülkelerin liderleri ve uluslararası kuruluşlar da dijital medya ve sosyal ağlar üzerinden Rusya'ya karşı tepkilerini dile getirmişlerdir. ABD Başkanı Joe Biden'in yaptığı duyuru, tüm dünyanın Ukrayna halkıyla dayanışma içinde olduğunu ifade etmektedir. Bu, dijital diplomasinin uluslararası toplumun desteğini mobilize etmede ne kadar etkili bir araç olduğunu göstermektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın tutumu ise dijital diplomasinin dikkate değer bir örneğini sunmaktadır. Türkiye, tarafsız bir diplomasi izleyerek Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne saygı gösterdiğini ve Rusya'nın Ukrayna'yı işgalini kabul etmediğini açıklamıştır. Bu tutum, Türkiye'nin dijital medya ve sosyal ağlar aracılığıyla mesajlarını ileterek bölgede iletişim köprüsü olmasını sağlamıştır.

Bu olaylar dijital diplomasinin, uluslararası krizlerde iletişimi kolaylaştırdığını, mesajların hızla yayılmasını sağladığını ve uluslararası toplumun desteğini sağlamada etkili bir rol oynadığını göstermektedir. Dijital medyanın gücü ve etkisi, devletlerin ve aktörlerin diplomatik hedeflerini yönetme ve iletişim kurma stratejilerinde önemli bir unsurdur.

3.4. Gıda Güvenliği

Rusya ve Ukrayna, dünya genelinde tahıl üretimi ve ihracatında önemli bir role sahiptir. Her iki ülke, özellikle buğday ve mısır gibi tahıl ürünlerinin üretiminde ve ticaretinde öne çıkmaktadır. Tahıl ihracatı, hem ekonomik açıdan önemli gelir kaynağı sağlamak hem de dünya genelinde gıda güvenliğine katkıda bulunmaktadır. Ancak Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle başlayan savaş süreci tahıl tedarikinde de önemli engellemelere neden olmuştur. Ukrayna ve Rusya'nın limanlarından çıkamayan tahıl gemileri, dünya genelinde gıda krizi alarmı durumu yaratmıştır. Gıda krizi, gelişmiş ülkelerin yanı sıra özellikle açlıkla mücadele eden ülkeler için hayati öneme sahip olmuştur. Bu nedenle, oluşturulan Tahıl Koridoru'nun önemi çok daha insancıl bir meseledir.

Bu bağlamda Türkiye'nin Tahıl Koridoru diplomasisi, hem kendi gıda güvenliğini sağlamak hem de bölgesel ve küresel düzeyde gıda güvenliğine katkıda bulunmak için önemli bir adım olmuştur. Gıda güvenliği, bir ülkenin tüm vatandaşlarının sürekli olarak erişebileceği, yeterli miktarda ve sağlıklı gıdaya sahip olma durumudur. Öte yandan gıda güvenliği; üretim, dağıtım, tüketim ve erişim aşamalarında dengenin korunması gereken karmaşık bir konudur. Tarımsal üretimdeki dalgalanmalar, iklim değişikliği, ekonomik faktörler, politik çatışmalar ve diğer faktörler gıda güvenliği üzerinde etkili olabilir. Ukrayna'nın işgaliyle başlayan gıda güvenliği sorunu ise İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan bu en büyük savaş nedeniyle tehlike altına girmiştir.

Türkiye, coğrafi konumu sayesinde Orta Doğu, Kafkasya, Orta Asya ve Avrupa arasında bir köprü görevi görür. Bu rolü nedeniyle Türkiye, bu bölgelerdeki gıda güvenliği açısından önemli bir aktör haline gelmiştir.

Gıda güvenliğinin önemi, iklim krizi ve COVID-19 salgınıyla beraber çok daha kritik bir noktaya taşınmıştır. Zira, tedarik zincirinin bozulması hem ticari krizlere hem de açlık sorunu yaşanmasına neden olacak faktörleri etkileyerek gıda güvenliğinin önemini daha da öne çıkarmıştır. Bu yüzden, işgal nedeniyle başlayan savaşa hem insani açıdan hem de siyasi açıdan bir diplomasi süreci gerekmiştir. Türkiye'nin konuya yönelik yaklaşımı da bu yönde olmuştur. Barış ve denge diplomasisi uygulayarak süreci yönetip, girişimlerle anlaşmanın imzalanmasını sağlamıştır.

Gıda güvenliği, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) 1974 yılında yaptığı Dünya Gıda Zirvesi'nde resmi olarak tanımlanmıştır. Bu tanım, gıda güvenliğinin temel niteliklerini ve önemini vurgulayan etkili bir ifadedir: "Gıda güvenliği, tüm insanların, her zaman yeterli, güvenli ve besleyici gıdaya fiziksel ve ekonomik olarak erişimi olduğunda ve aktif ve sağlıklı bir yaşam sürmek için beslenme ihtiyaçları ve gıda tercihleri karşılandığında var olur."

Bu tanım, gıda güvenliği kavramını sadece yeterli gıdaya erişimle sınırlamayıp, aynı zamanda gıdanın güvenli ve besleyici olması, insanların ekonomik olarak bu gıdalara erişebilmesi, beslenme ihtiyaçlarının karşılanması ve sağlıklı bir yaşam sürme hakkının vurgulanmasını sağlar. Bu nedenle, FAO tarafından

yapılan bu tanım, uluslararası alanda en çok alıntı yapılan ve tanınan gıda güvenliği tanımlarından biri olarak kabul edilmektedir.

Ersoy'a göre (2023) gıda güvenliği artık sadece tarımsal üretim ve açlıkla mücadeleyle sınırlı bir konu değildir. Devamında Ersoy (2023) FAO'nun önceden belirttiği klasik tanımın yalnızca yeterli ve besleyici gıdaya erişimi vurguladığını, bununla birlikte günümüzde gıda güvenliğinin çok daha kapsamlı bir kavram haline geldiğini belirtmiştir.

Gıda güvenliği, birçok bileşenin etkileşimini içeren geniş bir kavramdır. Bunlar ekonomik, siyasi, sosyal ve çevresel faktörleri içerebilir. Gıda güvenliği, gıda üretimine, dağıtımına ve tüketimine ilişkin sistemlerin düzenlenmesi ve geliştirilmesiyle ilgili politikaları da içerir. Aynı zamanda, yeterli ve besleyici gıdaya erişim, gelir düzeyi, eşitsizlik, yoksulluk, çevresel sürdürülebilirlik, iklim değişikliği gibi geniş bir yelpazedeki sosyal ve ekonomik konularla da bağlantılıdır. Gıda güvenliği kavramının bu kapsamlı ve çok boyutlu yapısı, uluslararası ilişkiler teorileri açısından çeşitli analizlere olanak tanır. Uluslararası ilişkiler teorileri, gıda güvenliği ile ilgili politika yapma, işbirliği ve çatışma süreçlerinin anlaşılmasına ve açıklanmasına yardımcı olabilir. Güç politikası, liberal yaklaşım, ekolojik teori, ahlaki düşünceler ve diğer teorik çerçeveler, gıda güvenliğinin karmaşık ve geniş kapsamlı niteliğini ele almada rehberlik edebilir. Gıda güvenliğinin değişen bu çerçevesi nedeniyle uluslararası ilişkilerdeki önemi ve güncel diplomasi konularındaki yeri daha belirgin hale gelmiştir.

Öyle ki Rusya'nın tahıl nedeniyle elinde tuttuğu güç, savaş sırasında Tahıl Koridoru Diplomasisinin önemini artıran bir faktör olmuştur. Zira, Rusya'nın gıda alanındaki politikalarından biri Rus gıda ihracatını mümkün olduğunca artırmak ve böylece Rusya'yı küresel gıda ticaretinde önemli bir aktör haline getirmek olmuştur. Bu nedenle gıda güvenliği ve gıda egemenliği, Rus politikacıların vatansever gözünde neredeyse eş anlamlıdır (Ersoy, 2023, s. 247).

Söylenbilir ki, Rusya'nın Ukrayna işgaliyle başlayan gıda güvenliği riskinin önüne geçen en önemli durum Tahıl Koridoru'dur. Türkiye'nin bu konudaki diplomasisinin uluslararası ilişkiler bağlamında ekonomik ve siyasi etkileri görülmüştür. Bununla birlikte insani açıdan yürütülen niş diplomasi de önemlidir. Zira, Türkiye

enerji, ekonomi, ticaret, güvenlik ve diğer birçok alanda da aktif bir şekilde diplomasi yürütmektedir. Dolayısıyla, Rusya ve Ukrayna arasında yürüttüğü barış ve denge diplomasisi Türkiye'nin dış politika stratejisinin önemli bir bileşeni olsa da, niş diplomasi ile birlikte farklı alanlarda da etkili olma çabası dikkat çekicidir.

3.3.1. Tahıl Koridoru Anlaşması'nın Diplomasi Süreci

Tarihler Şubat 2022'yi gösterdiğinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve beraberindeki heyeti Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Senegal ve Gine Bissau'yu kapsayan bir Afrika turundaydı. Fakat son durak olan Gine Bissau'ya yapılması planlanan ilk cumhurbaşkanı seviyesindeki ziyaret yapılamadan tur yarıda kesildi. Zira, Erdoğan çevrimiçi olarak gerçekleştirilecek olan NATO Liderler Zirvesi'ne katılmak için geri dönmüştü. Bu zirvenin konusu Rusya'nın Ukrayna hamlesiydi. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, 21 Şubat'ta Ukrayna'dan tek taraflı ayrılan “Donetsk Halk Cumhuriyeti” ve “Luhansk Halk Cumhuriyeti”nin bağımsızlığını tanımıştır. 24 Şubat'ta ise Rusya'nın Ukrayna'yı işgal girişimi başlamıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan, o günden sonra Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenski ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile birçok kez hem telefonda hem de yüz yüze görüşerek, denge politikası uygulamıştır.

Türkiye'nin Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin ilk gününden itibaren uyguladığı diplomasi, savaş nedeniyle oluşan krizlere çözüm odaklı sonuçlar getirmiştir. Çözümlerin en önemlilerinden biri Tahıl Koridoru Anlaşması olmuştur. Bu anlaşma sayesinde savaş nedeniyle Rusya ve Ukrayna'dan çıkamayan milyonlarca ton tahıl, tahıl talebinin olduğu ülkelere doğru yola çıkabilmiştir. İşgal gününden iki gün önce 22 Şubat'ta Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Ukrayna Cumhurbaşkanı Zelenski ile bir telefon görüşmesi gerçekleştirmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Afrika turunun ikinci durağı Senegal'de bulunduğu sırada yaptığı görüşmede, Donbas'taki gelişmeleri ve Rusya Güvenlik Konseyi'nin Olağanüstü Toplantısı neticesinde açıklanan kararları yakından takip ettiğini belirtmiştir. Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü hedef alan her türlü karara karşı olduklarını vurgulayan Cumhurbaşkanı Erdoğan, sorunun çözümü için uluslararası alanda diplomasinin tüm imkanlarından yararlanılması gerektiğini vurgulamıştır.

Ertasi gün ise Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ilk görüşmesi telefonda olmuştur. Erdoğan, bu konuşmada, bölgesel meselelerde Rusya Devlet Başkanı Putin ile kurdukları yakın diyaloga her zaman büyük önem verdiğini, bunun olumlu sonuçlarını gördüklerini ve bu anlayışı sürdürme kararlılığında olduğunu vurgulamıştır. Erdoğan ve Putin arasında bir sonraki telefon görüşmesi 6 Mart'ta yapılmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan, ateşkesin sağlanması, insani koridorların açılması ve bir barış anlaşmasının imzalanması için acilen adım atılmasının önemini vurgulamıştır. Acil bir genel ateşkesin bölgedeki insani endişeleri gidermenin yanında, siyasi çözüm arayışlarına da fırsat vereceğini belirten Cumhurbaşkanı Erdoğan, "Hep birlikte barışın yolunu açalım" çağrısını yinelemiştir.

Savaşın ilk gününden itibaren taraflar arasındaki barış çağrılarını yineleyen Türkiye diplomasisinin ilk olumlu sonucu, 10 Mart 2022'de tarafların ilk kez bir araya gelmesi olmuştur. Dışışleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Rusya ve Ukraynalı mevkidaşlarını Antalya'da bir araya getirmiştir. Böylece, savaşın başlamasının ardından Ukrayna ile Rusya arasındaki en üst düzey görüşme ilk kez Antalya'da yapılmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan, bazı konular üzerinde uzlaşya varmanın liderler düzeyinde görüşmeler gerektirebileceğine işaret ettiği bir konuşmayı Rusya Devlet Başkanı Putin ile 17 Mart'ta yaptığı telefon görüşmesinde yinelemiştir. İki ülke liderini İstanbul veya Ankara'da misafir etme teklifini de yapmıştır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın müzakere çağrılarının ardından Ukrayna ve Rusya'dan gelen heyetler, ilk kez İstanbul'da Cumhurbaşkanlığı Dolmabahçe Çalışma Ofisi'nde bir araya gelmiştir. Bu görüşme savaşın başlamasının ardından tarafların ilk kez bir araya gelmesini sağlamasıyla Türkiye'nin denge diplomasisinin sonuçlarından biri olmuştur. Müzakerelerin açılışını yapan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, tüm dünyanın izlediği konuşmasında, adil bir barışın kaybedeni olmayacağına inandığını ve çatışmanın uzamasının hiç kimsenin yararına olmadığını söylemiştir. Erdoğan, "Tüm dünya sizden gelecek hayırlı haberleri bekliyor. Artık görüşmelerden somut sonuç alınması gereken bir döneme girdiğimizi düşünüyoruz" diyerek barış temennisini yinelemiştir.

31 Mart'ta Cumhurbaşkanı Erdoğan, Ukrayna Devlet Başkanı Zelenski ile tekrar görüşmüştür. Görüşmede İstanbul'daki müzakere ele alınmıştır. Görüşmenin

ardından, Ukrayna Cumhurbaşkanı Zelenski, “Ukrayna’nın gerçek bir dostu olan Erdoğan’la bir görüşme daha yaptık. Barış için daha fazla adım atma konusunda mutabık kaldık. Türkiye, Ukrayna’nın güvenliğinin garantörlüğüne hazır olduğu için teşekkür ettim.” açıklamasını Twitter hesabından paylaşmıştır. Ukrayna’nın egemenliğine ve toprak bütünlüğüne aykırı adımları tanımadıklarını, bunun ilkesel bir tutum olduğunu belirten Erdoğan, Minsk Anlaşmaları zemininde bir sonuca ulaşılmasının önemine işaret etmiştir.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, heyetlerin görüşmelerinin ardından Rusya Devlet Başkanı Putin ile görüşmesinde, Rusya-Ukrayna heyetlerinin İstanbul’daki toplantısının olumlu ve yapıcı geçmesinin barışa dair ümitleri yeşerttiğini de belirtmiştir. Tarafların sağduyulu hareket etmesinin ve diyalogu sürdürmesinin önemli olduğunu söyleyen Cumhurbaşkanı Erdoğan, Rusya Devlet Başkanı Putin ile Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenski’yi bir araya getirerek barış gayretlerini taçlandırmak istediklerini de eklemiştir. 28 Nisan’da Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin’nin bir diğer telefon görüşmesi bu olayın hemen ardından gerçekleşmiştir. Görüşmede, Rusya ve ABD arasında Türkiye’de gerçekleşen takasın yanı sıra Ukrayna’daki savaşa dair gelişmeler de ele alınmıştır. Putin, Rus pilot Konstantin Yaroshenko ile Amerikan deniz piyadesi Trevor Reed’in Milli İstihbarat Teşkilatı’nın koordinesi ve gözetiminde gerçekleşen takası dolayısıyla Cumhurbaşkanı Erdoğan’a teşekkür etmiştir.

İki liderin 30 Mayıs’ta yaptığı telefon görüşmesinde, Cumhurbaşkanı Erdoğan, Rusya ile Ukrayna arasında barış zemininin en kısa sürede yeniden oluşturularak, savaşın olumsuz etkilerini en aza indirecek ve güven inşa edecek adımlara ihtiyaç olduğunu aktarmıştır. “Tahıl Koridoru”nun açılması ile ilgili Birleşmiş Milletler’in yol haritası gündemdeyken Dışışleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ve Rusya Dışışleri Bakanı Lavrov 8 Haziran’da Ankara’da bir araya gelmiştir. Çavuşoğlu-Lavrov görüşmesinde Ankara-Moskova ilişkileri, Rusya-Ukrayna savaşındaki son durum ve bölgesel konular ele alınmış ancak en sıcak başlık Tahıl Koridoru olmuştur.

Ankara’daki kritik görüşmenin ardından Erdoğan ve Putin, 11 Temmuz’da telefon görüşmesinde Tahıl Koridorunu yeniden konuşmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Birleşmiş Milletler’in Karadeniz’de tahıl ihracı için güvenli koridorlar

oluşturulması planıyla ilgili olarak harekete geçme zamanının geldiğini belirtmiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Rusya-Ukrayna savaşının başladığı günden bu yana ilk yüz yüze görüşmesi, Tahran Uluslararası Konferans Salonu'nda gerçekleşmiştir. Astana Üçlü Zirvesi kapsamında İran'da bulunan Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile Cumhurbaşkanı Erdoğan burada bir araya gelmiştir.

Tahıl koridoru için ilk resmi adım 13 Temmuz'da İstanbul'da dördü bir toplantı ile atılmış, toplantıda genel prensipler üzerinde mutabık kalınmıştır. 22 Temmuz'da Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın himayesinde Rusya, Ukrayna ve BM arasında anlaşma imzalanmıştır. Müşterek Koordinasyon Merkezi Milli Savunma Üniversitesi yerleşkesinde de 23 Temmuz itibarıyla hazırlık çalışmalarına başlanmıştır. 1 Ağustos'ta ise Tahıl Koridoru'ndan geçen ilk gemi Ukrayna'dan kalkan "Razoni" isimli Sierra Leone bayraklı kuru yük gemisi olmuştur.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Soçi'ye yaptığı gününbirlik çalışma ziyareti kapsamında Rusya Devlet Başkanı Putin ile 5 Ağustos'ta tekrar görüşmüştür. Görüşmede, Tahıl Koridoru'ndan, Akkuyu Nükleer Santrali'ndeki gelişmelere kadar pek çok konunun görüşmesi yapılmıştır. İki lider daha sonra 3 Eylül'de yeniden telefonda görüşmüştür. Bu görüşmede, Türkiye-Rusya ilişkilerinin yanı sıra tahıl ihracı ve Zaporijya Nükleer Santrali'ne dair gelişmeler başta olmak üzere bölgesel konular ele alınmıştır. Ayrıca iki lider, Akkuyu Nükleer Santrali'nin planlandığı şekilde ilerlemesi noktasında kararlılıklarını yinelemiştir.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev'in davetine icabetle Şangay İşbirliği Teşkilatı 22'nci Devlet Başkanları Zirvesi'ne Özel Konuk olarak katılmak üzere 16 Eylül 2022'de Semerkant'ta bulunmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Putin, burada yeniden yüz yüze bir görüşme yapmıştır. İkili ilişkilerin ve işbirliği alanlarının görüşüldüğü buluşmada, özellikle Tahıl Koridoru ile taşınan ürünlerin imkanları sınırlı ülkelere ulaştırılması konusu ele alınmıştır. Daha sonra iki liderin yaptığı basın açıklamasında Putin'in dikkat çektiği konu, imkanları sınırlı ülkelere ulaştırılamayan tahıl iddiası olmuştur. Rus lider Putin, "Her şeyden önce, (BM Gıda Programı) gıda programının uygulanmasına yaptığınız ve yapmaya devam ettiğiniz katkı için tekrar teşekkür etmek istiyorum. Ukrayna

tahılının önemli kısmının en yoksul ülkelere gitmesini umuyoruz. Bu, şu ana kadar sağlanamadı” diyerek iddialarını sunmuştur.

Daha sonra Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin arasında 29 Eylül’deki telefon konuşmasında, Rusya-Ukrayna savaşına ilişkin son gelişmeler değerlendirilmiştir. Görüşmede Erdoğan, uzun süredir üzerinde çalıştıkları Rusya-Ukrayna esir değişiminin başarıyla sonuçlanmasından ve Birleşmiş Milletler’in de katkısıyla geliştirdikleri İstanbul Mutabakatı’nın işlemlerinden memnuniyet duyduğunu ifade etmiştir. Tahıl Koridoru Anlaşması’nın kasım ayında süresinin dolacağına işaret eden Erdoğan, olan mekanizmanın uzatılmasının müşterek menfaat olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, Rus gübresinin ve tahıl ürünlerinin kesintisiz ihracı konusunda da çalışmaya devam ettiklerini dile getirmiştir.

İki liderin 7 Ekim 2022’de yaptığı görüşme yine telefon yoluyla olmuştur. Görüşmede, Türkiye-Rusya ilişkilerini geliştirecek hususların yanı sıra Rusya-Ukrayna savaşındaki son gelişmeler ele alınmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan, görüşmede, Ukrayna meselesinin herkesin yararına olacak şekilde barışçıl bir çözüme kavuşturulması noktasında üzerlerine düşeni yapmaya hazır olduklarını yinelemiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin 13 Ekim 2022’de Asya’da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı Zirvesi kapsamında bulunduğu Astana’da bir araya gelmiştir. Türkiye’de gaz merkezi önerisi kapsamında gaz fiyatlarının siyasi anlamlar taşımaksızın belirlenebileceğini belirten Putin, "Türkiye, Avrupa Birliği’ne gaz sağlamanın en güvenilir yolu olabileceğini kanıtladı" demiştir. Rusya Devlet Başkanı, Rusya’dan Türkiye’ye hidrokarbon tedarikinin tam olarak sağlandığını da bu konuşmada duyurmuştur. Erdoğan ise Tahıl Koridoru’nun devamı için bir kez daha uluslararası inisiyatif alıp Rusya tahılı ve gübresinin birlikte belirlenecek yoksul ülkelere dağıtımına söz vermiştir:

Bu konuda İstanbul Mutabakatı’nı güçlendirerek devam ettirmemiz, Rusya tahıl ve gübresinin yine aynı şekilde Türkiye üzerinden söylediğiniz gibi az gelişmiş ülkelere naklini yapma konusunda kararlıyız. Az gelişmiş ülkelere bu nakliyatı üzerimizden yaparız. Hatta ülkelerinin isimlerini dahi belirlemede müşterek çalışma içinde olabiliriz. Bizim için gelişmiş ülkelerden çok özellikle

fakir fukara, garip guraba ülkeleri bu süreç içinde gözetmemizdir. Bunu yapmamız da dünyada birçok dengeyi lehte çevirecektir diye düşünüyorum. Türkiye ile Rusya'nın bu süreç içinde atacağı adımlar inanıyorum ki belli çevreleri rahatsız ederken ama öbür tarafta az gelişmiş ülkeleri de mutlu edecektir (TCBB, 2022).

Tahıl Koridoru için yürütülen diplomasinin etkisi, uzatılmasında da büyük rol oynamıştır. Batı devletleri ve Rusya arasındaki gerilim nedeniyle koridorun artık amacına hizmet etmediği gibi açıklamalar Rusya'dan gelmeye başlamıştır. Kasım 2022'nin ortasında Tahıl Koridoru için yapılan anlaşmanın süresi dolmak üzereyken, Rusya Devlet Başkanı Putin'in söylemleri koridorun uzatılmaması yönünde olmuştur. Limanlardan ayrılan tahılın çoğunun Batı ülkelerine gittiğini söyleyen Putin, Tahıl Koridoru Anlaşması'nın biteceğine işaret etmiştir. Başta Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan olmak üzere Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ve Savunma Bakanı Hulusi Akar'ın girişimleri ve temasları sürmüştür. Diplomasinin sürekliliği ve uzlaşma sağlama amacıyla yapılması, koridorun süresinin yeniden uzamasını sağlamıştır. Birleşmiş Milletler, bu nedenle Türkiye'ye teşekkürlerini de iletmış hatta dijital diplomasinin bir örneği olarak bunu Twitter üzerinden tweet atarak belirtmiştir.

1 Kasım tarihine gelindiğinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile telefonda görüşme gerçekleştirmiştir. Görüşme, tahıl sevkiyatının devam edip etmeyeceğini belirlemesi bakımından oldukça önemli olmuştur. Erdoğan, Koridor'a ilişkin İstanbul Mutabakatı'nın uygulanmasıyla ilgili sorunların çözümü için tüm taraflar nezdinde gerekli girişimlerde bulunmayı sürdürdüklerini söylemiştir. Birçok konuda olduğu üzere bu meselede de çözüm odaklı bir işbirliğini tesis edeceklerine emin olduğunu belirten Cumhurbaşkanı Erdoğan, tahıl krizini yapıcı yaklaşımla çözmeleri durumunda, müzakerelere dönüş yolunda atılacak adımları da teşvik etmiş olacaklarını belirtmiştir.

Kasım ortasında Tahıl Koridoru Anlaşması'nın süresi dolduğu için anlaşmanın yenilenip yenilenmeyeceği belirsizliğini korurken, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 17 Kasım'da Twitter hesabından paylaştığı açıklamayla anlaşmanın uzadığını açıklamıştır. Erdoğan, Twitter hesabından şu açıklamayı yapmıştır:

Türkiye'nin ev sahipliğinde gerçekleştirilen dördü görüşmeler neticesinde, Türkiye, Birleşmiş Milletler, Rusya Federasyonu ve Ukrayna arasında alınan karar doğrultusunda, Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması 19 Kasım 2022 tarihinden itibaren 120 gün süreyle uzatılmıştır. / Geride bıraktığımız 4 aylık dönemde 500'e yakın gemi ile 11 milyon tondan fazla tahıl ve gıda maddesinin ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması ile bu anlaşmanın dünyanın gıda temini ve güvenliği için ne denli önemli ve faydalı olduğu açıkça görülmüştür. / Anlaşmanın uzatılması iradesini ortaya koyan Birleşmiş Milletler'e, Genel Sekreter Sayın Guterres'e, Rusya Devlet Başkanı Sayın Putin'e ve Ukrayna Devlet Başkanı Sayın Zelenski'ye şükranlarımı sunuyorum, emeği geçen herkesi tebrik ediyorum. Hayırlı uğurlu olsun.

Şekil 1

Recep Tayyip Erdoğan, 17 Kasım 2022

Recep Tayyip Erdoğan · 17 Kas 2022

@RTErdogan · [Takip et](#)

Türkiye devlet görevlisi

Türkiye'nin ev sahipliğinde gerçekleştirilen dördü görüşmeler neticesinde, Türkiye, Birleşmiş Milletler, Rusya Federasyonu ve Ukrayna arasında alınan karar doğrultusunda, Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması 19 Kasım 2022 tarihinden itibaren 120 gün süreyle uzatılmıştır.

Recep Tayyip Erdoğan

@RTErdogan · [Takip et](#)

Türkiye devlet görevlisi

Geride bıraktığımız 4 aylık dönemde 500'e yakın gemi ile 11 milyon tondan fazla tahıl ve gıda maddesinin ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması ile bu anlaşmanın dünyanın gıda temini ve güvenliği için ne denli önemli ve faydalı olduğu açıkça görülmüştür.

ÖS 12:11 · 17 Kas 2022

Kaynak: Twitter, @RTErdogan

Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenski de Twitter hesabından anlaşmanın onaylandığını ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres'in kilit rol oynadığının belirtmiştir. Zelenski mesajında, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ve Antonio Guterres'in hesaplarını etiketleyerek, “Tahıl anlaşması 120 gün daha uzatılacak. Bm Genel Sekreteri Guterres ve Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan küresel gıda krizinin önüne geçmek için alınan bu kararda kilit rol oynadı. Partnerlerimizden resmi açıklama bekliyoruz” demiştir. Bu ileti, dijital platformlar aracılığıyla küresel liderlerin bir araya gelerek uluslararası işbirliği ve çözümlere katkıda bulunma potansiyelini vurgulamıştır.

Şekil 2

Volodimir Zelenski, 17 Kasım 2022

Kaynak: Twitter, @ZelenskyyUa

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in 18 Kasım'da yaptığı görüşmede, Türkiye-Rusya ilişkileri ve Tahıl Koridoru'na ilişkin gelişmeler başta olmak üzere bölgesel konular ele alınmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan, tahıl ihracına ilişkin İstanbul Anlaşması'nın 120 gün süreyle uzatılması konusundaki yapıcı tutumu için bu konuşmada Rusya Devlet Başkanı Putin'e teşekkür etmiştir.

Bir diğer görüşmede, enerji başta olmak üzere Türkiye-Rusya ilişkileri ele alınmış, Tahıl Koridoru ve terörle mücadele dahil bölgesel konular değerlendirilmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, görüşmede, ortak gayretlerle şimdiye kadar 13 milyon tonun üzerinde tahılın ihtiyaç sahiplerine ulaşmasını temin ettiklerini; Tahıl Koridoru

kapsamında farklı gıda ürünlerinin ve tedrici surette başka emtianın da ihracına yönelik çalışmalara başlayabileceklerini ifade etmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Rusya Devlet Başkanı Putin arasında 5 Ocak 2023'te tekrar telefon görüşmesi gerçekleşmiştir. Rusya-Ukrayna savaşıyla ilgili müzakerelerin olumlu sonuç verdiğine, Tahıl Koridoru, esir değişimi ve Zaporijya Nükleer Santrali çevresindeki güvenli bölge girişimlerinde şahit olduklarını hatırlatan Cumhurbaşkanı Erdoğan, barış ve müzakere çağrılarının tek taraflı ateşkes ilânı ve adil çözüm vizyonu ile desteklenmesi gerektiğini dile getirmiştir.

16 Ocak'ta yapılan diğer görüşmede ise Tahıl Koridoru ve amonyak ihracı konuları da değerlendirilmiştir. Görüşmede, Rusya tahılının Türkiye'de una çevrilerek ihtiyacı olan Afrika ülkelerine gönderilmesi projesinde somut adımlar masaya yatırılmıştır. 19 Kasım'da ikinci kez uzatılan Tahıl Koridoru Anlaşması'nın süresinin üçüncü kez uzatıldığını Cumhurbaşkanı Erdoğan, 18 Mart'ta açıklamıştır. Ancak bu sefer anlaşmanın süresi 60 gün uzatılmıştır. 10-11 Mayıs 2023'te Tahıl Koridoru Anlaşması'na ilişkin İstanbul'da Ukrayna, Rusya Federasyonu ve Birleşmiş Milletler ile ikili ve çok taraflı görüşmeler yapılmıştır. Söz konusu görüşmelerde dünya gıda arzı ve güvenliği açısından hayati önem taşıyan Tahıl Koridoru'nun hızlı, güvenli ve etkin olarak işletilmesi ile gıda fiyatlarında istikrarın sağlanarak ihtiyaç sahibi ülkelerin zarar görmelerinin önüne geçilmesi adına Tahıl Anlaşması'nın uzatılması, çatışma koşulları nedeniyle Ukrayna limanlarında mahsur kalan ticari gemilerimiz ve mürettebatının ülkemize dönüşleri için detaylı ve emniyetli bir tahliye planı oluşturulması konuları ele alınmıştır.

Rusya'nın Tahıl Koridoru Anlaşması'na ilişkin belirsiz tutumu bu görüşmeden sonra Türkiye'den aldığı güvenceyle değişmiştir. 17 Mayıs 2023'te Cumhurbaşkanı Erdoğan, 18 Mayıs'ta süresi dolacak olan anlaşmayla ilgili yeniden uzatma kararı alındığını açıklamıştır. Erdoğan, yaptığı konuşmada Tahıl Koridoru Anlaşması'nın 60 gün daha uzatıldığını belirtmiştir. Türkiye'nin Rusya ve Ukrayna arasında uyguladığı denge politikasıyla Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması'nın süresi iki ülke arasındaki çatışmalara rağmen 3 kez uzatılmıştır. Böylece 1 Ağustos'ta ilk kalkan tahıl gemisiyle beraber yaklaşık 953 gemiyle 30.3 milyon tahıl dünyanın dört bir yanına ulaşmıştır (Sabah, 2023).

8 Temmuz'da ise Ukrayna Devlet Başkanı Zelenski, Türkiye'ye ülkesinin işgali dönemindeki ilk ziyaretini gerçekleştirmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan ile 2 buçuk saatlik bir toplantının ardından Zelenki'nin açıklamaları Türkiye'nin girişimleriyle ilgili minnettarlığının göstergesi olmuştur. Zelenski'nin, "Türkiye'nin, Ukrayna'nın toprak bütünlüğü ve egemenliğine olan değişmez desteği için minnettarım. Karadeniz Tahıl Girişimine ve Ukrayna'dan tahıl inisiyatifine olan desteğiniz için minnettarım. Türkiye, bu barış planı kapsamında liderlik konumunu üstlenmeye hazır" cümleleri Türkiye'nin diplomasi trafiğinin niş bir diplomasi üzerinde olduğunu da ortaya koyan örneklerden olmuştur. Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün ve insani bir koridorun sağlanması için Türkiye'nin girişimleri bu açıklamada kaydedilmiştir.

18 Temmuz gününe gelindiğinde ise koridorun üçüncü kez uzatılmasıyla ilgili Rusya tarafı, olumsuz açıklamalarla gündeme gelmiştir. Bu açıklamaların nedeni, tahılın gitmesi gereken ülkelere gitmeyip çoğunlukla Batı ülkelerine gitmesi olmuştur. 1 Ağustos 2022'de ilk geminin hareket etmesinin ardından Tahıl Koridoru'ndan geçen tahılın miktarı 33 milyon tona yaklaşmıştı. Bu tahılın yüzde 40'ı Avrupa'ya, yüzde 30'u Asya'ya, yüzde 13'ü Türkiye'ye, yüzde 12'si Afrika'ya ve yüzde 5'i Orta Doğu'ya taşınmıştı. Avrupa devletlerinin Rusya'ya uyguladığı yaptırımlar, Rusya'yı bu karara iten en önemli unsurlardan biri olmuştur. Ancak Türkiye'nin bu durumdaki girişimleri yeniden artarak devam etmiştir. Körfez turuna çıkmadan önce açıklamalarda bulunan Cumhurbaşkanı Erdoğan, Rusya Devlet Başkanı Putin'in insani köprüünün devamını istediğine inandığına dair açıklamalarda bulunmuştur. Tahıl Koridoru Anlaşması'ndan tek taraflı olarak çekilen Rusya'nın kararı, Afrika'da birçok ülkenin gıdaya ulaşımının önüne ket vurmuştur. Ancak Rusya lideri yaptığı açıklamayla Afrika ülkelerinin tahıla ulaşacağına dair söz vermiştir (Hacıoğlu & Kızılkoyun). Bu durum, Rusya'nın Afrika açılımının da bir göstergesi olmuştur. Zira, Batı ülkelerinin Afrika ülkeleri üzerindeki gücü gün geçtikçe daha çok azalmaktadır. Çin ve Rusya'nın Afrika'yla olan ekonomik ve insani ilişkilerinin ise arttığı görülmektedir. Rusya'nın Afrika ülkelerine verdiği tahıl sözü de dış politikasındaki Afrika açılımının bir parçası niteliğindedir.

Rusya'nın Tahıl Koridoru Anlaşması'ndan çekilmesinin ardından, Rusya Devlet Başkanı Putin'in Türkiye'ye ilk ziyareti de planlanmıştır. Cumhurbaşkanı

Erdoğan'ın “insani koridor” olarak nitelendirdiği anlaşmaya Rusya'nın geri döneceğine dair açıklamaları da devam etmiştir.

NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg ise Rusya'nın, Türkiye ve Birleşmiş Milletler'in (BM) çabalarına rağmen tahıl anlaşmasından çekilmesini kınadığına yönelik açıklamada bulunmuştur. Bu açıklamalar, bir nevi Türkiye ve Batı'nın Tahıl Koridoru'na bakış yönünün bile farklı olduğunu göstermektedir. Zira Türkiye'nin insani köprü olarak görülen anlaşmadan çekilen Rusya'nın masaya oturacağına inanması bunu göstermektedir. Bu dönemde, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Ukrayna'nın NATO üyesi olması ile ilişkili açıklaması ise iki ülkeyi karşısına almayan bir diplomasi yönettiğinin örneklerinden olmuştur. Ukrayna'nın NATO üyeliği Rusya tarafından tarihler boyunca istenmeyen bir adımdır. Ancak Türkiye, Ukrayna'nın özgürlüğünü vurgularken Rusya'nın kararlarıyla ilgili sert açıklamalar yapmamıştır. Türkiye'nin niş diplomasi örnekleri arasına girebilecek bu adım, hem NATO'nun temsil ettiği güvenlik hem de Tahıl Koridoru'nun temsil ettiği insani diplomasiyi göstermiştir. Öte yandan, Türkiye'nin Ukrayna ve NATO girişimleri Rusya için oldukça ters politika göstergesi olmuştur. Bu konunun da Tahıl Koridoru Anlaşması'ndan çekilmesinde etkili olabileceği düşünülmektedir.

3.3.1.1. T.C. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Dijital Diplomasisi

Dijitalleşen dünyada sosyal medya, sadece kişisel olarak değil devlet kurumları ve bürokratlar tarafından da oldukça aktif şekilde kullanılmaktadır. Bunun en önemli örnekleri başta eski ABD Başkanı Trump döneminde olmak üzere, pek çok ülkede gelişen olaylarla görülmüştür. Rusya-Ukrayna Savaşı da bu örneklerin en önemlileri arasında yerini almıştır. Savaşın başladığı 24 Şubat 2022 tarihinden itibaren sosyal medya, hem liderlerin önemli açıklamaları hem de uluslararası diplomasinin sağlanması açısından etkin şekilde kullanılmıştır.

Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan da hem yürüttüğü klasik diplomasiyle hem de dijital diplomasiyle savaşın en önemli aktörlerinden biri olmuştur. Erdoğan, Twitter'ı aktif kullanan dünya liderleri arasında yer almaktadır. Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başından beri de Twitter'ı aktif olarak kullanarak, denge diplomasisi yürütmüştür. Savaşın ilk günlerinden itibaren saldırıların durdurulmasını

ve işgalin demokrasiye tamamen aykırı olduğunu belirtmiştir. Barış çağrılarını ilk olarak Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Oleksandroviç Zelenski ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'i telefonda arayarak belirtmiştir. Saldırıları başlamadan önce 22 Şubat'ta Zelenski ile konuşarak desteklerini bildirmiştir. Bu görüşmenin ardından Zelenski de Twitter hesabından paylaşımda bulunarak, Erdoğan'a teşekkürlerini iletmiştir. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin toplanması kararlaştırılmış ve bu destek için de teşekkürlerini sunmuştur. Zelenski'nin bu tweeti şekil 3'teki gibidir.

Şekil 3

Volodimir Zelenski, 22 Şubat 2022

Kaynak: Twitter, @ZelenskyyUa

Cumhurbaşkanı Erdoğan, 23 Şubat'ta Rusya Devlet Başkanı Putin ile de bir telefon görüşmesi yapmıştır. Savaşın daha karmaşık hale gelmesinin, hele de askeri bir çatışmanın kimseye yarar getirmeyeceğini vurgulayan Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu anlayışla diplomatik temasların ve görüşmelerin devam ettirilmesini önemsediklerini; dün olduğu gibi bugün de Türkiye'nin gerginliğin azaltılması ve barışın korunması için üzerine düşeni yapmaya hazır olduğunu belirtmiştir. Diyalog ve barış çağrısını yineleyen Cumhurbaşkanı Erdoğan, diplomasiyi öne çıkarmakta fayda olduğunu, NATO içinde de yapıcı tutumu sürdürdüklerini ifade etmiştir. Erdoğan, Rusya'nın Ukrayna'ya karşı saldırıları başlamadan önce telefon görüşmeleriyle orta yolu bulmak adına diplomasi yürütmüştür. Saldırıların başladığı

ilk gün ise Cumhurbaşkanı Erdoğan dijital diplomasiyle Twitter hesabından yaptığı üç tweetle barış çağrılarını yinelemiştir.

İlk paylaşımda, Rusya'nın Ukrayna'ya işgali başlattığı 24 Şubat'ta, askeri hareketin kabul edilemez olduğunu belirterek, işgali “reddediyoruz” demiştir. “Uluslararası hukuka aykırı gördüğümüz bu adım; bölgenin barış, huzur ve istikrarına vurulmuş ağır bir darbedir” sözlerini eklemiştir. Bu paylaşım, Rusya'nın Ukrayna'da gerçekleştirdiği askeri müdahalenin uluslararası hukuka aykırı olduğunu ve bölgede barışın korunması gerektiğini vurgulayan bir açıklama olarak nitelendirilebilir. Türkiye'nin Rusya'nın Ukrayna'yı işgali boyunca attığı adımlar, Rusya'yı karşısına alacak şekilde olmamıştır. Karşılıklı ilişkiler artarak devam etmiştir ancak burada da görüldüğü üzere durumun, uluslararası hukuka aykırı olduğu açıklamaları da daima sürdürülmüştür. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu tweeti şekil 4'teki gibidir.

Şekil 4

Recep Tayyip Erdoğan, 24 Şubat 2022a

Kaynak: Twitter, @RTErdogan

İkinci paylaşımında, Rusya ile Ukrayna arasındaki sorunların Minsk Mutabakaları çerçevesinde diyalog yoluyla çözülmesi gerektiğini belirterek, uluslararası hukukun üstünlüğüyle sürecin çözülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu ifadeleriyle Erdoğan, çatışmaların barışçıl bir şekilde sona erdirilmesi için diplomatik çözüm yollarını öne çıkarmış ve uluslararası hukukun önemini vurgulamıştır. Minsk Mutabakatları, Ukrayna ve Rusya arasında 2014'teki kriz sonrası ateşkesi sağlama ve

barışçıl bir çözüm için yapılan anlaşmalardır. Erdoğan'ın paylaşımı, bu çerçevenin önemini vurgulayarak sorunun diplomatik yollarla çözülmesine odaklanmaktadır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu tweeti şekil 5'teki gibidir.

Şekil 5

Recep Tayyip Erdoğan, 24 Şubat 2022b

Kaynak: Twitter, @RTErdogan

Cumhurbaşkanı Erdoğan, üçüncü olarak paylaştığı tweette ise her iki ülkeyle olan yakınlığını teyit ederek, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün korunma mücadelesine destek verdiğini açıkça ifade etmiştir. İki ülkenin dost olarak görüldüğünü ve samimi olarak üzüntü duyduğunu da belirtmiştir. Üçüncü tweetin önemi, yürütülen barış diplomasisinin de temelindeki yakın siyasi ilişkilere dikkat çekilmesi olmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu tweeti şekil 6'daki gibidir.

Şekil 6

Recep Tayyip Erdoğan, 24 Şubat 2022c

Kaynak: Twitter, @RTErdogan

Böylece, Cumhurbaşkanı Erdoğan saldırılara karşı duruşunu hem klasik diplomasiyle hem de dijital diplomasiyle ortaya koymuştur. Bu diplomasi yürütme örneği savaşın başladığı ilk günden beri gösterilmiştir. Bu durum Ukrayna limanlarına yapılan saldırılar nedeniyle tahıl gemilerinin yerine ulaşamamasıyla başlayan küresel gıda krizi tehdidinde de devam etmiştir. Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, benzeri görülmemiş bir küresel gıda krizi korkusunu tetiklemiş ve savaşın yıkıcı etkisini artırmıştır. Birleşmiş Milletler-Türkiye aracılı Karadeniz Tahıl Girişimi de dahil olmak üzere uluslararası toplumun hızlı tepkisi, Ukrayna'nın gıda ihracatındaki engelin kaldırılmasında ve piyasaların istikrara kavuşmasında etkili olmuştur.

Emtia fiyatları, Ukrayna'daki savaşın etkileri ve arz sınırlamaları nedeniyle 2022'nin ilk çeyreğinde artmıştır (World Bank Data, 2023). Savaş etkisi, özellikle Rusya ve Ukrayna'nın ihracat yaptığı enerji, gübre, tahıl ve metaller gibi emtialarda fiyatları yükseltmiştir. Bunun yanı sıra, COVID-19 pandemisinden sonra artan talep de emtia fiyatlarının artmasına katkıda bulunmuştur. Küresel ekonomideki toparlanma da emtialara olan talebi artırmıştır. Ancak, emtia üretimi talep artışına yetişememiş, bu da fiyatları daha da yukarı çekmiştir. Enerji fiyatları, 2022 yılının Mart ayında 2020 yılının Nisan ayına göre 4 katından fazla artarak büyük bir yükseliş gösterdi (World Bank Data, 2023). Bu artış oranı, 1973 petrol krizindeki fiyat artışından bu yana en kısa sürede gerçekleşen en büyük artış olarak kaydedilmiştir. Aynı zamanda, gübre fiyatları da bu dönemde yüzde 220 artarken, gıda fiyatları yüzde 84 artış gösterdi (World Bank Data, 2023). Bu yüksek fiyat artışlarının insani ve ekonomik etkileri oldukça olumsuz olmuştur. Fiyatlardaki artışlar, birçok ülkede çeşitli gıda sorunlarına neden olmuş ve enflasyon oranlarını yükseltmiştir. Tüm bu sebeplerden dolayı Rusya'nın Ukrayna saldırıları başladıktan sonra küresel gıda krizi de gündeme gelmiştir.

Her iki ülkeyle de barış diplomasisi yürütme çabası gösteren Türkiye'nin konumu bu küresel kriz için çözüm olmuştur. Bu minvalde Şubat 24'te başlayan savaşın ardından başlayan küresel gıda fiyat artışı ve Ukrayna limanlarında mahsur kalan gıda için Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın girişimleriyle ve Birleşmiş

Milletler'in öncülüğünde Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması için hazırlıklar başlamıştır. Bunun öncesinde, Rusya ve Ukrayna arasında müzakere sürecinin ilk adımı da Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın çağrılarının ardından İstanbul'da Cumhurbaşkanlığı Dolmabahçe Çalışma Ofisi'nde gerçekleşmiştir. Heyetlerin bir araya gelişi, iki ülke için de Türkiye'nin barış diplomasisi yürütmesi sonucunda olmuştur. Küresel gıda krizi endişeleri gün geçtikçe artarken Birleşmiş Milletler'in Karadeniz'de güvenli bir Tahıl Koridoru oluşturma önerisi de bu günlerde gündeme gelmeye başlamıştır.

Diplomasilerin ardından Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın girişimleriyle Rusya Devlet Başkanı Putin ve Ukrayna Devlet Başkanı Zelenski Karadeniz'de Tahıl Koridoru Anlaşması imzalamaya ikna edilmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Guateres de anlaşmanın öncülüğünü yapmıştır. İki liderle de savaşın başlamasından önce ve sonrasında telefon trafiğini sürdüren Cumhurbaşkanı Erdoğan Tahıl Anlaşması'nın imzalanmasını sağlayan ülke lideri olarak tarihe geçmiştir. 22 Temmuz 2022'de İstanbul'da imzalanan Tahıl Koridoru Anlaşması'nın ardından 1 Ağustos itibarıyla Ukrayna'nın limanlarından gemiler güvenli ayrılmıştır.

“Tahıl ve Gıda Maddelerinin Ukrayna Limanlarından Güvenli Taşınması Girişimi” adı altında imza töreninin yayını, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Twitter hesabından yayınlanmıştır. Bu yayın toplam 11 milyon izleyici sayısına ulaşmıştır. Bu paylaşım şekil 7'deki gibidir.

Şekil 7

Recep Tayyip Erdoğan, 22 Temmuz 2022a

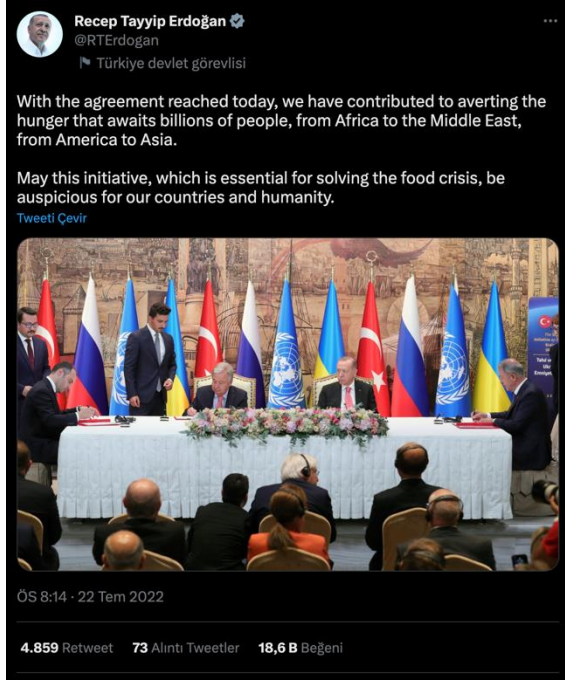

Kaynak: Twitter, @RTErdogan

Bu paylaşım dışında Tahıl Koridoru’nun küresel bir krizi çözmesi nedeniyle Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın diğer paylaşımları İngilizce olarak yapılmıştır. Sekiz tweet halinde atılan paylaşımlarda törenden fotoğraflar da yer almıştır. İlk tweette, “Bugün varılan anlaşma ile Afrika'dan Ortadoğu'ya, Amerika'dan Asya'ya milyarlarca insanı bekleyen açlığın önüne geçilmesine katkı sağladık. Gıda krizinin çözümü için elzem olan bu girişim ülkelerimize ve insanlığa hayırlı olsun” denmiştir. Anlaşmanın dünyanın her yerindeki insanlar için ne kadar önemli olduğuna vurgu yapılmıştır ve gıda krizinin çözülmesi adına insanlık için imzalandığı belirtilmiştir. Bu tweet şekil 8’deki gibidir.

Şekil 8

Recep Tayyip Erdoğan, 22 Temmuz 2022b

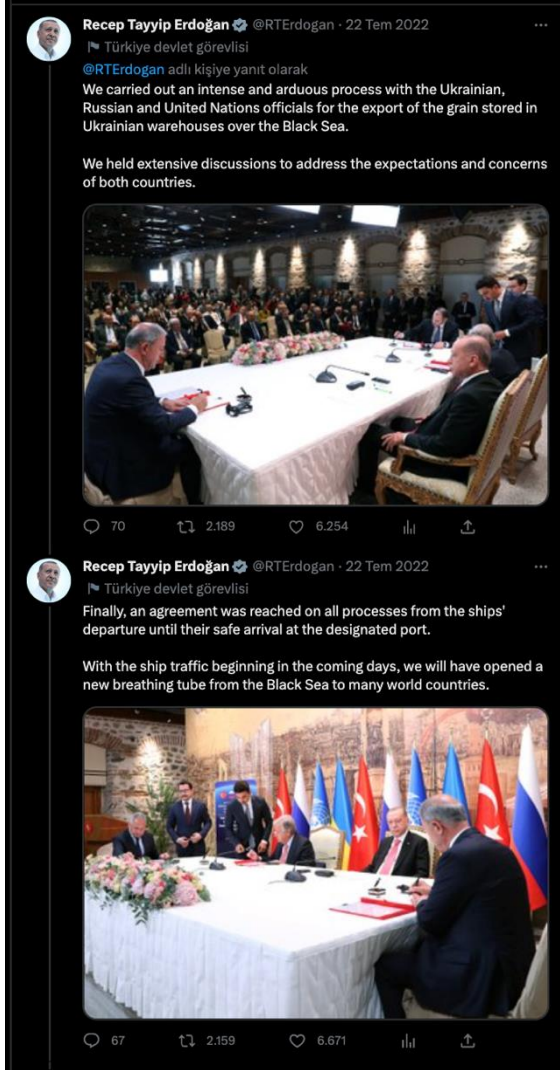
Kaynak: Twitter, @RTERdogan

Ardından atılan tweetlerde sürece ilişkin bilgiler verilmiştir. Ukrayna depolarında depolanan tahılın Karadeniz üzerinden ihracatı için Ukrayna, Rusya ve Birleşmiş Milletler yetkilileri ile yoğun ve meşakkatli bir süreç yürütüldüğü belirtilmiştir. Her iki ülkenin beklenti ve kaygılarını ele almak için kapsamlı görüşmelerin gerçekleştirildiği vurgulanmıştır. Son olarak, gemilerin kalkışından belirlenen limana güvenli bir şekilde varışlarına kadar olan tüm süreçlerde anlaşmaya varıldığı kaydedilmiştir. Erdoğan'ın tweetlerinde görüldüğü üzere, Ukrayna'nın tahıl ihracatı sürecinde yaşanan yoğun ve meşakkatli aşamaların dijital platformlar aracılığıyla paylaşılması, uluslararası toplumun sürece dair bilgilendirilmesini sağlamıştır. Bu sayede, dijital diplomasi ile geniş bir kitleye ulaşılarak Ukrayna'nın yaşadığı sorunların ve çözüm sürecinin uluslararası kamuoyuna aktarılması amaçlanmıştır. Ayrıca, dijital diplomasiyle yapılan bu paylaşımlar, Ukrayna ve Rusya arasındaki görüşmelerin kapsamlı bir şekilde ele alındığını ve her iki ülkenin beklenti ve kaygılarının dikkate alındığını vurgulamıştır. Bu, dijital platformlar üzerinden

yapılan iletişimle gerçekleştirilen diplomatik diyalogun etkin bir şekilde sürdürüldüğünü göstermektedir. Bu tweetler Şekil 9’da gösterilmiştir.

Şekil 9

Recep Tayyip Erdoğan, 22 Temmuz 2022c

Kaynak: Twitter, @RTERdogan

Anlaşmanın gerekleri tweet dizisinin devamında paylaşılmıştır. Planın yürütülmesi ve denetlenmesinin İstanbul'da kurulacak olan ortak koordinasyon merkezi tarafından yapılacağı bilgisi verilmiştir. Planın başarısının uluslararası

toplumun desteğine bağlı olduğu belirtilmiştir. Tahıl Koridoru'yla beraber, kuraklığın etkisiyle kaynaklanan verimlilik kayıpları nedeniyle ek fiyat artışlarının önüne geçilecektir. Küresel bir sorun haline gelen gıda enflasyonunun kontrol altına alınmasına da yardımcı olunduğunun altı çizilmiştir. Bu bağlamda, Erdoğan'nın yaptığı paylaşımlar, bilgi akışını hızlandırarak uluslararası toplumu bilgilendirmeyi, paydaşlar arasında etkin bir iletişim ve diyalogun sürdürülmesini ve sürecin başarıyla tamamlanmasını sağlamayı hedeflemiştir. Bu tweet dizisi Şekil 10'daki gibi olmuştur.

Şekil 10

Recep Tayyip Erdoğan, 22 Temmuz 2022'd

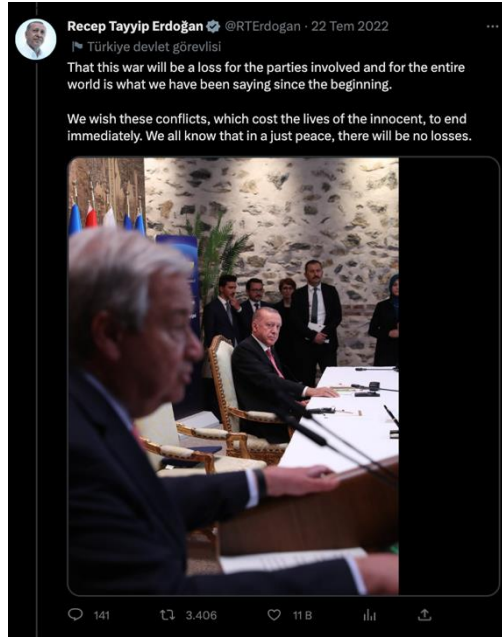
Kaynak: Twitter, @RTErdogan

Tahıl Koridoru için atılan adımların Twitter üzerinden yapılan açıklamalarında kullanılan fotoğraflar da önemli olmuştur. Şekil 11'deki tweette BM Genel Sekreteri

Gueterres'in öne çıktığı arkada ise Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın görüldüğü bir fotoğraf kullanılmıştır. Açıklamasında ise savaşın taraflar ve tüm dünya için kayıp olacağının başından beri söylendiği belirtilmiştir. Masumların canına mal olan çatışmaların bir an önce son bulması dilekleri paylaşılmıştır.

Şekil 11

Recep Tayyip Erdoğan, 22 Temmuz 2022

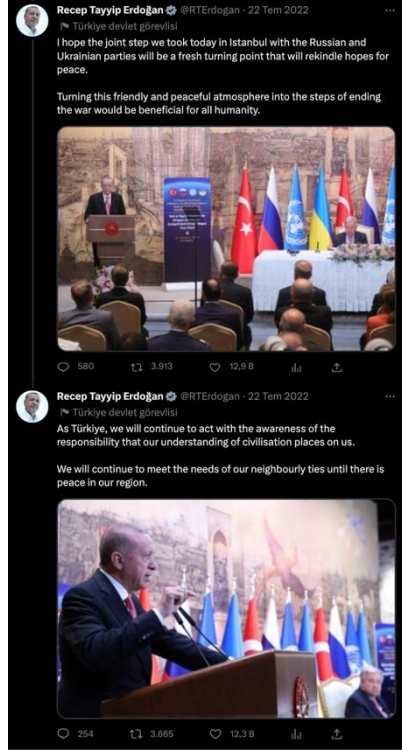

Kaynak: Twitter, @RTErdogan

Cumhurbaşkanı Erdoğan, ayrıca bu adımın barış umutlarını alevlendirmesini temenni ettiğini belirtmiştir. Yürütülen barış diplomasisine binaen barışçıl ortamın savaşı bitirmesinin de hayırlı olacağına değinmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin barış diplomasisini devam ettireceğinin de medeniyet anlayışının gereği olduğunu vurgulamıştır. Bu tweet dizileri Şekil 12'deki gibidir.

Şekil 12

Recep Tayyip Erdoğan, 22 Temmuz 2022f

Kaynak: Twitter, @RTErdogan

Diplomatik ilişkilerde dijital teknolojinin kullanımı son yıllarda oldukça önem kazanmıştır. Özellikle sosyal medya platformları, politikacılar için bir diyalog aracı olarak kullanılmakta ve onların ilişkilerine yönelik hedeflerini ve planlarını iletmelerine olanak sağlamaktadır. Bu sayede gerçekleştirilen diyaloglar doğrudan büyük bir kitleye ulaştırılabilmekte ve faaliyetler hakkında bilgi verilebilmektedir. Ülkelerin küresel bir krize çözüm için imzaladıkları anlaşmayı içeren tweetler, sosyal medyanın bilgilendirme ve diyalog amaçlı kullanımını göstermektedir. Siyasiler, Twitter'ı, ilişkilerine yönelik hedefleri ve planlamaları iletebilecekleri bir kanal olarak görmekte ve gerçekleştirdikleri diyalogları doğrudan büyük bir kitleye duyurarak faaliyetlerine dair bilgilendirme yapabilmektedir (Yücel & İzgi, 2013).

22 Temmuz 2022'de imzalanan Tahıl Koridoru Anlaşması için Türkiye'nin girişimlerinin öneminin yanında BM'nin öncülüğü de oldukça önemli olmuştur. Batı ülkelerini temsil etmesi ve dünyanın birçok yoksul ülkesine yapılan yardımları

organize etmesi nedeniyle BM'nin aldığı tavır da diplomasinin başarısını gösterme noktasında çok önemli olmuştur. Bu yüzden, BM Genel Sekreteri Antonio Guterres'in Twitter hesabından yaptığı paylaşımlar da bu diplomasinin önemi için kritik öneme sahiptir.

Şekil 13

Antonio Guterres, 22 Temmuz 2022a

Kaynak: Twitter, @antonioguterres

Guterres, BM himayesinde Tahıl Koridoru Anlaşması'nın Ukrayna, Rusya ve Türkiye arasında imzalandığını belirterek, Karadeniz'de gıda ihracatının yolunun açıldığını ifade etmiştir. Bu bağlamda dünya çapında milyonlarca insan için gıda kıtlığının felaket olmasından kaçınılacağı vurgulanmıştır. Anlaşmayı umut, olasılık ve rahatlama ışığı olarak nitelemiştir. BM Genel Sekreteri Guterres'in dijital diplomasi aracılığıyla yaptığı bu paylaşımlarla küresel toplumun bilgilendirilmesi ve anlaşmanın getirdiği umudun vurgulanması amaçlanmaktadır. Dijital platformlar sayesinde geniş bir kitleye ulaşan bu paylaşımlar, anlaşmanın küresel düzeydeki etkilerinin ve insanların gıda güvenliğine yönelik endişelerinin azalmasını hedeflemektedir.

Şekil 14

Antonio Guterres, 22 Temmuz 2022b

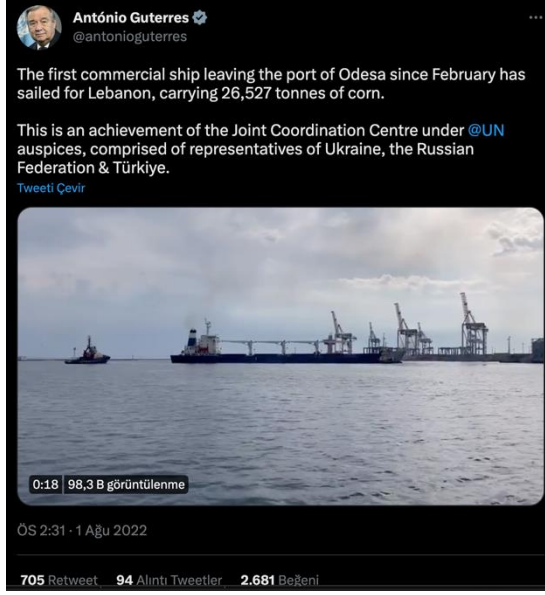

Kaynak: Twitter, @antoniooguterres

Guterres, tweet dizisinin devamında anlaşmanın taraflarının gösterdiği efora dikkati çekmiştir. Karadeniz Tahıl Anlaşması'nın tüm tarafların yoğun çaba ve kararlılığını gerektirdiğini vurgulamıştır. Dünyanın küresel gıda kriziyle başa çıkması için anlaşmaya ihtiyacın olduğunu ifade etmiştir. İmzalanan anlaşmanın ardından 1 Ağustos'ta ilk tahıl gemisi Ukrayna'dan ayrılarak Karadeniz'de oluşturulan güvenli koridor rotasından, İstanbul Boğazı'ndan geçmiştir. Böylece, savaşın başlamasının ardından beşinci ayda Ukrayna'nın tahıl ihracatı yeniden başlamıştır.

Şekil 15

Antonio Guterres, 1 Ağustos 2022

Kaynak: Twitter, @antonioguterres

Kalkan ilk gemi için BM Genel Sekreteri Guterres bir paylaşımda bulunmuştur. Şubat ayından beri Odesa Limanında ayrılan ilk ticaret gemisi olduğunu belirterek, bir video paylaşmıştır. 26 bin 527 ton mısırın Lübnan'a yola çıktığı bilgisini takipçileriyle paylaşmıştır. Bu başarının Ukrayna, Rusya ve Türkiye'nin temsilcilerinden oluşan BM himayesindeki Ortak Koordinasyon Merkezi'ne ait olduğunu vurgulamıştır. Paylaşımda Ukrayna, Rusya ve Türkiye'nin temsilcilerinden oluşan Ortak Koordinasyon Merkezi'nin rolü vurgulanmıştır. Bu, ülkeler arasındaki işbirliği ve BM himayesindeki koordinasyonun önemini göstermektedir. Şekil 15'de bu tweet yer almaktadır.

Şekil 16

Recep Tayyip Erdoğan, 18 Ağustos 2022a

Kaynak: Twitter, @RTErdogan

18 Ağustos 2022 tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve BM Genel Sekreteri Antonio Guterres Ukrayna'ya ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaretin ardından Cumhurbaşkanı Erdoğan, dokuz tweetlik bir dizi paylaşımında bulunmuştur. İlk dört tweette Ukrayna'nın toprak bütünlüğü ve egemenliği bir kez daha vurgulanmıştır. Ukrayna halkının acil insani ihtiyaçları için yapılan yardımlara ve Ukraynalılara yapılan ev sahipliğinden bahsedilmiştir. Beşinci tweette ise Ukrayna tahılının Karadeniz üzerinden güvenli şekilde dünya piyasalarına ihracını mümkün kılan İstanbul Mutabakatı'nın olumlu yansımalarının sadece Ukrayna değil tüm dünyanın hissetmeye başladığı belirtilerek, iki ülkenin Ulaştırma Bakanları tarafından imzalanan protokol ve ülke liderlerinin fotoğrafı paylaşılmıştır. İstanbul Mutabakatı'nın Ukrayna tahılının güvenli bir şekilde dünya piyasalarına ihracını

sağlaması; Türkiye'nin Ukrayna'nın ekonomik kalkınmasına destek olduğunu ve bu konuda ortak çıkarların bulunduğunu göstermektedir. İmzalanan protokol ve liderlerin fotoğrafının paylaşılması da iki ülke arasındaki işbirliğinin somut bir göstergesidir. Siyasetçiler, gerçekleştirdikleri diplomatik faaliyetleri Twitter hesapları üzerinden fotoğraflar aracılığıyla paylaşarak kamuoyunu bilgilendirmektedir. Bu tarz faaliyetlerin en temel amacı, devletin gerçekleştirdiği resmi işleri daha etkin, hızlı bir şekilde duyurmak ve diğer uluslararası aktörleri kendi lehine etkilemektir (Sayın, Avcı ve Candan, 2022, s. 285). Bu durum, Türkiye ve Ukrayna arasındaki ilişkilerin daha da güçlenerek stratejik bir ortaklık şeklinde ilerlediğini göstermektedir. Her iki ülke, güvenlik, ekonomi, insani yardım ve diğer konularda işbirliğini artırma konusunda kararlılık sergilemektedir. Bu durum, Türkiye'nin bölgesel istikrar ve güvenliğinin sağlanması açısından yürüttüğü politikanın önemli bir adımıdır ve Rusya'ya ve Batı'ya karşı güvenliği ve insani yardımı desteleyici duruşu sergileyişinin simgesi olmuştur. Bu tweet Şekil 16'da gösterilmiştir.

Şekil 17

Recep Tayyip Erdoğan, 18 Ağustos 2022b

Kaynak: Twitter, @RTErdogan

Cumhurbaşkanı Erdoğan devam eden açıklamalarında 1 Ağustos'ta başlayan tahıl sevkiyatlarının 18 Ağustos'a kadarki miktarını da belirtmiştir. Buna göre, 25 gemi ve yaklaşık 625 bin ton Ukrayna tahılının dünya pazarına ulaştırıldığı vurgulanmıştır. Bu tweet dizisi boyunca her paylaşıma fotoğraf eklenmiştir. İlgili haberler veya bilgilerle karakterize edilerek gerçekleştirilecek paylaşımlar da sosyal medya araçlarında yürütülecek diplomasi için önem arz etmektedir (Strauß vd., 2015, s. 371). Bu bilgilerin paylaşıldığı tweet de Şekil 17'deki gibi olmuştur.

Şekil 18

Recep Tayyip Erdoğan, 18 Ağustos 2022c

Kaynak: Twitter, @RTERdogan

Son tweetin önemi de yine fotoğrafla daha çok artmıştır. Burada Cumhurbaşkanı Erdoğan, Ukrayna Devlet Başkanı Zelenski ve BM Genel Sekreteri Guterres'in ellerini üst üste koyarak birliktelik ve dayanışma mesajı vermeleri anlaşmanın tarafları olarak önemli olmuştur. Sosyal medya aracılığıyla yapılan dijital diplomasinin etkili yönlerinden biri olan görsel mesajın da iyi bir örneğidir. Paylaşımların fotoğraflarla desteklenmesi inandırıcılığı artırmakta ve kanıt niteliği taşımaktadır (Çalışır, 2015, s. 169). Bu tweet Şekil 18'de yer almıştır.

Şekil 19

Volodimir Zelenski, 2 Kasım 2022

Kaynak: Twitter, @ZelenskyyUa

Tahıl Koridoru Anlaşması'nın süresi 120 gün olarak belirlenmiştir (The Black Sea Grain Initiative, 2022). Fakat, Rusya Kasım 2022'ye gelindiğinde anlaşmayı sürdürmeyeceğine dair açıklamalar yapmıştır. Bu durum tahılların yoksul ülkelere değil Avrupa ülkelerine gitmesi iddiasıyla gerçekleşmiştir (TRT Haber, 2022b). Bu yüzden, Cumhurbaşkanı Erdoğan bu dönemde Rusya Devlet Başkanı Putin ile birçok görüşme gerçekleştirerek, konuya ilişkin güvencesini vermiştir. Zelenski'nin 2 Kasım 2022'deki paylaşımı da Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın verdiği bu çabayla sonucu olmuştur. Zelenski, tahıl anlaşmasının korunmasına aktif katılımı ve Ukrayna'nın egemenliğine ve toprak bütünlüğüne verdiği kararlı destek için Başkan Erdoğan'a teşekkür ettiğini belirtmiştir. Bu paylaşım Şekil 19'daki gibi olmuştur.

Şekil 20

Recep Tayyip Erdoğan, 17 Kasım 2022a

Kaynak: Twitter, @RTERdogan

17 Kasım 2022’ye gelindiğinde Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması’nın uzatıldığını Cumhurbaşkanı Erdoğan, Twitter hesabından yaptığı paylaşım ile duyurmuştur. Medya, bu tweetin ardından anlaşmanın uzadığını “son dakika haberi” olarak vermiştir. Bu, dijital diplomasiyi yaptığı sosyal medyanın geleneksel medyanın önüne geçtiği örneklerden biri olmuştur. Türkiye’nin ev sahipliğinde gerçekleştirilen dörtlü görüşmeler neticesinde Türkiye, Birleşmiş Milletler, Rusya Federasyonu ve Ukrayna arasında alınan karar doğrultusunda, Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması’nın 19 Kasım 2022 tarihinden itibaren 120 gün süreyle uzatıldığı belirtilmiştir. Şekil 20’de bu paylaşım yer almaktadır.

Şekil 21

Recep Tayyip Erdoğan, 17 Kasım 2022b

Kaynak: Twitter, @RTErdogan

Paylaşımlar üç tweet halinde yapılmıştır. Diğer açıklamalar o güne kadar yapılan gıda temini hakkında bilgiler üzerine olmuştur. Dört aylık dönemde 500'e yakın gemi ve 11 milyon tondan fazla tahıl ve gıda maddesinin ihtiyaç sahiplerine ulaştırıldığı belirtilmiştir. Anlaşmanın faydası noktasında vurgu yapılmıştır. Ardından yapılan paylaşımda ise anlaşmanın uzatılmasında katkısı olan taraflara yani Birleşmiş Milletler'e, Genel Sekreter Guterres'e, Ukrayna Devlet Başkanı Zelenski'ye ve Rusya Devlet Başkanı Putin'e teşekkür ve tebrikler ifade edilmiştir. Twitter, çok yönlü bir platform olarak kullanılabilir ve kriz anlarında halka açıklama yapmak ve durum hakkında anında bilgi sağlamak için ideal bir araçtır. Geleneksel diplomaside daha uzun süren bu süreç, sosyal medya aracılığıyla hızla gerçekleşir ve olayın etkisi devam ederken yorumlar ve bilgilendirmeler yapılabilir. Bu nedenle, Tahıl Koridoru kapsamında insani açıdan kritik önem taşıyan bu süreçle ilişkili hızlı bir şekilde bilgi verilmesi, dijital diplomasinin yararını gösteren bir başka noktadır. Bu tweetler Şekil 21'deki gibidir.

Şekil 22

Volodimir Zelenski, 18 Kasım 2022

Kaynak: Twitter, @ZelenskyyUa

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması'nın 120 gün süreyle tekrar uzatıldığını söylemesinin ardından Ukrayna Devlet Başkanı Zelenski de teşekkürlerini hem telefon konuşmasıyla hem de Twitter hesabından yaptığı paylaşım ile belirtmiştir. Zelenski, anlaşmanın uzamasıyla ilgili övgülerini Cumhurbaşkanı Erdoğan'la paylaştığını ifade etmiştir. Bu tweette ayrıca #GrainfromUkraine etiketi kullanılarak, Ukrayna'dan dünyaya giden tahılın daha görünür olması için bir çalışma da yapılmıştır. Şekil 22'de bu paylaşım yer almaktadır.

Şekil 23

Antonio Guterres, 17 Kasım 2022

Kaynak: Twitter, @antonioguterres

Öte yandan, 17 Kasım 2022’de Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın girişimleriyle uzatılan Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması’yla ilgili Guterres de Twitter hesabından paylaşımda bulunmuştur. Bu tweette dikkati çeken en önemli unsur Türkiye ile ilgili bir bilginin olmamasıdır. Türkiye’nin küresel gıda krizinin önüne geçtiği bu diploması anlayışının uluslararası arenada yeterli övgüyü görmemesi, bu gibi durumlarla örneklenebilir. Guterres, “tüm tarafların” diyerek, süresi uzatılan anlaşmadan bahsetmeyi uygun görmüştür. Bu paylaşımda dikkati çeken bir diğer unsur da son cümledeki vurgu olmuştur. Sağduyulu diplomasinin öneminin bu girişim için ne kadar çözümleyici bir yol olduğuna değinilmiştir. Ancak bu diplomasinin sağlanmasında katkısı olan Türkiye’den özel olarak bahsedilmemiştir. Bu tweet Şekil 23’te yer almıştır.

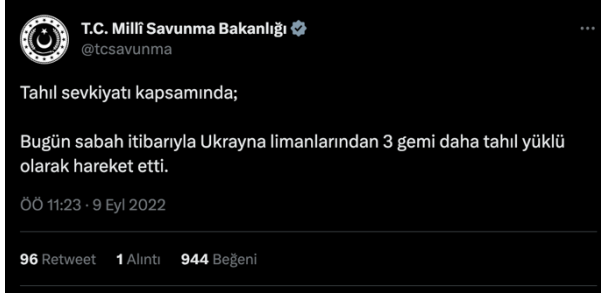
3.3.1.2. T.C. Savunma Bakanlığı’nın Girişimleri

22 Temmuz 2022’de imzalanan Karadeniz Tahıl Anlaşması küresel gıda krizinin önlenmesi için yapılan bir anlaşmadır. Ancak Rusya’nın Ukrayna işgali nedeniyle güvenlik tehlikesi olan Karadeniz, gemilerin geçişi için güvenli olmayan bir güzergah haline gelmiştir. Denizdeki mayınlar özellikle gemiler için tehdit unsuru olmuştur (Rakipoğlu & Alyanak, 2022). Bu yüzden, Türkiye’nin koridor için uyguladığı diplomaside Milli Savunma Bakanlığının da payı önemli olmuştur.

Koridorun güvenliğini sağlayan taraflardan olan Milli Savunma Bakanlığı, süreç boyunca önemli diplomasi iletişimlerini de sürdürmüştür. Bakanlığın resmi twitter hesabında koridorla ilgili güncel bilgiler ve Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar’ın diplomasi süreçleri aktarılmıştır. Tahıl sevkiyatında kaç geminin geçtiği gibi bilgiler bu hesap üzerinden Şekil 24’teki gibi belirtilmiştir.

Şekil 24

T.C. Milli Savunma Bakanlığı, 9 Eylül 2022

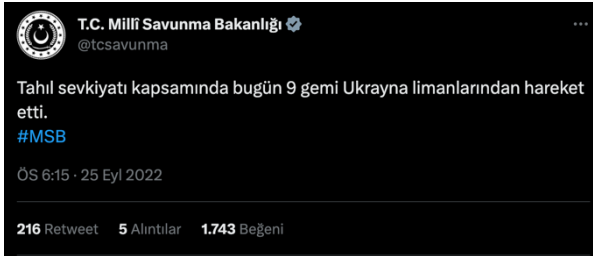

Kaynak: Twitter, @tcsavunma

Bu tweetler çeşitli zamanlarda tekrarlanmıştır. Şekil 25 bir başka örnektir.

Şekil 25

T.C. Milli Savunma Bakanlığı, 25 Eylül 2022

Kaynak: Twitter, @tcsavunma

Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar, Karadeniz Tahıl Koridoru'nun güvenlik alanıyla ilgili diplomasi sürecini Rusya ve Ukraynalı mevkidaşlarıyla yürütmüştür. Özellikle Karadeniz'deki mayın sorununun Rusya'dan kaynaklanması Bakan Akar'ın Rus mevkidaşıyla olan görüşmelerini daha da önemli kılmıştır. Bu yüzden, Milli Savunma Bakanlığının Twitter hesabında görülen paylaşımlarda Hulusi Akar ve Rusya Savunma Bakanı Sergey Şoygu'nun telefonla ve yüz yüze görüşmelerinin

belirlenmesi, Koridor için yapılan diplomasinin önemli bir parçası olmuştur. Bu görüşmelerden birinin haberi hesapta Şekil 26'daki gibi paylaşılmıştır.

Şekil 26

T.C. Milli Savunma Bakanlığı, 1 Kasım 2022

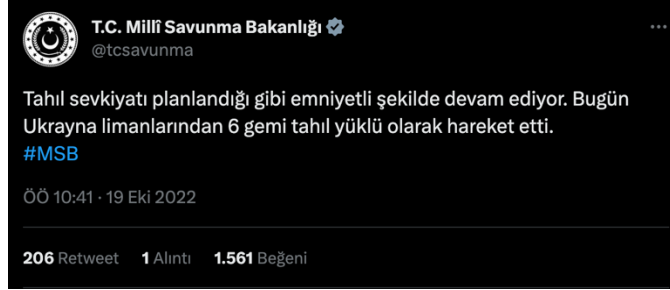

Kaynak: Twitter, @tcsavunma

Bunun dışında, gemi güvenliğinin sürdürüldüğüne dair paylaşımlar da yapılmıştır. Şekil 27'deki tweet bu paylaşımlara örnektir.

Şekil 27

T.C. Milli Savunma Bakanlığı, 19 Ekim 2022

Kaynak: Twitter, @tcsavunma

Rusya, Ukrayna, Türkiye ve Birleşmiş Milletler tarafından imzalanan Karadeniz Tahıl Anlaşması'nın yürütülmesiyle ilgili tarafların toplanma merkezi Türkiye olmuştur. Anlaşmanın süresi ve gidişatıyla ilgili yapılan toplantılarda tüm taraflardan görevli heyetler bir araya gelmiştir. Bu görüşmelerde kimi zaman gerilim seviyesi yüksek konuşmalar da yaşanmıştır. Zira, savaşın halihazırda devam etmesi Rusya ve Ukrayna için görüşmeleri daha zor hale getirmiştir. Ancak Türkiye'nin iki ülke lideriyle olan yakın teması buradaki heyetlerin görüşmelerinin de olumlu sonuçlanmasında etkili olmuştur. Bu görüşmelerden biri Savunma Bakanlığının Twitter hesabından paylaşılmıştır. Bu paylaşımda heyetlerin fotoğrafları da yer almıştır. Söz konusu paylaşım Şekil 28'deki gibidir.

Şekil 28

T.C. Milli Savunma Bakanlığı, 17 Kasım 2022

Kaynak: Twitter, @tcsavunma

17 Kasım'da ilk kez süresi uzatılan Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması'nın detaylarının konuşulduğu bu görüşme hakkında bilgiler verilmiştir. İlave tedbirlerin alınacağı ve daha fazla tahılın geçeceğinin belirtilmesi, görüşmenin savaş halinde olan iki ülke için de olumlu geçtiğinin bir kanıtı olmuştur. Dijital diplomasının her an kamuoyuna ulaşabilme potansiyeli devam eden bir savaştan haber alma alternatifini sunarak, savaş iletişimine de yeni bir boyut getirmiştir. Zira, ilk defa sahada devam eden savaş hakkında her türlü istihbari bilginin ve güvenlik bilgisinin paylaşıldığı bir süreç yaşanmıştır. Bireyler, düşüncelerini ve tutumlarını genellikle kendilerine sunulan bilgiler üzerinden şekillendirme eğiliminde olduklarından, bu platformlarda mevcut bilgi seviyeleri üzerinden görüş bildirmekte; siyasi eğilimlerini de buna göre belirlemektedir (Sarı Ertem ve Korhan, 2019, s. 222). Bu nedenle de paylaşılan bilgiler üzerinden yürütülen dijital diplomasi Türkiye'nin konumunu ve yaptığı işi ortaya koymak için görünür olma seviyesini artırmıştır.

Şekil 29

T.C. Milli Savunma Bakanlığı, 17 Kasım 2022

Kaynak: Twitter, @tcsavunma

Tahıl Koridoru'nun süresi ilk olarak 120 gün süreyle uzatılmıştı ancak Rusya'nın Batı'nın ambargosundan dolayı gıda ihracatı yapamaması koridorun süresini uzatmayla alakalı kararını da etkilemiştir. Bu yüzden Rusya'dan sürenin uzamayacağı yönünde açıklamalar gelmeye başlamıştır. Ancak Mart 2023'te Türkiye yeniden Rusya'yı ikna etmek adına denge diplomasisini sürdürmüştür. Şekil 29'daki paylaşımda anlaşmanın ikinci kez uzatılmasına vesile olan görüşmeye ait açıklama yer almıştır. Bu açıklamada Rusya'nın endişelerinin giderildiğine dair madde de yer almıştır.

Şekil 30

T.C. Milli Savunma Bakanlığı, 14 Mart 2023

Kaynak: Twitter, @tcsavunma

Anlaşmanın üçüncü kez uzatıldığına dair açıklama Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın konuşması sırasında yapılmıştır (Tosun vd., 2023). 18 Mayıs'ta Milli Savunma Bakanlığı tarafından atılan tweette Bakan Hulusi Akar'ın anlaşmasının uzatılmasıyla ilgili konuşmasından bir kesit verilmiştir. Dünya gıda arzı ve ihtiyaç sahibi ülkeler için anlaşmanın önemine vurgu yapan Akar, Rusya Savunma Bakanı Sergey Şoygu'ya ve Ukrayna Altyapı Bakanı Oleksandr Kubrakov'a teşekkürlerini iletmıştır. İlgili tweet Şekil 31'deki gibidir.

Şekil 31

T.C. Milli Savunma Bakanlığı, 14 Mart 2023

Kaynak: Twitter, @tcsavunma

Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı sırasında yürütülen diplomasiyle güvenli şekilde işletilmeye çalışılan Tahıl Koridoru için Savunma Bakanlığının yürüttüğü diplomasi ve girişimleri de görüldüğü üzere oldukça önemli olmuştur.

3.3.1.3. T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın Girişimleri

Karadeniz Tahıl Koridoru planının gerçekleşmesi amacıyla Türkiye'nin uyguladığı denge diplomasisinin bir diğer ayağı Dışişleri Bakanlığı olmuştur. Dışişleri Bakanlığının yürüttüğü Tahıl Koridoru diplomasisi Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu tarafından bizzat takip edilmiş ve temaslar kurulmuştur. Bu diplomasi sürecinin hem yüz yüze tarafı hem de dijital diplomasi tarafı, Bakan Çavuşoğlu'nun resmi Twitter hesabından paylaşılmıştır. Bakan Mevlüt Çavuşoğlu, Tahıl Koridoru planının diplomasisini anlaşma sağlanmadan önce yapmaya başlamıştır. Rusya ve Ukraynalı mevkidaşlarıyla görüşerek, savaş halindeki iki ülkenin bu anlaşmayı kabul etmesini sağlayan görüşmeler yapmıştır. Özellikle Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'la temaslarını sıkça sürdürmüştür. Bu görüşmelerden biri 8 Haziran 2022'de

olmuştur. Bu temaslarda Tahıl Koridoru planlarının görüşüldüğü Bakan Çavuşoğlu'nun Şekil 32'deki tweetinde de belirtilmiştir.

Şekil 32

Mevlüt Çavuşoğlu, 8 Haziran 2022

Kaynak: Twitter, @MevlutCavusoglu

22 Temmuz 2022'de imzalanan Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması'yla ilgili paylaşımı Bakan Çavuşoğlu Twitter hesabından yapmıştır. İmza törenine ilişkin fotoğrafları “Umut İstanbul'dan doğuyor!” cümlesiyle paylaşmıştır. Bu tweet Şekil 33'teki gibidir.

Şekil 33

Mevlüt Çavuşoğlu, 22 Temmuz 2022

Kaynak: Twitter, @MevlutCavusoglu

22 Temmuz 2022’de imzalanan anlaşma öncesi, Bakan Çavuşoğlu ve BM Genel Sekreteri Guterres’in özel olarak görüştüğü bir paylaşım da yapılmıştır. İki ismin dış ilişkilerle ilgili yakın temasları süreç boyunca da devam etmiştir. Bakan Çavuşoğlu’nun ikili görüşmeyle ilgili bilgi ve fotoğrafa yer verdiği paylaşımı Şekil 34’deki gibidir.

Şekil 34

Mevlüt Çavuşoğlu, 22 Temmuz 2022

Kaynak: Twitter, @MevlutCavusoglu

Bakan Çavuşoğlu ve BM Genel Sekreteri Guterres'in ikili görüşmeleri Tahıl Koridoru'nun diplomasi sürecinde zaman zaman tekrarlanmıştır. Şekil 35'te gösterilen, anlaşmanın süresinin uzatıldığı 17 Kasım sonrasındaki bir görüşmeden bilgi içeren paylaşımdır.

Şekil 35

Mevlüt Çavuşoğlu, 22 Kasım 2022

Kaynak: Twitter, @MevlutCavusoglu

Dışişleri Bakanlığı'nın Ukrayna ile de yüz yüze görüşmeleri olmuştur. Bu görüşmeler Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Ukrayna Devlet Başkanı Zelenski'nin yanı sıra Bakanlar seviyesinde de sık sık gerçekleşmiştir. Bu görüşmelerden biri Bakan Çavuşoğlu ve Ukrayna Başbakan Yardımcısı Yuliia Svyrydenko ile olmuştur. Görüşmenin detaylarını Bakan Çavuşoğlu Twitter hesabından Şekil 36'daki gibi paylaşmıştır.

Şekil 36

Mevlüt Çavuşoğlu, 1 Ocak 2023

Kaynak: Twitter, @MevlutCavusoglu

18 Temmuz’da süresi biten ve Rusya’nın çekildiğini açıkladığı koridor için Dışişleri Bakanı Hakan Fidan, diplomasiyi telefonla görüşmeler yaparak sürdürmüştür. Rus mevkidaşı Lavrov ile 18 Temmuz’da koridorla ilgili görüşmelerini gerçekleştirmiştir. Ancak koridorla ilgili gelişen gelişmeler Dışişleri Bakanlığı’nın ya da Dışişleri Bakanı Hakan Fidan’ın Twitter hesabından paylaşılmamıştır. Kritik bir sürecin yönetildiği bu dönemde paylaşım yapılmaması dijital diplomasiyle daha çok duyurulabilecek bu durumun görünürlüğünü de azaltmıştır.

3.3.1.4. Birleşmiş Milletler’in Girişimleri

Ukrayna, dünyanın en büyük tahıl ihracatçılarından biri olarak savaştan önce yılda yaklaşık 45 milyon ton tahıl ihraç eden bir ülke olmuştur. Ancak Rusya’nın 24 Şubat 2022’de ülkeyi işgal etmesinin ardından tahıl depoları dolu şekilde kalmış ve limanlardan güvenli bir şekilde çıkamamıştır. Bu durum, dünya genelinde temel gıda fiyatlarının artmasına neden olmuştur. Enerji maliyetlerindeki yükselişle birleştiğinde, gelişmekte olan ülkeler borçlarını ödemekte zorlanmış ve birçok insan kıtlıkla karşı karşıya bırakılmıştır.

22 Temmuz 2022’de Birleşmiş Milletler ve Türkiye’nin girişimleriyle Rusya, Ukrayna, BM ve Türkiye arasında İstanbul’da gerçekleşen imza töreniyle Karadeniz Tahıl Girişimi konusunda anlaşmaya varılmıştır. Bu anlaşma, Ukrayna’nın tahıl, diğer gıda maddeleri ve amonyak gibi gübre ihracatının, Chornomorsk, Odesa ve Yuzhny/Pivdennyi gibi ülkenin önemli limanlarından dünyanın dört bir yanına güvenli insani yardım koridoru aracılığıyla yeniden başlamasına olanak sağlamıştır (UN, 2022).

Anlaşmanın uygulanması için İstanbul’da; Rusya Federasyonu, Türkiye, Ukrayna ve Birleşmiş Milletler’in üst düzey temsilcilerinden oluşan bir Ortak Koordinasyon Merkezi kurulmuştur. Bu merkez tarafından yayınlanan prosedürlere göre, girişime katılmak isteyen gemiler, yüklerinin boşaltıldığından emin olmak için İstanbul açıklarında denetime tabi tutulacak ve ardından insani yardım koridoru üzerinden Ukrayna limanlarına yüklenmek üzere hareket edecektir. Tahıl koridoru, gemilerin güvenli geçişini sağlamak için müşterek koordinasyon merkezi tarafından 7/24 izlenmektedir. Dönüş yolculuğundaki gemiler de İstanbul açıklarında denetim alanında kontrol edilmektedir.

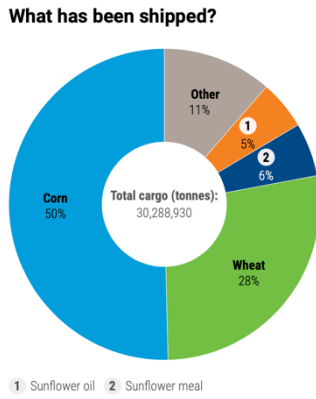
Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres, tüm süreci yakından takip etmiştir. Anlaşmanın imzalanması konusunda Türkiye’ye, girişimleri dolayısıyla her fırsatta teşekkür etmiştir. Birleşmiş Milletler’in resmi internet sitesinde Karadeniz Tahıl Koridoru adına bir bölüm açılarak, tüm sürecin nasıl işlediğine dair bilgiler güncellenerek verilmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres’in Karadeniz Tahıl Koridoru’ndaki girişimleri oldukça önümlü olmuştur. Her iki ülkeyle görüşmüş; ihtiyaç sahibi ülkelerin gıdaya ulaşmaları için kurulması gereken bu koridor planını Kiev ve Moskova’ya giderek anlatmıştır. Genel Sekreter Nisan 2022’de, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ve Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenski ile görüşerek bu planı önermiştir (UN, 2022).

Görüşmelere paralel olarak iki BM Görev Gücü kurulmuştur. Biri Karadeniz üzerinden Ukrayna tahılının sevkiyatına odaklanırken, bu görevin BM İnsani İşler Başkanı ve OCHA Başkanı Martin Griffiths tarafından yürütülmesine karar verilmiştir. Diğeri ise Rus gıda ve gübrelerinin ihracatını kolaylaştırmaya odaklanmış ve bu görevin BM Ticaret ve Kalkınma Kurulu’nun Genel Sekreteri Rebeca Grynspar

tarafından yönetilmesine karar verilmiştir (UN, 2022). Birleşmiş Milletler, koridorla alakalı gelişmeleri, tarihlerine göre sayfasında yayınlamıştır. Bunlar arasında, kaç geminin koridordan geçtiği, hangi güzargahtan geçtiği, hangi ülkelere hangi ürünlerin gittiği gibi bilgiler yer almıştır. Aşağıdaki grafik gibi limanlardan kalkan tahılların türleri de bilgilendirmeler arasında olmuştur (UN, 2023).

Şekil 37

Tahıl Türleri

Kaynak: UN, 2023

Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (UNOCHA) ise Birleşmiş Milletler'in Karadeniz Tahıl Koridru'nun organizasyonunu yapan kuruluştur. Amacı, dünya genelinde insani yardım faaliyetlerini koordine etmek, kriz ve afet durumlarında etkilenen insanlara yardım sağlamak, insani yardımın etkili ve koordineli bir şekilde dağıtılmasını desteklemek ve insani krizlerin önlenmesine ve çözülmesine katkıda bulunmaktır. Ayrıca, uluslararası toplumun insani ihtiyaçlara yönelik farkındalığını artırmak ve insani yardım politikalarını geliştirmek de UNOCHA'nın hedefleri arasındadır. UNOCHA, Tahıl Koridoru'ndan geçen gemilerin nerelere ve ne zaman ulaştığı gibi bilgileri zaman zaman twitter adresinden paylaşmıştır.

Tahıl Koridoru'ndan 1 Ağustos 2022'de kalkan ilk geminin ardından UNOCHA, kalkan gemilerin nereye, nasıl gittiğiyle alakalı örnek bir tweet bilgilendirmesi yapmıştır. Bu tweet, kalkan ilk gemilerden birinin Lübnan'a gittiğine

dair bilgi vermiştir. Ayrıca, gemiden ve içerisindeki tahıl görüntülerinden oluşan bir video da eklenmiştir. Bahsedilen tweet, Şekil 38’de gösterilmiştir.

Şekil 38

UN Humanitarian, 4 Ağustos 2022

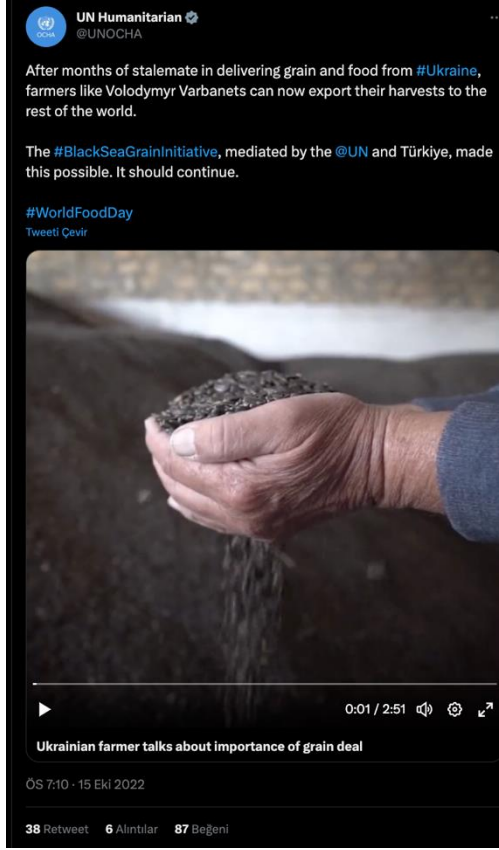

Kaynak: Twitter, @UNOCHA

Bu hesabın ilk paylaşımlarından biri Karadeniz Tahıl Koridoru’nun Ukraynalı halk için de ne kadar önemli olduğuna dair olmuştur. Ukrayna’dan sevk edilen tahılın, Ukraynalı çiftçiler için devam etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca bunun sağlanmasında Birleşmiş Milletler ve Türkiye’nin girişimlerinin önemi belirtilmiştir. İlgili tweet Şekil 39’da gösterilmiştir.

Şekil 39

UN Humanitarian, 15 Ekim 2022

Kaynak: Twitter, @UNOCHA

Bunlardan bir diğeri de Koridor'un 3 aylık süresinin bittiği dönemde olmuştur. 19 Kasım'da atılan tweette Karadeniz Tahıl Koridoru'nun uzatıldığı bilgisi güzel haber olarak verilmiştir. Tweette hayati önem taşıyan ihracatın bu şekilde devam etmesinin, dünya çapında sofralarına yiyecek koymakta zorlanan insanlara ve savaş nedeniyle gelirleri düşen Ukrayna çiftçilerini desteklemeye yardımcı olacağı notu düşülmüştür. Bununla birlikte, bir video paylaşarak, Karadeniz Tahıl Koridoru'nun ne olduğu ve neye hizmet ettiği açıklanmıştır. Tweet, şekil 40'ta gösterilmiştir.

Şekil 40

UN Humanitarian, 19 Kasım 2022

Kaynak: Twitter, @UNOCHA

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres ise Karadeniz Tahıl Koridoru'nun yürütülen süreçleriyle ilgili kendi hesabından paylaşımlar yapmıştır. Bu paylaşımlar kimi zaman Koridor ile ilgili bilgiler, kimi zaman da güncellenen meseleler hakkında olmuştur. Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması'nın imzalandığı ilk gün attığı tweet bunlardan biridir. Guterres tweette, Ukrayna, Rusya Federasyonu ve Türkiye arasında BM himayesinde imzalanan anlaşmanın Ukrayna'dan Karadeniz'e ticari gıda ihracatının yolunu açtığını ifade etmiştir. Anlaşmanın, dünya çapında milyonlarca insan için gıda kıtlığı felaketinden kaçınmaya yardımcı olacağı belirtilmiştir. Tweet, Şekil 41'de gösterilmiştir.

Şekil 41

Antonio Guterres, 22 Temmuz 2022

Kaynak: Twitter, @antonioGuterres

BM Genel Sekreteri Guterres'in paylaşımları Koridor hakkında bilgi verici içerikleri kapsamıştır. 24 Eylül 2022'de attığı bir tweet, yaklaşık iki aylık tahıl sevkiyatının bilançosu hakkında olmuştur. Bu paylaşımda Karadeniz Tahıl Girişimi'nin o tarihe kadar 29 ülkeye gitmek üzere +4,3 milyon gıda taşıdığını bildiren Guterres, gıda fiyatlarının keskin bir şekilde düştüğünü ancak yine de geçen yıla göre neredeyse yüzde 8 daha yüksek olduğunu söylemiştir. Küresel gıda piyasasının kötüye gittiği dönemde emtia piyasalarının daha da istikrar kazanabilmesi için sevkiyatların artması gerektiğini belirtmiştir. Bu tweet Şekil 42'deki gibidir.

Şekil 42

Antonio Guterres, 24 Eylül 2022

Kaynak: Twitter, @antonioguterres

Türkiye ve Birleşmiş Milletler'in yürüttüğü diplomasiyle üç kez süresi uzatılan anlaşmanın ikinci kez süresi dolarken Guterres, yine twitter hesabından bir tweet paylaşarak durum ile ilgili bilgi vermiştir. Ukrayna Devlet Başkanı Zelenki ile görüştüğünü ifade eden Guterres, o dönemde anlaşmanın tekrar uzatılması gerektiğinin önemine dikkat çekmiştir. Bu tarihten sonra Cumhurbaşkanı Erdoğan, Tahıl Koridoru Anlaşması'nın iki ay süreyle uzatıldığını açıklamıştır. Guterres'in Zelenski'yi etiketleyerek paylaştığı tweet Şekil 43'teki gibidir.

Şekil 43

Antonio Guterres, 8 Mart 2023

Kaynak: Twitter, @antonioguterres

Birleşmiş Milletler'in Karadeniz Tahıl Koridoru'yla ilgili öncülüğü küresel gıda krizinin tehlikeli bir boyuta ulaşmadan kontrol edilmesi için önemli olmuştur. Genel Sekreter Guterres'in de hem Rusya ve Ukrayna ile bire bir görüşmeleri hem de Türkiye'nin girişimleriyle açılan Tahıl Koridoru'na verdiği destekle yürüttüğü diplomasi, tarihteki insani yardım çabalarına da örnek olmuştur.

SONUÇ

Bu tezde, Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle başlayan süreçte Türkiye'nin yürüttüğü diplomasi irdelenmiştir. Diplomatik sürecin dijital diplomasi bağlamındaki görünümü analiz edilmiştir. Tezin odaklandığı konu, bu süreçte Türkiye'nin dijital diplomasi araçlarını kullanarak nasıl bir iletişim stratejisi geliştirdiği, sosyal medya, dijital platformlar ve diğer online araçları nasıl etkin bir şekilde kullandığıdır. Türkiye'nin bu süreçteki dijital diplomasi çabalarının başarısı ve etkisi üzerinde durulmuştur. Gıda kriziyle ilgili diplomasi çabaları kapsamında dijital diplomasi konusu ele alınarak, uluslararası ilişkilerde dijital diplomasinin rolü ve etkisi araştırılmıştır. Böylece, dijital diplomasinin uluslararası ilişkilerdeki önemini anlamak ve Türkiye'nin bu alandaki stratejilerini değerlendirmek amaçlanmıştır.

Çalışmanın ekseriyetinde dijital diplomasinin kullanılmasıyla devlet aktörlerinin ve devletlerin nasıl fayda sağladığı ve bunda ne gibi mahir eksikleri olduğu incelenmeye çalışılmıştır. Anlaşılan odur ki, Türkiye dijital diplomasiyi etkili bir şekilde kullanma gayretindedir. Dijital diplomasinin uluslararası ilişkiler disiplininde önemli bir yere sahip olduğunun farkına vararak, dış politika uygulamalarında dijital diplomasiye önem vermiştir. Türkiye, son yılların en önemli uluslararası krizlerinin yaşanmasına neden olan Rusya'nın Ukrayna işgalindeki sürece yönelik kendi girişimlerini Twitter üzerinden yapılan paylaşımlarla da desteklemiştir. Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması gibi küresel gıda krizini önceleyici bir gelişmenin klasik diplomasinin yanı sıra dijital üzerinden aktarılan süreci ve kamuoyunu bilgilendirici tweetleri bunun göstergesi olmuştur.

Tezin ilk bölümünde, uluslararası ilişkiler disiplininde diplomasinin tarihsel süreci anlatılarak, bu sürecin nasıl değişime uğradığı aktarılmıştır. Tarihin ilk yıllarından beri örnekleri olan diplomasinin birçok medeniyette nasıl uygulandığı, nasıl değiştiği belirtilerek, bu devletler arası iletişimin önemi irdelenmiştir. Dijital diplomasinin aslında kamu diplomasisinin dijitaldeki hali olarak değişime uğraması bu tezin çıkarımlarından biri olmuştur. Zira kamu diplomasisi, bir devletin halklar arasında iletişim kurarak imajını şekillendirmesi, ilişkilerini güçlendirmesi ve ulusal çıkarlarını desteklemesi amacıyla yürüttüğü bir diplomasi stratejisidir. Bu stratejinin

dijital üzerinden yürütülmesi ve dijital dünyada kullanıcılar olan toplumlar üzerinde etki sağlaması da, kamu diplomasisinin işlevini gerçekleştirmesi olarak görülebilir. Örneğin, Rusya'nın Ukrayna işgalinde devletlerin Ukrayna'ya gelerek görüntü vermesi ve bunu çoğunlukla dijital medyada paylaşması halka ulaşmak amacıyla yapılmıştır.

Bu bölümün temel teorisinde, devletlerin kendi dış politikadaki etkisini dijital diplomasiyi kullanarak nasıl artırdığı önemli bir husus olmuştur. Zira, dijital diplomasi ve dış politikada atılan adımlar devletlerin uluslararası toplumda daha etkili iletişim kurmasına yardımcı olduğu ortaya konmuştur. Anlaşılmıştır ki, dijital araçların ve iletişim teknolojilerinin kullanımıyla bir ülkenin kültürü, değerleri ve idealleri hakkında bilgi edinilerek, diğer ülkelerin bu ülke hakkında olumlu ya da olumsuz bir görüşe sahip olması sağlanabilir. Sosyal medyanın etkisiyle dijital diplomasiinin gelişimi ve politik etkileri de bu nedenle dijital diplomasiinin yerini güçlendirmektedir. Ancak, bilginin yanlış kullanımı ve kara propaganda gibi olumsuz yönleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Bu çıkarımlar, dijital diplomasiinin uluslararası ilişkilerdeki önemini ve etkilerini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Rusya-Ukrayna ilişkilerinin anlatıldığı bölümde arşiv bilgileriyle iki ülkenin tarihlerindeki bağ ve çatışmalara yönelik bir tablo çizilmiştir. Bu bağlamda, şu anda Ukrayna'nın Rusya tarafından işgal edilmesinin anlaşılmasının temel faktörleri ortaya koyulmuştur. Bu bölümde anlaşılan şudur ki, Rusya ve Ukrayna iki Sovyet ülkesi olması hasebiyle kültürel ve tarihsel büyük bir geçmişe sahiptir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Ukrayna'nın bağımsızlığını kazanma süreci oldukça sancılı olmakla birlikte, bağımsız Ukrayna'nın Batı ve Rusya arasında kalması da zor zamanlar yaşamasına neden olmuştur. Ukrayna'nın Avrupa Birliği ülkeleri ile yakınlaşması ve NATO üyeliğine girmek istemesi gibi hususlar, belirtilen arada kalmışlığın örnekleridir. Zira, NATO'nun kuruluş amacında Rusya'ya karşı bir birlik oluşturma amacı da bulunmaktadır. Bu yüzden, eski bir Sovyet ülkesi olan Ukrayna'nın NATO'ya katılmak istemesi Rusya'yı rahatsız eden bir durum olmuştur ve tavrını buna göre zaman zaman şiddetlendirerek ortaya koymuştur. Ukrayna'nın NATO ülkesi olması, NATO-Rusya sınırlarının artması demektir. Sadece bu bile Rusya'nın bu konudaki yaklaşımını olumsuz etkilemiştir. Fakat, bu hususlar Rusya'nın uluslararası hukuka aykırı olarak bir ülkenin topraklarını işgal etmesini haklı çıkaracak

değildir. 2014'te Kırım'ın ilhakına olan uluslararası tepkiler sonrası Rusya'ya yönelik ambargolar ve eleştiriler, Rusya'yı durdurmamış ve Rusya ilhakı gerçekleştirmiştir. Bunun ardından 2022 yılında Ukrayna'yı işgali de aynı şekilde neredeyse tüm dünyada tepkilere ve ambargolara neden olmuştur. Her şeye rağmen, Rusya'nın Ukrayna'yı işgali bitmemiş ve sürmüştür. İki ülkenin ilişkilerinde geldiği nokta aslında Rusya ve Batı çatışması olarak okunabilmektedir. Batı devletlerinin Ukrayna'ya maddi ve manevi desteği bunun göstergesidir.

Çalışmanın temeli olan Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması kapsamında Türkiye'nin diplomasi sürecini irdelemeden önce, Rusya ve Ukrayna ile Türkiye ilişkileri analiz edilmiştir. Rusya ve Türkiye ilişkileri, coğrafi konumların yakın olması nedeniyle de tarih boyunca oldukça yakın olmuştur. Özellikle Soğuk Savaş döneminden sonra Türkiye ve Rusya arasındaki ilişkiler zaman içinde önemli aşamalar kaydetmiştir. İki ülke, ilişkilerini stratejik ortaklık düzeyine yükselterek ekonomik, askeri, enerji ve savunma alanlarında işbirliğini güçlendirmiştir. Yapılan ziyaretler, anlaşmalar ve ortak deklarasyonlar, Türk-Rus ilişkilerinin derinleştirilmesi ve dostluğun güçlenmesi amacını taşımaktadır. Ancak, bu ilişkilerde zaman zaman gerginlikler de yaşanmıştır. Özellikle 2008 yılında Rusya'nın Gürcistan'a müdahalesi ve 2015 yılında yaşanan uçak krizi gibi olaylar ilişkileri etkilemiştir. Buna rağmen ülke liderleri, görüşmeler ve çeşitli anlaşmalarla ilişkileri iyileştirmeye çalışmıştır. Son yıllarda ise Türkiye ve Rusya arasındaki ilişkilerde terörizmle mücadele, enerji işbirliği ve bölgesel meseleler gibi konular ön plana çıkmaktadır. Her iki ülke de ticari ve ekonomik ilişkileri geliştirme çabasıdadır ve ortak projeler üzerinde çalışmaktadır. Türkiye ve Rusya arasındaki ilişkilerin geleceği belirsizliklerle dolu olsa da, geçmişteki gelişmeler ve yapılan anlaşmalar, iki ülkenin birbirine olan bağımlılığını ve işbirliğini vurgulamaktadır. Ortak çıkarları ve bölgesel istikrarın sağlanması amacıyla iki ülkenin daha fazla adım atması beklenmektedir. Tüm bunlar, Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması'nda Türkiye desteğiyle müzakere yoluna gidilmesinin de temelini oluşturmuştur.

Türkiye'nin Ukrayna ile olan ilişkilerini içeren bölümünde ise Ukrayna'nın Türkiye'ye olan güveninin nedenleri açıklanmıştır. Zira Ukrayna, Türkiye'ye Rusya'ya ambargo uygulamamasına rağmen güvenmiş ve diplomasi yürütmeyi kabul etmiştir. Ayrıca, Türkiye ve Ukrayna arasındaki ilişkiler SSCB'nin dağılmasının

ardından hızla gelişmiş ve Türkiye, Ukrayna'nın bağımsızlığını tanıyan ilk ülkelerden biri olmuştur. İki ülke arasındaki ilişkiler stratejik, ekonomik ve askeri işbirliği alanlarında derinleşmiştir. Kırım krizi döneminde Türkiye, Ukrayna'nın egemenliğini desteklemiş ve Rusya'ya yönelik yaptırımlara katılmamıştır. Türkiye'nin Ukrayna'ya desteği savunma anlamında da olmuştur. Ukrayna'ya askeri yardım ve mali destek sağlamış ve savunma sanayi işbirliğini güçlendirmiştir. Karadeniz havzasının istikrarı Türkiye için önemli bir konudur ve Türkiye, dengeyi sağlamak amacıyla tutarlı bir politika izlemiştir. Ukrayna kriziyle ilgili politikası Türkiye'nin, ulusal güvenliğini koruma ve bölgesel istikrarı sağlama çabalarını yansıtmaktadır.

Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesi Avrupa'ya İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra en büyük savaşı yaşatmıştır. Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik askeri müdahalesi, uluslararası toplumda kınanmış ve birçok Batılı ülke tarafından Rusya'ya yönelik yaptırımlar uygulanmıştır. Bunlar bugüne kadar bir ülkeye uygulanan en büyük yaptırımlardır. 14 binden fazla yaptırıma uğrayan Rusya'ya en çok yaptırımı ABD uygulamıştır. Yaklaşık 2 bin yaptırım uygulayan ABD'nin ardından, Avrupa ülkeleri gelmektedir. Türkiye, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü destekleyen ve Rusya'ya karşı tarafsız diplomasi yürüten bir politika izlemiştir. Türkiye'nin tarafsız diplomasisi, Ukrayna ve Rusya arasındaki iletişimde bir köprü görevi görmüştür ve Cumhurbaşkanı Erdoğan, liderler arasında arabuluculuk rolü üstlenmiştir. Türkiye'nin tarafsız tutumu, bazı Batılı ülkelerde rahatsızlık yaratmış ve Türkiye'nin Rusya'yla olan ilişkileriyle ilgili endişeler dile getirilmiştir. Diplomatik girişimler ve arabuluculuk çabalarıyla Türkiye, uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynamış ve barışa yönelik çözüm arayışlarına katkıda bulunmuştur.

Türkiye'nin bu tutumu bölgede ve uluslararası ilişkiler kapsamında NATO'ya ve Avrupa Birliği'ne, dış politikadaki etkinliğini gösterme fırsatı da sunmuştur. Örneğin, Rusya'nın Ukrayna'ya işgalinin ardından İsveç ve Finlandiya NATO'ya üye olmak istemiştir. Bu durum Türkiye'nin veto hakkını kullandığı bir süreci başlatmıştır. İki ülkede de Türkiye için milli güvenlik sorunu olan terör örgütü üyelerinin bulunması, bu veto kararının başlıca nedeni olmuştur. Finlandiya'nın Türkiye'nin isteği üzerine terör örgütlerine karşı hukuki düzenlemeler yapması, NATO'ya giriş biletini almasını sağlamıştır; ancak İsveç bu konuda hâlâ gereken hukuki düzenlemeleri yapmadığı için NATO üyesi olamamaktadır.

Türkiye, Rusya'nın Ukrayna'yı işgal girişimine karşı denge politikası uygulamıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü desteklemiş ve krizin çözümü için uluslararası diplomasiyi önemsemiştir. Öyle ki, Türkiye'nin denge diplomasisi sonuç vermiştir. Türkiye, Rusya ve Ukrayna arasındaki görüşmelerin gerçekleşmesine ve barış çabalarının ilerlemesine katkıda bulunmuştur. Tahıl Koridoru Anlaşması ile savaş nedeniyle çıkamayan tahılın talep edilen ülkelere ulaşması sağlanmıştır. Bu anlaşma, savaşın etkilerini hafifletmek ve insani yardımı desteklemek için önemli bir adım olmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Rusya Devlet Başkanı Putin arasındaki yüz yüze görüşmeler ve telefon görüşmeleri, krizin çözümü ve barışın sağlanması için önemli bir iletişim kanalı olmuştur. Tahıl koridoru ve diğer bölgesel konular, Türkiye ve Rusya arasındaki ilişkilerin yanı sıra Ukrayna-Rusya ilişkileri kapsamında da görüşülmüştür. Tüm bunlar, taraflar arasında işbirliği ve diyalogun devam etmesini sağlamıştır.

Türkiye, Rusya ve Ukrayna arasındaki ilişkilerin yanı sıra bölgesel konuları ele alarak, barışın yeniden sağlanması ve güvenin inşa edilmesi için çaba sarf etmiştir. Diplomasinin dijital boyutu da sağlanmıştır. Ukrayna Devlet Başkanı Zelenski, Twitter hesabını aktif kullanırken, Rusya Devlet Başkanı Putin'in Twitter hesabı kullanmadığı görüşmüştür. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ise resmi Twitter hesabından Rusya ve Ukrayna ile olan görüşmeler paylaşılmış ve konuşmalarının içerikleri aktarılmıştır. Bunun sebebi hem kamuoyuna hem de diğer ülkelere yapılan diplomasi faaliyetini göstererek Türkiye'nin dış politikadaki gücünü ortaya koymaktır. Tüm müzakerelere ve görüşmelerin yanı sıra Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın paylaşımları arasında Karadeniz Tahıl Koridoru'nun uzatılmasına yönelik bazı duyurular da, Twitter hesabından yapılmıştır. Anlaşılmalıdır ki, dijital diplomasinin yeri gün geçtikçe bu gibi örneklerle çoğalmakta ve devletlerin dış politikalarında belirleyici yerini artırmaya devam etmektedir.

Öte yandan Türkiye'nin Karadeniz Tahıl Koridoru'ndaki dijital diplomasisi Milli Savunma Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı tarafından da desteklenmiştir. Milli Savunma Bakanlığı resmi hesabından koridora yönelik güvenlik bilgileri ve gemi sayılarıyla birlikte tahıl miktarına dair bilgiler paylaşılmıştır. Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması'nın aynı zamanda güvenlik anlaşması olmasından ötürü MSB'nin dijital diplomasisi, Türkiye'nin barıştan yana desteğinin de göstergelerinden biri

olmuştur. Dışışleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ise kendi resmi Twitter hesabından yaptığı görüşmeleri duyurarak, bu diplomasinin önemli ayaklarından biri olduğunu göstermiştir.

Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması'nın sağlanmasında önemli girişimleri olan Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres, kendi Twitter adresinden süreç boyunca yaşanan gelişmeleri aktaran bir diğer isim olmuştur. Birleşmiş Milletler bu anlaşmada Batılı devletlerin temsili mahiyetinde olsa da, Batılı devletlerin lider isimlerinden koridora yönelik özel paylaşımların neredeyse hiç olmaması dikkati çeken bir diplomasi sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin ABD Başkanı Joe Biden'ın Twitter hesabından, Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması gibi küresel gıda krizinin yaşanmasını engelleyen bir anlaşma hakkında atılan tweet bulunmamaktadır. Başkan Biden'ın bu konuda yaptığı konuşmaların da gerekenden az olduğu görülmüştür. Farkedilmiştir ki, Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinden önceki sert ABD tutumu işgalden sonra da devam etmiştir. Bu tutum, işgalin engellenmesinden çok kışkırtma hareketi olarak görülebilmektedir. Zira, Rusya'nın NATO'nun sınırlarını doğuya doğru ilerletme eleştirilerinin göz ardı edilmesi ortadadır.

Barış ve denge diplomasisini uygulayan bir ülke olarak Türkiye'nin, dijital diplomasisini daha etkin hale getirmek için çeşitli adımlar atması Tahıl Koridoru gibi bir örnekle ortaya konmuştur. İlk olarak, dijital altyapının güçlendirilmesi önemlidir. Yüksek hızlı ve güvenli internet erişimi sağlamak, dijital platformlarda daha etkin bir varlık göstermek için temel gereksinimdir. Aynı zamanda, dijital iletişim becerilerinin ve teknoloji kullanımının geliştirilmesi için diplomatlar ve dış politika uzmanlarına yönelik eğitim programları düzenlenmelidir. Türkiye, sosyal medya, dijital kampanyalar ve çevrimiçi platformlar aracılığıyla ülkenin imajını olumlu bir şekilde yönlendirecek içeriklerin üretilmesine odaklanmalıdır. Niş diplomasi bağlamında ise, Türkiye'nin öne çıkan sektörlerdeki liderliği ve uzmanlığı dijital platformlarda daha görünür hale getirilmelidir. Örneğin, Türkiye'nin tarım, turizm, sağlık ve kültürel miras gibi alanlardaki niş uzmanlığı dijital medyada etkili bir şekilde tanıtılabilir. Ayrıca, diğer ülkelerle işbirliği ve diyalog için dijital platformlar aktif bir şekilde kullanılmalı ve bilgi paylaşımı teşvik edilmelidir. Bu adımlar, Türkiye'nin dijital diplomasi alanında etkinliğini artırarak, küresel platformlarda daha güçlü bir rol oynamasına yardımcı olabilir. Zira, kamuoyuna daha çok ulaşılacak bu platformun

kullanılması ve fikirlerin etkilenmesi siyasi arenada artık vazgeçilmez bir tavır olarak belirlenmelidir.

Sonuç olarak Türkiye'nin dış politikada kullandığı dijital diplomasi fark edilir derecede artmaktadır. Bu konuda kullanılması gereken teknolojik araçlar ve sosyal medya gibi unsurlara öncelik verilmektedir. Ancak Türkiye'nin, uyguladığı dijital diplomasiyi daha görünür yaparak daha fazla insana ve devlet aktörüne ulaşması gerekmektedir. Bunun için gerekli çalıştaylar yapılarak, dijital diplomasiyle daha çok kişiye ulaşmanın yolları bulunmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abdullah, A. & Babaç, E. (2016). Ekonomik Açıdan Rusya'ya Uygulanan Yaptırımlar ve Türkiye İle Yaşanan Uçak Krizinin Etkileri. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 5(7).
- Abdurahmanli, E. ve Bağış, E. (2021), Diplomasi Tanımı ve Uluslararası Konjoktürde Mevcut Olan Diplomasi Türleri. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1).
- Ankasam. (2021). *MIKTA'nın Sunduğu Fırsatlara Bakış*.
<https://www.ankasam.org/miktanin-sundugu-firsatlara-bakis/> (1.08.2023).
- Barston, R. P. (2006). *Modern Diplomacy*. Pearson Longman.
- Baştan, Y. (2016). *Dijital Diplomasi: Diplomasi Alan Genişlemesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Barston, R. P. (2006). *Modern Diplomacy*. Pearson Longman.
- bne IntelliNews. (2018, 16 Ekim). *IMF ranks Ukraine as Europe's poorest country*.
<https://www.intellinews.com/imf-ranks-ukraine-as-europe-s-poorest-country-150301/> (06.06.2023).
- Büyükakıncı, E. (2004). *Değişen dünyada Rusya ve Ukrayna*. Phoenix Yayınevi
- Castellum.AI (2022). *Russia Sanctions Dashboard*. <https://www.castellum.ai/russia-sanctions-dashboard> (06.05.2023).
- Churm, P. A. (2019, 4 Haziran). Zelensky to meet EU officials on first foreign visit. Euronews. *Euro News* <https://www.euronews.com/2019/06/04/zelensky-to-meet-eu-officials-on-first-foreign-visit> (23.06.2023).
- Çalışır, G. (2015). *Siyasi Partilerin Web Siteleri Üzerine Bir Araştırma: 7 Haziran 2015 Genel Seçimleri*. *Global Media Journal*, 6(11), 158-183.
- Çatal, B. (2015). *Küresel Diplomasi: Prexenos'tan Dijital Diplomasiye* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı.
- Çatal, B. (2015). Diplomaside Değişim Ve Dönüşüm: Siber Diplomasi. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 43.
- Çelik, S. (2022). Rusya'nın Ukrayna'yı İşgali: AB Entegrasyonu için Yeni Dönem. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 36(2), 521-533.

- Çelikpala, M. (2013). Rusya Federasyonu ile İlişkiler. İçinde B. Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt III 2001-2012)*. İletişim Yayınları.
- Çulha, E. (2016). Türk-Rus İlişkilerinin Kronolojisi (1991-2017). *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi III*, (2), 287-298.
- Deniz, E. (2019). Güney Afrika'yı Uluslararası Hiyerarşide Konumlandırmak: Yeni Yükselen Orta Ölçekli Güç. *IJAR*. 4(7),63-73.
- Dışişleri Bakanlığı. (2009). *Şubat Ayı Konuşmaları*. <http://www.mfa.gov.tr/subat.tr.mfa> (21.05.2023).
- Diyarbakırlıoğlu, K. (2020). Viktor F. Yanukoviç Dönemi Ukrayna'nın Avrupa Birliği İle İlişkilerini Belirleyen Dinamikler. *International Journal of Social Inquiry*, 13(1), 209-234.
- Dugin, A. (2004). *Protect Evraziia*. Yauza.
- Dural, B. Y. & Emiraliyev, E. (2015). Ukrayna'nın Çeşitli Göstergelerinin Avrupa Birliği Ülkeleri İle Karşılaştırılması ve Olası Birlik Üyeliğinin Swot Analizi İle Değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(53), 104-126.
- Efstathopoulos, C. (2018). "Middle Powers and the Behavioural Model." *Global Society* 32, no 1 47-69.
- Ekşi, M. (2023). *Klasik Diplomasiden Kamu Diplomasine Yeni Yöntem ve Araçlar*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ekşi, M. & Taş, F. D. (2020). Dijital diplomasi yeni bir tür diplomasi midir? *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 213-239.
- Etzold, T. H. (1977). *The Conduct of American Foreign Relations*. A Division of Franklin Watts.
- European Commission. (2022, October 6). EU Solidarity with Ukraine: The EU Stands United with Ukraine. *European Commission Corporate Web Page*. https://ec.europa.eu/info/news/eu-solidarity-ukraine-eu-stands-united-ukraine-2022-oct-06_en (22.06.2023).
- Gilboa, E. (2016). Digital Diplomacy. İçinde C. M. Constantinou, P. Kerr & P. Sharp (Editörler), *SAGE Handbook of Diplomacy*. SAGE.

- Gordon, M., & Taylor, P. A. (2009). Measurements of Blowing Snow, Part I: Particle Shape, Size Distribution, Velocity, and Number flux at Churchill, Manitoba, Canada. *Cold Regions Science and Technology*, 55(1), 63-74.
- Gönlübol, M. (1993). *Uluslararası Politika: İlkeler, Kavramlar Kurumlar*. Atilla Kitabevi.
- Gürsu, T. (2012). *The Historical Roots of the Fractioned Nature of the Contemporary Ukrainian Society* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hacıoğlu, N. & Kızılkoyun, N. (2023). Putin'den Afrika hamlesi! Tahıl ve yatırım sözü verdi <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/putinden-afrika-hamlesi-tahil-ve-yatirim-sozu-verdi-42305841> (2.08.2023).
- Hekimoğlu, A. N. (2007). *ABD, AB, Çin, Hindistan, Orta Asya: Rusya'nın Dış Politikası* I. Vadi Yayınları.
- Holmes, L. (2002). *Post Komünizm* (Y. Alogan, Çev.). Doruk Yayınları.
- Hoşab, H. Y. (2022). *Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Karadeniz Politikaları Bağlamında Türkiye-Ukrayna İlişkileri* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı.
- Hürriyet. (2005, 31 Aralık). *Rusya Ukrayna anlaştı*. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/iett-otobusune-balta-ile-saldiran-iett-otobusu-soforu-tutuklandi-42289932> (26.06.2023).
- İskit, T. (2013). *Diplomasi Tarihi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- İskit, T. (2014). *Diplomasi: Tarihi Teorisi Kurumları ve Uygulamaları*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ermağan, I. (2022). Uluslararası ilişkiler ve teknoloji: Girift bir ilişkinin sonu - Disiplinde yeni bir "alt dal" mı? *Akademik Hassasiyetler*, 9(18), 49-78.
- İşyar, Ö. G. (2008). Avrasya'da Devletlerin Şekilleniş, Yükseliş ve Düşüş Süreçleri: Türk ve Rus Örnekler. *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları*, (6), 87-114.
- Jönsson, C. & Hall, M. (2005). *The Essence of Diplomacy*. Palgrave Macmillan.
- Kamalov, İ. (2008). *Putin Dönemi Rus Dış Politikası: Moskova'nın Rövanşı*. Yeditepe Yayınevi.

- Kendall, B. (2011, 18 Ağustos). Gorbaçova başarısız darbe girişiminin arka planı. *BBC News* *Türkçe*.
https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/08/110818_sscb_kendall
(25.06.2023).
- Kodaman, T., & Akçay, E. Y. (2010). Kuruluştan Yıkılışa Kadar Osmanlı Diplomasi Tarihi ve Türkiye’de Bıraktığı Miras. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (22), 75-92.
- Kolobov, O. A., Kornilov, A. A. & Özbay, F. (2006). *Çağdaş Türk-Rus İlişkileri: Sorunlar ve İşbirliği Alanları (1992-2005)*. TASAM Yayınları.
- Kramer, M. (2014). *Why Did Russia give away Crimea sixty years ago?* Wilson Center.
<https://www.wilsoncenter.org/publication/why-did-russia-give-away-crimea-sixty-years-ago> (25.06.2023).
- Küçük, H. (2017). *Küresel Medyanın Sosyal Hareketlerde Rolü: New York Times Gazetesinde Turuncu Devrim'in Temsili* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Medya ve Kültürel Çalışmalar Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Milliyet. (2022, 2 Mart). Erdoğan: Rusya'nın Ukrayna'ya Girmesi “Güçlüyüm, Öyleyse Haklıyım” Mantığıdır. <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/erdogan-rusyanin-ukraynaya-girmesi-gucluyum-oyleyse-hakliyim-mantigidir-2207014>
(23.05.2023).
- Minisker, M. (2019). *Türkiye-Rusya Uçak Krizi ve Krizin Türk Basınında Ele Alınış Biçimi Ekseninde Türkiye-Rusya İlişkileri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Newman, D. & Blanchard, O. (2020). *İnsan ve Makine* (F. Kılınçarslan, Çev.). Orenda Kitap.
- Nye, J. Jr. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. New York Public Affairs.
- Nye, J. S. (2008). Public diplomacy and soft power. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616, 101-102.
- Olçar, K. (2007). *Karadeniz Politikaları ve Türkiye-Ukrayna Stratejik İlişkileri*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

- Onay, Y. (2008). *Rus Stratejisinin Mimarları*. İlgı Kültür Sanat Yayıncılık.
- Orhon, Ö. (2021). *Dijital Çağda Uluslararası İlişkiler'in Pratiği: ABD Örneğinde siber Diplomasinin Gelişimi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı.
- Özbay, F. (2011). Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Rusya İlişkileri: 1992-2010 [Turkey-Russia Relations in the Post-Cold War Period: 1992-2010]. *Bilge Strateji*, 2(4).
- Özdağ, H. (2015). *Rus dış politikasında Ukrayna (1991-2014)*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Paul, A. (2015, Mart). *Crimea one year after Russian annexation*. EPC Policy Brief.
- President of Ukraine (2022, 12 Nisan). *Ukraine and Turkey Have A Common Vision Of Cooperation in The Field Of Security and Defense*. <https://www.president.gov.ua/en/news/ukrayina-j-turechchina-mayut-spilnu-tochku-zoru-shodo-spivpr-64669> (24.06.2023).
- Rahman, M. (2022, Ağustos 22). EU Support for Ukraine, the Next Six Months. *Politico*. <https://www.politico.eu/article/eu-support-for-ukraine-the-next-six-months/> (25.06.2023).
- Rakipoğlu, Z. & Alyanak, Ç. M. (2022, 29 Mart). Karadeniz'deki "Serseri Mayın Tehlikesi Ortak Çabayla Çözülebilir" Değerlendirmesi. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/karadenizdeki-serseri-mayin-tehlikesi-ortak-cabayla-cozulebilir-degerlendirmesi/2548800> (31.05.2023).
- Rana, K. S. (2011). *21st Century Diplomacy: A Practitioner's Guide*. The Continuum Pub.
- Ross, C. (2002). Public Diplomacy Comes Of Age. *The Washington Quarterly*, 25(2), 75.
- Sabah. (2023). *Ukrayna'dan Tahıl Koridoru ile Son İki Haftada 1,3 Milyon Ton Yük Taşındı*. <https://www.sabah.com.tr/dunya/ukraynadan-tahil-koridoru-ile-son-iki-haftada-13-milyon-ton-yuk-tasindi-6416630> (12.06.2023).
- Samedov, N. (2021). *Rusya-Ukrayna İlişkileri: 1991-2021* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Sancar, G. A. (2013). *Kamu diplomasisi ve uluslararası halkla ilişkiler* [Public diplomacy and international public relations]. Beta Yayınları.

- Sancar, G. A. (2012). *Public diplomacy as an international public relations method: A model suggestion for Turkey* [Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı.
- Sarı Ertem, H. & Korhan, S. (2019). Sosyal Medya Ve Dış Politika İlişisine Yakından Bakmak: Türkiye’de Üniversiteli Genç Yetişkinler Örneği. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15 (2) , 215-233.
- Sayın, Y., Avcı, S., & Candan, M. (Ocak, 2022). Twitter Diplomasisi Üzerinden Türkiye-İran İlişkilerini Anlamak: Erdoğan ve Ruhani Dönemleri (2013-2021). *Erciyes İletişim Dergisi*, 9(1), 45-62.
- Snow, N. (2013). Rethinking public diplomacy. İçinde N. Snow & P. M. Taylor (Editörler), *Routledge Handbook of Public Diplomacy* (ss. 3-13). Routledge.
- Soysal, E. K. (2022). *Dijital Araçların Diplomasieye Katkısı: Dijital Diplomasi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Sönmez, A. S., Bıçakcı, H., & Yıldırım, C. (2015). Analysis of Russia-Ukraine Relations in Context of Crimea Problem. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(3), 656-670.
- Sönmezoğlu, F. (2006). *II. Dünya Savaşı’ndan günümüze Türk Dış Politikası*. Der Yayınları.
- Strauß, N., Kruikemeier, S., Van der Meulen, H., & Van Noort, G. (2015). Digital Diplomacy in GCC Countries: Strategic Communication of Western Embassies on Twitter. *Government Information Quarterly*, 32, 369-379.
- TCBB. (2022, 13 Ekim). *Cumhurbaşkanı Erdoğan, Rusya Devlet Başkanı Putin ile görüştü*. <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/140139/cumhurbaskani-erdogan-rusya-devlet-baskani-putin-ile-gorustu>. (23.05.2023).
- Tellal, E. (2009). Rusya’yla İlişkiler. İçinde B. Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt II 1980-2001)*. İletişim Yayınları.
- The Black Sea Grain Initiative. (2022, 22 Temmuz). *Procedures* <https://www.un.org/en/black-sea-grain-initiative/procedures> (12.06.2023)

- The White House. (2016, 9 Temmuz). *Press Conference by President Obama after NATO summit*. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/07/09/press-conference-president-obama-after-nato-summit> (24.06.2023).
- Torbakov, İ. (2001). *Rusya'dan Ayrı ya da Rusya'nın Bir Parçası: Ukrayna-Rusya İlişkilerinin Kederli Bir Destanı*. Avrasya Dosyası Üç Aylık Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, 6(4).
- Tosun, M., Akan, A. K. & Şimşek, U. (2023, 17 Mayıs). Cumhurbaşkanı Erdoğan: Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması 2 Ay Daha Uzatıldı. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/politika/cumhurbaskani-erdogan-karadeniz-tahil-koridoru-anlasmasi-2-ay-daha-uzatildi/2899710> (1.06.2023).
- Traynor, I & Grytsenko, O. (2013, 21 Kasım). Ukraine suspends talks on EU trade pact as Putin wins tug of war. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2013/nov/21/ukraine-suspends-preparations-eu-trade-pact> (25.06.2023).
- TRT Haber. (2022a, 2 Mart). *Poroşenko'dan Türkiye ile Stratejik Ortaklık Vurgusu*. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/porosenkodan-turkiye-ile-stratejik-ortaklik-vurgusu-238876.html> (23.05.2023).
- TRT Haber. (2022b, 27 Ekim). *Putin: Batı küresel gıda krizini kışkırtıyor*. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/putin-bati-kuresel-gida-krizini-kiskirtiyor-711779.html> (25.06.2023).
- TRT Haber. (2014, 21 Mart). *Rusya, Kırım'ı resmen ilhak etti*. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/rusya-kirimi-resmen-ilhak-etti-121754.html> (5.05.2023).
- Tuncer, H. (2009). *Diplomasinin Evrimi*. Kaynak Yayınları.
- Tuncer, H. (2005). *Eski ve Yeni Diplomasi*. Ümit Yayıncılık.
- Tüfekçi, Ö. (2017). İşbirliği ve Kriz İkileminde Türkiye-Rusya İlişkileri. İçinde K. İnät, A. Aslan & B. Duran (Ed.), *Ak Parti'nin 15 yılı Dış Politika* (ss. 135-154). SETA.
- Twitter, Antonio Guterres (n.d.). @antonioguterres <https://twitter.com/antonioguterres> (25.06.2023).

- Twitter, Mevlüt Çavuşoğlu (n.d.). @MevlutCavusoglu <https://twitter.com/MevlutCavusoglu> (25.06.2023).
- Twitter, Recep Tayyip Erdoğan (n.d.). @RTErdogan <https://twitter.com/RTErdogan> (25.06.2023).
- Twitter, T.C. Milli Savunma Bakanlığı (n.d.). @tcsavunma <https://twitter.com/tcsavunma> (25.06.2023).
- Twitter, UN Humanitarian (n.d.). @UNOCHA <https://twitter.com/UNOCHA> (25.06.2023).
- Twitter, Volodimir Zelenski (Володимир Зеленський) (n.d.). @ZelenskyyUa <https://twitter.com/ZelenskyyUa> (25.06.2023).
- UN. (2023, 12 Mayıs). Black Sea Grain Initiative Joint Coordination Centre. <https://www.un.org/en/black-sea-grain-initiative> (26.06.2023).
- United Nations. (2022, Eylül 11). So-Called Referenda in Russian-Controlled Ukraine ‘Cannot Be Regarded as Legal’: UN Political Affairs Chief. <https://news.un.org/en/story/2022/09/1128161> (25.06.2023).
- World Bank Data. (2023, 12 Haziran). <https://data.worldbank.org/> (25.06.2023).
- Usul, A. R. & İ. Yaylacı (2020). *Dönüşen Diplomasi ve Türkiye*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Yıldırım, F. (2010). *21. Yüzyıl jeopolitik güç merkezleri ekseninde Rusya Ukrayna ilişkileri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Yılmaz, M. E. (2010). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Rus İlişkileri. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, (13): 27-42.
- Zengin, H. (2016). *Foreign Policy Behaviors Of Emerging Middle Powers Toward Sub-Saharan Africa In The Context Of Niche Diplomacy* [Yüksek Lisans Tezi] Koç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı. İstanbul.